

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za kroatistiku

Katedra za metodiku nastave hrvatskoga jezika i književnosti

Odsjek za informacijske znanosti

Katedra za bibliotekarstvo

Zagreb, 25. kolovoza 2018.

**UČENIČKI I NASTAVNIČKI STAVOVI O LEKTIRI U
ELEKTRONIČKOME OBLIKU I UPUĆENOST U PORTAL *eLektire***

INTERDISCIPLINARAN DIPLOMSKI RAD

8 + 15 ECTS-a

Mentor:

Izv. prof. dr. sc. Daniela Živković

Komentor:

Izv. prof. dr. sc. Dean Slavić

Student:

Tea Belak

Sadržaj

Uvod	1
1. Lektira u suvremenoj nastavi Hrvatskoga jezika	2
1.1. Što je lektira?	2
1.2. Čitateljske navike hrvatskih učenika i kriza čitanja.....	3
2. Čitanje u digitalnome dobu	6
2.1. Digitalizacija i e-knjiga	6
2.2. Promjena paradigme čitanja	9
3. Digitalno zrele škole u službi poticanja čitanja (na novim medijima)	11
3.1. Uvođenje IKT-a u nastavu - CARNet-ov projekt „e-Škole“	11
3.2. Ključne kompetencije za cjeloživotno učenje	13
3.3. Nove tehnologije kao motivacija za čitanje?	16
3.4. Suradnja sa školskim knjižničarom kao informacijskim stručnjakom.....	18
3.5. Nacionalna strategija poticanja čitanja.....	21
4. E-lektira.....	23
4.1. Koncept e-lektire.....	23
4.1.1. Prednosti e-lektire.....	23
4.1.2. Nedostaci e-lektire	24
4.2. Najznačajniji hrvatski projekti i portali s cjelovitim književnim djelima u digitalnome obliku	25
4.3. Portal „eLektire“	26
4.4. Analiza portala „eLektire“ i usporedba s „Prijedlogom kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira“	27

4.4.1. Polazišta za analizu	27
4.4.2. Sadržajno i jezično oblikovanje.....	28
4.4.3. Korisničko sučelje i oblikovanje teksta	30
4.4.4. Dostupnost dodatnih sadržaja.....	32
4.4.5. Tehnološki i pravni kriteriji.....	36
4.5. Metodička obrada e-lectire	38
5. Anketa o nastavničkim i učeničkim stavovima o lektiri u elektroničkome obliku i upućenosti u portal <i>eLektire</i>	40
5.1 Metodologija	40
5.2. Cilj istraživanja	41
5.3. Hipoteze.....	41
5.4. Rezultati istraživanja	42
5.4.1. Stavovi nastavnika o lektiri u elektroničkome obliku i upućenost u portal <i>eLektire</i>	42
5.4.2. Stavovi učenika o lektiri u elektroničkome obliku i upućenost u portal <i>eLektire</i> ...	54
5.5. Rasprava	71
6. Zaključak.....	75
7. Literatura.....	77
8. Prilozi.....	81

Uvod

„Postoje književna djela koja bi svaki obrazovani čovjek morao poznavati. Djela su to koja nam se od najranijeg djetinjstva nameću pod pojmom - lektira.“¹ Položaj lektire, izbor i broj lektirnih djela koja se čitaju tijekom školske godine, ali i činjenica da, baš kao što je spomenuto u navedenoj definiciji, većina učenika lektiru drži isključivo kao nešto *nametnuto*, danas su neki od ključnih problema u nastavi Hrvatskoga jezika. Današnja nastava lektire uglavnom se svodi na tradicionalne metodičke postupke koji najčešće uključuju provjeravanje pročitivosti kako bi nastavnici otkrili je li učenik doista pročitao djelo. Učenici sve manje čitaju s užitkom, zastarjeli načini prezentacije lektirnih sadržaja vrlo često ne prate njihove interese, a brojni nastavnici i dalje nemaju dovoljno razvijenu svijest o novim vrstama čitanja nastalima uslijed pojave novih medija. „Računala su danas našla svoje mjesto u gotovo svim sferama življenja. Ušla su u svijet dječje igre i dječje mašte, ona otvaraju vrata dječjem svijetu spoznaja.“² Vrlo rana okruženost novim tehnologijama, pretjerana izloženost internetu i društvenim mrežama drže se glavnim krivcima za sve lošije čitateljske navike i sve manju motivaciju za čitanje. No upravo isti ti novi mediji svojim dodatnim mogućnostima i karakteristikama ponudili su mogućnost implementacije informacijsko-komunikacijske tehnologije u nastavni proces, a koncepti poput *e-knjige* ili *e-lektire* pružaju dodatan dinamičan i interaktivan način na koji književna djela, a među njima i lektire, mogu biti prezentirana te postati potencijalnim saveznicima u nastavnom procesu.

Upravo zbog toga što se posljednjih godina u Republici Hrvatskoj provodi sve više sustavnijih kampanja i projekata povezanih s čitanjem na novim medijima te njihovim uvođenjem u nastavu, temeljni je cilj diplomskoga rada u cjelini ispitati učeničke i nastavničke stavove o trenutnoj situaciji u nastavi lektire, utvrditi postoji li zainteresiranost za prihvaćanje i sustavnu primjenu informacijsko-komunikacijske tehnologije u nastavi Hrvatskoga jezika te može li lektira u elektroničkome obliku potaknuti učeničke čitateljske navike i motivaciju te u nastavu lektire unijeti pozitivne promjene.

¹ Vladilo, I. Lektira - radost čitanja ili tortura. // XIV. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske : zbornik radova / urednica Biserka Šunjić. Crikvenica : Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske, 2002. Str. 148.

² Matić, M. Uporaba računala u nastavi lektire. // Školski vjesnik : časopis za pedagošku teoriju i praksu 57, 3/4(2008.), str. 383.

1. Lektira u suvremenoj nastavi Hrvatskoga jezika

1.1. Što je lektira?

Za potrebe ovoga rada koristi se definicija lektire Dragutina Rosandića koji je definira kao „popis književnih djela za samostalno čitanje kod kuće“³, a koja uključuju nastavni programi iz književnosti, te dodaje još dva uvriježena naziva – *domaća lektira* i *školska lektira*. Pri izboru djela koja ulaze na popis lektire potrebno je uvažiti utvrđene kriterije izbora književnoumjetničkih tekstova u odgojne i obrazovne svrhe. Drugim riječima, izbor lektirnih djela temelji se na načelima tematske i žanrovske raznovrsnosti, a odabiru se reprezentativna djela iz nacionalne i stranih književnosti te djela antologijske vrijednosti, koja se zatim razvrstavaju prema obrazovnim stupnjevima, odnosno razredima, ovisno o dobi i doživljajno-spoznajnim mogućnostima učenika.⁴ U osnovnoj školi proučavanju književnosti pristupa se sinkronijski, žanrovsko-tematski, a u srednjoj školi dijakronijski, tj. kronološki po književno-povijesnim razdobljima.⁵ Program nastave književnosti, pa tako i lektire, u srednjoj se školi nadovezuje na osnovnoškolske nastavne sadržaje, a učeničko znanje produbljuje se uspostavom razvijenijih teoretskih pristupa književnim pojavama te povijesnim proučavanjem nacionalne i svjetske književnosti⁶, a to se odražava i na propisani popis lektire.

Gotovo svi nastavni planovi i programi, uz manje varijacije, kao svrhu lektire navode „čitanje, razumijevanje i upoznavanje vrijednih književnoumjetničkih tekstova hrvatske i svjetske književnosti, upoznavanje vrsta i rodova pisane riječi te pobuđivanje potrebe za čitanjem i stvaranje čitateljskih navika“.⁷ Budući da je lektira programski određena, i priređivanje književnoumjetničkih tekstova koji se nalaze na popisu lektire zahtijeva posebno metodičko, redaktorsko i tehničko-likovno oblikovanje kako bi se ostvarili odgojno-obrazovni ciljevi i zadaci nastave hrvatskoga jezika i književnosti propisani za pojedini razred.⁸ Lektira kao *školska knjiga* od ostalih se izdanja istoga djela razlikuje dodatnim sadržajima koje nudi,

³ Rosandić, D. Metodika književnog odgoja i obrazovanja. Zagreb : Školska knjiga, 1986. Str. 81.

⁴ Isto, str. 81-82.

⁵ Jerkin, C. Lektira našeg doba. // Život i škola 27, 1 (2012), str. 124.

⁶ Nastavni program za gimnazije. // NCVVO. Str. 151. Dostupno na: http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/hrvatski.pdf (24.7.2018.).

⁷ Gabelica, M; Težak, D. Kreativni pristup lektiri. Zagreb : Sveučilište u Zagrebu; Učiteljski fakultet, 2017. Str. 18.

⁸ Rosandić, D. Metodika književnog odgoja i obrazovanja, str. 298.

a koji učeniku omogućuju dublju i cjelovitiju recepciju te interpretaciju djela te ga potiču na zaključivanje, kritičko razmišljanje i evaluaciju teksta.⁹ „Knjiga lektire uz književnoumjetnički tekst kao temeljni sadržaj uključuje pristupni tekst (predgovor), objašnjenja uz tekst, pitanja i zadatke za samostalan rad, interpretaciju teksta, bibliografiju i važniju literaturu o djelu.“¹⁰

Osim već navedene svrhe lektire, Rosandić naglašava kako se lektinom ostvaruju dodatni ciljevi nastave književnosti – mogućnost provjere zapažanja i sudova učenika, razmjena mišljenja i stavova povezanih s djelom, razvijanje kritičkog mišljenja te otkrivanje novih interesa i sklonosti.¹¹ Upravo stoga, obrada lektire otvorena je kreativnosti nastavnika i vrlo je pogodna ne samo za ostvarivanje unutarpredmetne korelacije, poput primjerice povezivanja s medijskom kulturom, već i brojnih međupredmetnih korelacija, ponajprije s glazbenom i likovnom umjetnošću, tj. umjetničkim djelima koja pripadaju istoj epohi ili obrađuju istu temu. „U suvremenoj nastavi uspostavljanje veza između pojedinih umjetničkih područja postaje organizacijskim, metodičkim principom.“¹²

Rosandić napominje kako se tek prožimanjem i dopunjavanjem samostalnog čitanja kod kuće i odgojno obrazovnim radom u nastavi mogu postići ciljevi književnog odgoja i obrazovanja – razvijanje kulture čitanja, stvaralačkih sposobnosti, knjiženog ukusa i cjelovitijeg pogleda na svijet.¹³

1.2. Čitateljske navike hrvatskih učenika i kriza čitanja

Svrha nastave lektire jasno je definirana. Međutim, učenici lektiru često percipiraju kao još jednu obvezu, a ne vide u njoj užitak. Možemo reći da je sredstvo za postizanje cilja postalo cilj sam.¹⁴ Ono što učenik percipira kao nešto nametnuto, obično mu je mrsko, a s druge su strane brojni nastavnici interpretaciju lektirnoga djela sveli isključivo na provjeru pročitivosti ili pisanje interpretacije djela prema zadanoj shemi. Lektiru danas većina učenika, ali i određen broj nastavnika, ne poima „kao neraskidivi spoj i čitanja knjiga, i razgovora o

⁹ Rosandić, D. Metodika književnog odgoja i obrazovanja, str. 299.

¹⁰ Isto.

¹¹ Rosandić, D. Književnost u osnovnoj školi. Zagreb : Školska knjiga, 1976. Str. 99.

¹² Rosandić, D. Metodika književnog odgoja i obrazovanja, str. 179.

¹³ Isto, str. 81.

¹⁴ Gabelica, M; Težak, D. Kreativni pristup lektiri, str. 12.

knjizi, i nadahnuća za vlastito izražavanje i stvaranje u različitim medijima¹⁵, nego ju drži samo jednim segmentom nastave koji mora biti ocijenjen. „Takvim postupcima književno djelo ogoljujemo na formu i sadržaj, a umjetnički potencijal književnog djela, kao i njegov utjecaj na unutarnji svijet učenika, posve zanemarujemo.“¹⁶

Sve ove argumente dokazuju i istraživanja o čitalačkim navikama i odnosu prema lektiri provedena u Hrvatskoj tijekom posljednjih dvaju desetljeća. Iako malobrojna i nesustavna, sva ona vrlo dobro pokazuju da se u Hrvatskoj ne samo nedovoljno čita već i nedovoljno dobro čita.¹⁷ Godine 2009. provedeno je PISA istraživanje čitalačkih kompetencija šest tisuća hrvatskih učenika prvih i drugih razreda srednjih škola. Sudjelovalo je ukupno 56 zemalja, a Hrvatska je zauzela 36. mjesto. Pitanja iz područja čitalačkog angažmana pokazala su kako 27% naših učenika nikad ne čita iz užitka, a 46% učenika čita samo ako mora. Samo 21% naših učenika izjavilo je kako im je čitanje omiljeni hobi, a 25% njih drži da je to gubitak vremena.¹⁸ U svibnju 2010. godine Goran Novaković i Igor Medić proveli su istraživanje u XII. gimnaziji u Zagrebu u dvama trećim razredima, a cilj je bio ispitati učeničke stavove o lektiri. Među najvažnijim rezultatima ističu se odgovori na pitanje o načinu pripreme za sat lektire. Samo je 13,55% učenika odgovorilo da se koriste primarnom literaturom, tj. čitaju lektirno djelo, dok se 20,33% učenika služi isključivo internetskim sadržajima, a 49,15% kombinira kratke sadržaje na internetu s informacijama u vodičima kroz lektiru.¹⁹ Godine 2014. provedeno je anketiranje 360 učenika četiriju zagrebačkih srednjih škola te 114 učitelja iz cijele Hrvatske.²⁰ Cilj istraživanja bio je provjeriti učenički odnos prema novim medijima, ispitati čitalačke navike učenika, njihov stav prema lektiri i promjeni interpretacije lektirnih djela. Iako je 98% učenika potvrdilo kako imaju pristup internetu i posjeduju barem jedan od uređaja, samo njih 10% digitalne medije koristi za učenje. Na pitanje o čitanju književnih tekstova na digitalnim medijima, tek je 5% učenika odgovorilo kako na njima uistinu čita književna djela, dok ih ostatak koristi isključivo kao medij za čitanje zanimljivosti ili objava na društvenim mrežama. Više od 70% ispitanika odgovorilo je

¹⁵ Gabelica, M; Težak, D. Kreativni pristup lektiri, str. 14.

¹⁶ Isto.

¹⁷ Nacionalna strategija poticanja čitanja za razdoblje od 2017. do 2022. godine, str. 7.

¹⁸ Jurilj, V. Okrugli stol “Lektira, pomoć ili odmoć u poticanju čitanja” – izvješće i zaključci.

¹⁹ Novaković, G; Medić, I. Lektira u srednjoškolskoj nastavi Hrvatskoga jezika. // Hrvatski 9, 2(2011), str. 71-88.

²⁰ Gabelica, M. et al. Lektira - posljednja crta obrane čitanja u digitalnome dobu. // Književnost i dijete 4, 3(2014), str. 54-73.

kako mjesečno pročitaju tek jednu ili dvije knjige, a najčešće su to djela s popisa lektire. Što se stavova o lektiri tiče, 28% ispitanih učenika lektiru drži poučnom, 23% zabavnom, 20% učenika dosadnom, 14% napornom, dok je 9% učenika odgovorilo kako su im nerazumljive zbog zastarjelih riječi. Nadalje, 46% učenika odgovorilo je da se lektira u njihovom razredu obrađuje zajedničkom raspravom, 29% kazalo je kako lektiru pišu kod kuće, a nastavnik ju zatim samo ocijeni, a tek 5% odgovara da nastavnici na satu organiziraju zabavne aktivnosti kao motivaciju. Uz to, 30% učenika želi modernizaciju sadržaja lektire, dok čak njih 67% drži kako bi s većim užitkom čitali lektiru kada bi bila obrađena na zanimljiviji način. Drugi dio istraživanja uključivao je spomenutih 114 nastavnika iz cijele Hrvatske. Od svih rezultata, posebno se ističe pitanje o suvremenosti popisa lektire na koje je 46% nastavnika odgovorilo kako se u potpunosti ili uglavnom slaže da bi se popisi lektirnih djela trebali mijenjati i dopuniti. Nadalje, čak 75% nastavnika ocijenilo je da se u potpunosti ili uglavnom slaže s tvrdnjom da bi učenici trebali imati više slobode u izboru lektirnih djela. 55% ispitanika u potpunosti se ili uglavnom slaže s tvrdnjom da je ispitivanje činjenica najbolji način provjere *čitanja iz užitka*, što se pokazalo pomalo kontradiktornim u usporedbi s pitanjem o suvremenom pristupu lektiri, na koje je čak 94% nastavnika odgovorilo kako misli da bi kreativniji pristup nastavi lektire pomogao u razvijanju čitalačkih navika.²¹ Agencija za istraživanje tržišta GFK Hrvatska godine 2016. provela je istraživanje kako bi analizirala čitateljskih navika građana Republike Hrvatske na temelju podataka o kupovini knjiga. Dobiveni rezultati pokazali su se uistinu poražavajućima, a posebice se ističe podatak kako 53% hrvatskih građana iznad petnaest godina u posljednjih godinu dana nije pročitao nijednu knjigu. Građani koji su čitali, pročitali su u prosjeku tek pet knjiga godišnje, a 46% njih do štiva je došlo posudbom u knjižnici, dok je 35% knjigu posudilo od rođaka ili prijatelja, što sugerira i drastičan pad kupnje knjiga.²²

Današnji učenici, pokazali su i rezultati spomenutih istraživanja, lektiru opisuju kao dosadnu i zamornu te gube volju za čitanjem iz užitka ne samo lektirnih djela nego za čitanjem uopće, a *krizu čitanja* slobodno možemo definirati kao jedan od glavnih problema unutar našeg obrazovnog sustava, ali i društva u cjelini. Tradicionalna interpretacija književnih djela učenicima je nezanimljiva, a nastavnici, ne osluškujući interese učenika, često nisu dovoljno kreativni u primjeni različitih motivacija kako bi ih zainteresirali i potaknuli na čitanje. Današnja nastava lektire uglavnom se svodi na tradicionalne metodičke

²¹ Gabelica, M; Težak, D. Kreativni pristup lektiri, str. 89-103.

²² Nacionalna strategija poticanja čitanja za razdoblje od 2017. do 2022. godine, str. 7-8.

postupke koji najčešće uključuju provjeravanje pročitivosti kako bi nastavnici otkrili je li učenik uistinu pročitao djelo, a pritom se postavljaju uglavnom besmislena pitanja i provjeravaju detalji koji služe samo kako bi se potencijalno razotkrili oni učenici koji nisu čitali.²³ Kao velik problem posebno se ističe i nedovoljna upotreba novih medija i svih mogućnosti koje oni nude u nastavi i koji bi, ako se sadržaj na njima kvalitetno prezentira, mogli biti dobra motivacija prije i tijekom samog čitanja. Nadalje, umjesto čitanja djela koja im se često čine složenima, opsežnima, nerazumljivima ili vremenski dalekima, učenici vrlo često posežu za kratkim sadržajima lako dostupnima na internetu te ih, umjesto sažimanja vlastitih dojmova o pročitanome djelu, samo prepisuju i *podmeću* kao vlastite.

Učenici hrvatskih srednjih škola „tijekom četiri godine školovanja na popisu djela koja trebaju u cijelosti obraditi imaju stotinu naslova, ne računajući poeziju, a još toliko djela koja se obrađuju fragmentarno“.²⁴ Sukladno toj činjenici, razvilo se nekoliko struja koje polemiziraju upravo oko kriterija izbora lektirnih djela. Dok jedni zagovaraju čitanje *klasika*, te pritom ističu potrebu modernizacije nastave književnosti te implementaciju informacijsko-komunikacijskih tehnologija u nastavu i približavanje interesima današnjih učenika koji su okruženi medijima, drugi se pak, puno radikalniji, zalažu za potpunu *reformu* popisa lektirnih djela te ističu potrebu slobodnog izbora učenika, a neki idu toliko daleko da predlažu kako popis lektire niti broj djela tijekom godine ne bi trebao biti unaprijed određen nego bi učenici trebali sami birati što će čitati²⁵, zanemarujući pritom definiciju lektire i činjenicu da bi se kroz odabrana lektirna djela ipak trebali ostvariti određeni odgojno-obrazovni ciljevi i zadaci nastave hrvatskoga jezika i književnosti.

2. Čitanje u digitalnome dobu

2.1. Digitalizacija i e-knjiga

Napretkom tehnologije, razvojem računala te interneta, promijenio se i način čitanja, potrage za informacijama te korištenje i diseminacija različitih vrsta tekstova. Korisnici računala i srodnih mobilnih uređaja informacije i sadržaje koji ih zanimaju sve su više počeli tražiti na internetu, pohranjivati ih na uređaje i čitati na zaslonu. Upravo je to jednim dijelom

²³ Jerkin, C. Lektira našeg doba, str. 114.

²⁴ Jurilj, V. Okrugli stol “Lektira, pomoć ili odmoć u poticanju čitanja” – izvješće i zaključci.

²⁵ Jerkin, C. Lektira našeg doba, str. 128.

omogućila i znatno olakšala *digitalizacija*, „postupak konverzije podataka u digitalni format namijenjen računalnoj obradi“²⁶, kojim su u elektroničkom obliku dostupnima postala brojna književna djela, ali i vrijedni dokumenti te rijetka i vrijedna građa. Osnovni motivi za provedbu projekata digitalizacije su bolji pristup građi i informacijama, zaštita vrijedne građe od propadanja, poticanje obrazovanja, učenja i istraživanja, usavršavanje postojećih tehnologija i poticanje tehnoloških inovacija te razvoj jezika.²⁷ C. Borgman digitalne dokumente prema nastanku dijeli na dva načina – „digitalne (digital), izvorno nastale u digitalnom obliku, i digitalizirane (digitised), prepisane ili prevedene u digitalni oblik iz nekoga drugog medija kao što su papir ili film“.²⁸ Proces digitalizacije dugotrajan je i složen, a pri njegovu planiranju potrebno je riješiti niz važnih pitanja poput kriterija odabira građe za digitalizaciju i nabave građe, pitanja licencije i financiranja, odabira prikladnog hardvera i softvera kojima će korisnici pristupiti građi, ali i informirati se o pristupu djelima zaštićenima autorskim pravom.

Jedan od proizvoda digitalizacije je i *elektronička knjiga*, „jedna ili više računalnih datoteka omeđenog sadržaja, koje su dostupne javnosti na mreži (mrežna knjiga) ili u materijalnom obliku (na CD-ROM-u, disketi). Uz tekst može donositi sliku i zvuk, kao i veze sa srodnim mrežnim stranicama te program za izmjene i dopune“.²⁹ Elektronička se knjiga raspačava putem platforma, a moguće ju je čitati na zaslonu uređaja poput računala, tableta i pametnih telefona, izravno na internetu ili preuzetu na uređaj.³⁰ E-knjiga može doći u nekoliko različitih formata, no kao najprikladniji ističe se *ePub*, „posebno dizajniran za e-čitače i ostale mobilne uređaje, a omogućuje interaktivnost unutar same e-knjige listanjem i dodatnim funkcionalnostima“.³¹

Prednosti e-knjiga mnogobrojne su. Moguće ih je pregledavati i pretraživati, a sučelje i veličinu teksta moguće je prilagoditi potrebama korisnika pa su posebno praktične osobama s

²⁶ Živković, D. Digitalizacija i intelektualno vlasništvo. // Slobodan pristup informacijama : 7. i 8. okrugli stol / urednica Irena Kranjec. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009. Str. 35.

²⁷ Šapro-Ficović, M. Masovna digitalizacija knjiga : utjecaj na knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 1/2(2011), str. 219.

²⁸ Borgman, C. L. From Gutenberg to the global information infrastructure. Cambridge : MIT Press, 2000. Str. 64-65.

²⁹ Živković, D. Elektronička knjiga. Zagreb : Multigraf, 2001. Str. 49.

³⁰ Horvat, A; Živković, D. Između javnosti i privatnosti : knjižnice u vremenu e-knjige. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2012. Str. 99.

³¹ Isto.

poteškoćama u čitanju. Iako mogu sadržavati veliku količinu podataka, zauzimaju malo prostora, prenositelje su i dostupne većem broju korisnika dvadeset četiri sata na dan. Nadalje, jedna od glavnih karakteristika e-knjiga upravo je *interaktivnost*. Dopuštaju intervencije čitatelja koji dio sadržaja mogu izdvojiti, uspoređivati i vrednovati, određeno mjesto u knjizi označiti, istaknuti ili ga povezati s drugim mjestima u knjizi, a osim samog teksta veliku ulogu imaju i povezani multimedijски sadržaji poput zvučnih zapisa, videozapisa ili kvizova, koji povećavaju čitateljsko iskustvo i nude dodatne mogućnosti. E-knjiga omogućuje i komunikaciju među korisnicima na platformama pa oni tako mogu dodavati bilješke, komentirati sadržaj ili međusobno komunicirati putem chata. Čitavu e-knjigu ili neki njezin dio moguće je spremirati, otisnuti ili pohraniti na uređaj.³²

No osim brojnih prednosti, posebno je istaknuti i određene nedostatke e-knjiga, ponajprije one tehničke. Jedan od glavnih problema svakako su nestandardizirana sučelja koja korisnicima otežavaju pristup, pregledavanje i pretraživanje multimedijских sadržaja, učitavanje ili ispis. Sva bi sučelja trebala biti standardizirana, odnosno imati približno jednak izgled i sadržavati elemente koji se mogu pravilno prikazivati i koristiti na svim elektroničkim uređajima kako bi se korisnicima vrijeme savladavanja sučelja svelo na minimum. Osim toga, za čitanje je potrebna dobra internetska veza i primjerena tehnička oprema koja još uvijek nedostaje u brojnim knjižnicama, ali i određena razina informacijske, informatičke i digitalne pismenosti. Potrebno je riješiti i mehanizam naplate na međunarodnoj razini ključan za preuzimanje sadržaja³³, kao i autorskoppravna pitanja jer „za razliku od autora tiskane knjige, autor ili nositelj prava na e-knjigu može ograničiti korištenje svoga djela, na primjer ovisno o vrsti korisnika i svrsi korištenja“.³⁴

E-knjige nastale digitalizacijom na webu najčešće su okupljene u opsežne digitalne zbirke. Napredak digitalizacije i sve veće uključivanje digitalnih sadržaja u knjižnično okruženje doveli su i do nastanka pojma *digitalna knjižnica* koji se odnosi na „online zbirku digitalnih objekata provjerene kvalitete, koji su izrađeni ili prikupljeni i kojima se upravlja u skladu s međunarodno prihvaćenim načelima za izgradnju zbirke i koje su dostupne na smislen i održiv način, te podržavaju usluge neophodne za omogućivanje korisnicima

³² Horvat, A; Živković, D. Između javnosti i privatnosti : knjižnice u vremenu e-knjige, str. 103.

³³ Isto.

³⁴ Isto.

dohvaćanja i iskorištavanja izvora“.³⁵ Čine sastavni dio usluga knjižnice, primjenjujući novu tehnologiju koja omogućuje pristup i korištenje zbirki.

2.2. Promjena paradigme čitanja

Čitanje je jedna od temeljnih intelektualnih vještina koja je preduvjet za uspješno učenje i djelovanje u suvremenome svijetu. Ono je aktivan proces tijekom kojeg čitatelj nadgleda i regulira vlastite misli, svoju motivaciju i ponašanje te postavlja ciljeve.³⁶ U vremenu prije računala čitanje je primarno bilo povezano s osnovnom i funkcionalnom pismenosti i odnosilo se na fizičku sposobnost čitanja ispisanog ili napisanog teksta. Pojava novih medija krajem 20. stoljeća donosi brz razvoj elektroničkog sporazumijevanja koje je omogućilo nastanak novih vrsta tekstova i tzv. *čitanje s ekrana*.³⁷ Pod pojmom *novi mediji* misli se najčešće na „nova sredstva u emisiji, obradi, transmisiji i apsorpciji informacija, koja su rezultat razvoja nekih bazičnih tehnologija i to, prije svega, mikroelektronike i optičko-informacijske tehnologije“.³⁸

Velika popularnost World Wide Weba, brz nastanak i širenje informacija u elektroničkome okruženju te mogućnost njihovog primanja na različite načine u isto vrijeme doveli su do toga da korisnici interneta vrlo lako mogu *pretraživati* sadržaje koji ih zanimaju, no velika dostupnost tekstova objavljenih na internetu dovela je i do posve novog pojma *čitanje na internetu*, kao i promjene dotad jasne paradigme linearnog čitanja, od riječi do riječi, od retka do retka, pa se postavlja pitanje kakav je odnos između te dvije međusobno različite, no povezane radnje.³⁹

³⁵ UNESCO-ov manifest za školske knjižnice. Str. 194. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2012/01/Unesco-ov-manifest-%C5%A0K.pdf> (20.7.2018.).

³⁶ Nikčević-Milković, A. Psihološka perspektiva motivacije za čitanje. // *Zrno* : časopis za obitelj, vrtić i školu, 144-145 (2016), str. 1. Dostupno na: http://bib.irb.hr/datoteka/811999.lanak_o_motivaciji_za_itanje_za_Zrno.pdf (19.7.2018.).

³⁷ Grosman, M. Čitatelji i književnost u 21. stoljeću. // *Čitanje za školu i život* : IV. simpozij učitelja i nastavnika hrvatskoga jezika / urednik Miroslav Mićanović. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2013. Str. 81. Dostupno na: <http://www.azoo.hr/images/izdanja/citanje/09.html> (20.7.2018.).

³⁸ Rodek, S. Novi mediji i učinkovitost učenja i nastave. // *Školski vjesnik* : časopis za pedagojsku teoriju i praksu 56, 1/2(2007), str. 165.

³⁹ Mozuraite, V. Promjena paradigme čitanja u doba e-knjige. // *Libellarium* : časopis za povijest pisane riječi, knjige i baštinskih ustanova, 7, 1(2015), str. 83.

„Tekstovi koji nastaju upotrebom elektroničkih, tj. digitalnih oblika sporazumijevanja zahtijevaju radikalne promjene čitanja, posebno u načinu čitateljeve interakcije s elektroničkim tekstovima, zato što potiču bitno različito procesuiranje teksta.“⁴⁰ Ljudi, posebice mladi, danas su u svim sferama života okruženi digitalnim oblicima raznih tekstova te ih, više ili manje uspješno, redovito koriste, no proučavanje načina uspješnog čitanja takvih vrsta tekstova još je uvijek nedovoljno istraženo.⁴¹

Da bismo mogli razumjeti kako se čitanje tekstova u digitalnome obliku razlikuje od lineranog čitanja književnih tekstova koje se još uvijek u školama uglavnom podučava kao jedino i osnovno, potrebno je osvrnuti se na glavne značajke elektroničkih tekstova.⁴² Prva od njih je *hipertekst*, uveden kako bi označio nelinearno organiziran tekst, a definiran kao „skup dokumenata u elektroničkom obliku, pretežno tekstovnog i slikovnog sadržaja, međusobno povezanih elektroničkim uputnicama, poveznicama (hipervezama, linkovima)“.⁴³ Hipertekst čitatelju nudi blokove teksta, različite oblike pripovijedanja ili uokvirene upotrebe riječi bez unaprijed određenog redoslijeda.⁴⁴ „Aktiviranjem poveznica, korisniku je omogućeno trenutačno prelaženje s jednoga dokumenta na drugi, koji se na prvi sadržajno nastavlja, a time i oblikovanje slijeda sadržaja prema vlastitu interesu.“⁴⁵ Čitatelj pritom ne slijedi unaprijed određen redoslijed, već sam odlučuje o vezama i samostalno odabire blokove tekstova. „Na taj način na osnovi vlastitoga zanimanja i ukusa vlastitim odabirom oblikuje svoju specifičnu čitateljsku aktualizaciju hiperteksta iz sastavnica koje omogućuje elektronička organizacija hiperteksta.“⁴⁶ Elektronički tekstovi, uz hipertekst, nude i slike, fotografije, grafike, brojke, audiozapise i videozapise, odnosno *multimedijske sadržaje*. Jedan od primjera elektroničkog teksta je i Elliotov klasik *Pusta zemlja*⁴⁷, digitaliziran u sklopu *Projekta Gutenberg* početkom 70-ih godina prošloga stoljeća, kojim se željelo digitalizirati i arhivirati sve knjige koje su u javnome vlasništvu. Svim elektroničkim tekstovima, odabirući ih, upravlja čitatelj u dinamičnom i suradničkom okruženju weba, pa je stoga *interaktivnost*

⁴⁰ Grosman, M. Čitatelji i književnost u 21. stoljeću, str. 81.

⁴¹ Isto.

⁴² Isto, str. 84.

⁴³ Hipertekst. // Hrvatska enciklopedija. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/> (19.7.2018.).

⁴⁴ Grosman, M. Čitatelji i književnost u 21. stoljeću, str. 84.

⁴⁵ Hipertekst // Hrvatska enciklopedija. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/> (19.7.2018.).

⁴⁶ Grosman, M. Čitatelji i književnost u 21. stoljeću, str. 81.

⁴⁷ Elliot, T.S. *The Waste Land*. Dostupno na : <http://www.gutenberg.org/ebooks/1321> (20.8.2018.)

treća važna sastavnica elektroničkih tekstova.⁴⁸ Čitanje kao aktivnost u 21. stoljeću postaje tako „aktivnost odabira, odlučivanje između različitih tekstualnih podataka i pozornosti koju čitatelj posvećuje tekstualnim elementima, pri čemu se neki elementi zanemaruju, to jest ispuštaju, dok se na drugima dulje zadržava“.⁴⁹

Suvremena nastava trebala bi uključivati više oblika pismenosti, poticati stvaranje svijesti o supostojanju tradicionalnih, ali i novih oblika čitanja nastalih pod utjecajem interneta te razvijati čitateljske strategije za čitanje različitih oblika tekstova.⁵⁰ Jedno od najvažnijih pitanja koje si trebaju postaviti nastavnici Hrvatskoga jezika jest kako od učenika stvoriti čitatelje s bogatom višeslojnom čitateljskom sposobnošću, odnosno kako potaknuti zanimanje i potrebu za linearnim čitanjem, ali ih i poučiti da se jednako dobro snalaze i u digitalnom okruženju te mijenjaju strategije čitanja ovisno o vrsti tekstova koji se nađu pred njima.⁵¹

3. Digitalno zrele škole u službi poticanja čitanja (na novim medijima)

3.1. Uvođenje IKT-a u nastavu - CARNet-ov projekt „e-Škole“

Informacijsko-komunikacijska tehnologija danas je sastavni dio svakodnevice učenika, a njezina integracija u nastavni proces postaje neizbježna. Stoga se „u didaktici i metodici više i ne postavlja pitanje da li primjenjivati nove medije u učenju i nastavi, već kako ih osmišljeno i optimalno koristiti u nastavi, u pojedinim nastavnim situacijama, kako će se njihova primjena odraziti na metode rada u nastavi“.⁵² Da bi mogli slijediti zahtjeve suvremene metodike, u kojima komunikacija *ex cathedra* već dugo nije jedina i primarna, nastavnici moraju istraživati i alternativne nastavne metode te ih, u kombinaciji s tradicionalnima, primjenjivati u nastavnome procesu.⁵³ Glavni ciljevi interakcijskog

⁴⁸ Grosman, M. Čitatelji i književnost u 21. stoljeću, str. 84.

⁴⁹ Isto.

⁵⁰ Isto, str. 81.

⁵¹ Isto, str. 81-82.

⁵² Rodek, S. Novi mediji i učinkovitost učenja i nastave, str. 165.

⁵³ Galić, I. Čitanje - obveza ili zadovoljstvo? // Kršćanstvo u programima i fondovima školskih knjižnica: lektira i mladi čitatelj / urednica Višnja Šeta. Zagreb : Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske; Rijeka : Prva sušačka gimnazija, 2001. Str. 87.

djelovanja nastavnika i učenika u osnovnom procesu jesu usvojiti znanje i steći vještine i navike, a to se može postići odabirom nastavnih metoda i metodičkih postupaka koji su u skladu s učeničkim interesima⁵⁴ koji su danas uglavnom vezani za nove medije i internet. Uspije li nastavnik kombinacijom nastavnih metoda izazvati zanimanje učenika i razviti njegovu svijest o upotrebi informacijsko-komunikacijskih tehnologija i u nastavne svrhe, a ne samo u slobodno vrijeme, „probudi li se u većoj mjeri i njegova intelektualna znatiželja za sadržaje koji slijede, primjena hipermedijskog okruženja može biti vrlo uspješna“.⁵⁵ Primjena novih medija te njihovih golemih funkcionalnih svojstava može se dobro primijeniti u svim nastavnim predmetima pa tako i u nastavi Hrvatskoga jezika. Multimedijски i interaktivni internetski sadržaji, poput audiozapisa, videozapisa, kvizova, fotografija ili e-knjiga koje mogu sadržavati sve od navedenog, korisni su i nastavnicima i učenicima, a mogu se i izravno uključiti u nastavni proces, posebice nastavu književnosti i lektire.

Kad govorimo o unaprjeđenju školstva, visoke naobrazbe, znanosti, ali i života učenika, studenata, znanstvenika, nastavnika i njihovih suradnika primjenom informacijske i komunikacijske tehnologije, na području Republike Hrvatske ističe se Hrvatska akademska i istraživačka mreža – CARNet.⁵⁶ Upravo je CARNet, u suradnji s Ministarstvom znanosti i obrazovanja, nositelj projekta pod nazivom *e-Škole: Uspostava sustava razvoja digitalno zrelih škola (pilot projekt)* koji se u odabranim školama provodi od 2015. do godine 2018. Projekt je dio šireg programa punog naziva *e-Škole: Cjelovita informatizacija procesa poslovanja škola i nastavnih procesa u svrhu stvaranja digitalno zrelih škola za 21. stoljeće*, koji se planira provoditi od 2019. pa sve do 2022. godine na temelju rezultata pilot-projekta.⁵⁷

„Primjena suvremenih metoda učenja i poučavanja kroz korištenje specifičnih digitalnih obrazovnih sadržaja i digitalnih pomagala, mogućnost korištenja mjesne i daljinski dostupne elektroničke građe za učenje značajno doprinosi kvaliteti odgoja i obrazovanja.“⁵⁸ Upravo je to prepoznao i CARNet, a stvaranje digitalno zrelih škola koje počivaju na sustavnoj upotrebi informacijsko-komunikacijske tehnologije koja pridonosi razvoju digitalno kompetentnih nastavnika i učenika, ali i transparentnijem upravljanju školom cilj je projekta u

⁵⁴ Matic, M. Uporaba računala u nastavi lektire, str. 383.

⁵⁵ Rodek, S. Novi mediji i učinkovitost učenja i nastave, str. 167.

⁵⁶ Povijest CARNeta. // CARNet. Dostupno na: <https://www.carnet.hr/20/povijest> (19.7.2018.).

⁵⁷ O projektu eLektire. // eLektire. Dostupno na: <https://lektire.skole.hr/stranica/o-projektu-elektire> (20.7.2018).

⁵⁸ Bišćan, F. E-lektire: školske knjižnice i novi medijski sadržaji. // Slobodan pristup informacijama : 16. okrugli stol / urednica Davorka Pšenica. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2016. Str. 135.

cjelini.⁵⁹ „Opći cilj programa e-Škole pridonosi jačanju kapaciteta osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovnog sustava s ciljem osposobljavanja učenika za tržište rada, daljnje školovanje i cjeloživotno učenje.“⁶⁰ Kao specifični cilj pilot projekta navodi se izrada tehnoloških, organizacijskih i obrazovnih koncepata uvođenja IKT-a u odabrane škole na temelju kojih će se dalje razvijati „strategija za implementaciju sustava digitalno zrelih škola u cijelom sustavu osnovnog i srednjeg obrazovanja u Republici Hrvatskoj, odnosno za primjenu u velikom projektu (2019.-2022.)“.⁶¹

Tek jedna u nizu planiranih aktivnosti je sustavno uvođenje informacijsko-komunikacijske tehnologije u proces učenja i poučavanja, i to na sljedeće načine - „izradom digitalnih obrazovnih sadržaja (DOS) koji prate kurikulum, izradom scenarija učenja, unaprjeđenjem i redizajnom E-laboratorija, unaprjeđenjem i proširenjem sustava e-Lektire“.⁶²

U objavljenim dokumentima o programu *e-Škole* posebno se ističe kako je temelj obrazovanja nastavnik, a primarni fokus učenik, no neophodno je da „podrška i obrazovanje nastavnika i školskog osoblja prethodi ostalim aktivnostima u projektu, potom teče simultano, a na kraju i nadživi ostale aktivnosti unutar projekta“.⁶³

3.2. Ključne kompetencije za cjeloživotno učenje

Obrazovanje ima ključnu ulogu u stjecanju ključnih kompetencija potrebnih kako bismo se mogli prilagoditi globalizaciji i svim brzim promjenama koje ona sa sobom donosi.⁶⁴ „Da bi se to postiglo, europski sustavi obrazovanja i izobrazbe moraju se prilagoditi zahtjevima društva koje počiva na znanju i potrebi za što boljom razinom i kvalitetom zapošljavanja.“⁶⁵ Upravo stoga, *Europska komisija* godine 2006. donijela je *Europski*

⁵⁹ O projektu eLektire. // eLektire. Dostupno na: <https://lektire.skole.hr/stranica/o-projektu-elektire> (20.7.2018).

⁶⁰ Isto.

⁶¹ Isto.

⁶² Priručnik za informiranje korisnika projekta „E-škole: uspostava sustava razvoja digitalno zrelih škola (pilot-projekt)“.
// CARNet. Dostupno na: http://www.carnet.hr/upload/javniweb/images/static3/92929/File/Prirucnik_za_informiranje.pdf (25.7.2018.).

⁶³ O projektu eLektire. // eLektire. Dostupno na: <https://lektire.skole.hr/stranica/o-projektu-elektire> (20.7.2018).

⁶⁴ Gačić, M. Preporuka Europskog parlamenta i savjeta ; ključne kompetencije za cjeloživotno učenje – europski referentni okvir. // *Metodika* 20, 1(2010), str. 174.

⁶⁵ Ključne kompetencije za cjeloživotno učenje : Europski referentni (preporučeni) okvir. // Agencija za odgoj i obrazovanje. Str. 3. Dostupno na: http://www.azoo.hr/images/stories/dokumenti/graanski_odgoj/EK.doc (25.7.2018.).

referentni okvir ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje. Osam ključnih kompetencija u dokumentu je definirano kao kombinacija znanja, vještina i stavova koji su potrebni svim pojedincima za njihov osobni razvoj, aktivan građanski život, integraciju u društvo te zapošljavanje.⁶⁶ To su redom: (1) *komunikacija na materinskome jeziku*, (2) *komunikacija na stranom jeziku*, (3) *matematička kompetencija i temeljne kompetencije u prirodnim znanostima i tehnologiji*, (4) *digitalna kompetencija*, (5) *kompetencija učenja*, (6) *društvene i građanske kompetencije*, (7) *smisao za inicijativu i poduzetništvo* te (8) *kulturološka senzibilizacija i izražavanje*.⁶⁷

Sve se navedene kompetencije označene su jednako važnima i međusobno se u mnogočemu prepliću, a po svojoj su naravi *međupredmetne* što znači da imaju potencijal uspješno se primjenjivati u svim predmetima i školskim aktivnostima.⁶⁸ U kontekstu nastave Hrvatskoga jezika, a posebice nastave književnosti i poticanja čitanja, ističu se tri ključne kompetencije – *komunikacija na materinskome jeziku*, *digitalna kompetencija* te *kulturološka senzibilizacija i izražavanje*.

„Komunikacija na materinskome jeziku definirana je kao sposobnost izražavanja i tumačenja misli, osjećaja i činjenica u usmenom i pismenom obliku u cijelom nizu društvenih i kulturnih okolnosti – posao, dom, slobodno vrijeme.“⁶⁹ Zahtijeva da svaki pojedinac poznaje osnovni rječnik, funkcionalnu gramatiku i stil te funkcije vlastitoga jezika, da razvije svijest o postojanju različitih funkcionalnih stilova i različitih vrsta verbalne interakcije. Nadalje, svaki bi pojedinac trebao usvojiti osnovne karakteristike različitih vrsta književnih tekstova, razviti svijest o promjenjivosti jezika te znati primjenjivati prikladne oblike komunikacije u različitim okruženjima i situacijama. Svaki pojedinac trebao bi usvojiti vještine poput komuniciranja u pisanom i usmenom obliku, biti sposoban čitati i razumijevati različite tekstove te mijenjati prikladne strategije čitanja, pisati različite vrste tekstova, prikupljati informacije i razlikovati relevantne od onih nerelevantnih, kao i formulirati vlastite argumente te ih na uvjerljiv način iznijeti u pisanome ili usmenome obliku. Pozitivan stav prema

⁶⁶ Gačić, M. Preporuka Europskog parlamenta i savjeta ; ključne kompetencije za cjeloživotno učenje – europski referentni okvir, str. 175-176.

⁶⁷ Isto, str. 175.

⁶⁸ Ključne kompetencije za građane 21. stoljeća. // School Education Gateway. Dostupno na: https://www.schooleducationgateway.eu/hr/pub/latest/practices/key_competences_for_21st_centu.htm (20.7.2018.).

⁶⁹ Ključne kompetencije za cjeloživotno učenje : Europski referentni (preporučeni) okvir, str. 12.

komunikaciji na materinskom jeziku uključuje njegovo prihvaćanje kao sredstva koje nam omogućuje osobno i kulturno obogaćivanje, sklonost konstruktivnom i kritičkom dijalogu, spremnost da težimo estetskoj kvaliteti izražavanja, kao i razvijanje ljubavi prema književnosti.⁷⁰

Digitalna kompetencija odnosi se na sigurno i kritičko korištenje novih tehnologija u svim sferama života. Povezana je s razvijanjem logičkog i kritičkog razmišljanja, vještinama komuniciranja, ali i informacijskom pismenošću, tj. sposobnošću pronalaska, pristupa, pohranjivanja, korištenja i vrednovanja informacija na internetu.⁷¹ Uključuje znanja poput razumijevanja načela obrade teksta, funkcioniranja baza podataka te pohranu i upravljanje podacima, zatim razvijanje svijesti o novim medijima i internetu te mogućnostima koje nude, razumijevanje svih potencijala novih tehnologija koje uvelike mogu doprinijeti inovativnosti i kreativnosti, ali i upućenost u osnovna etičkih načela korištenja tehnologija. U *Preporuci* se navodi kako bi svaki pojedinac trebao steći vještine koje uključuju pretraživanje web-stranica i korištenje internetskih usluga u raznim kontekstima te sposobnost pretraživanja, prikupljanja i procesuiranja elektronskih informacija. Razvijanje pozitivnog stava prema novim tehnologijama uključuje, između ostalog, njihovu primjenu u svrhu samostalnog ili grupnog rada, razvijanje osjetljivosti za sigurnu upotrebu interneta i zaštitu podataka.⁷²

Kulturološka senzibilizacija i izražavanje definirana je kao „prihvaćanje važnosti kreativnog izražavanja ideja, iskustava i osjećaja u nizu medija, uključujući glazbu, tjelesno izražavanje, književnost i plastičnu umjetnost“.⁷³ Obuhvaća osnovno znanje o kulturi te kulturnoj i jezičnoj različitosti u Europi, razvijanje svijesti o nacionalnoj i europskoj kulturnoj baštini, kao i svijesti o važnosti estetskih čimbenika. Svaki bi pojedinac trebao usvojiti vještine poput sposobnosti vlastitog umjetničkog izražavanja čitavim nizom dostupnih medija, sposobnost uvažavanja i kritičke procjene umjetničkih djela, kao i sposobnost povezivanja i procjene vlastitih i tuđih kreativnih i izražajnih stajališta. Sve bi to trebalo doprinijeti otvorenosti i pozitivnom stavu prema kulturnim različitostima, potaknuti interes za kulturu i različite vrste umjetničkog izražavanja.⁷⁴

⁷⁰ Ključne kompetencije za cjeloživotno učenje : Europski referentni (preporučeni) okvir, str. 12.

⁷¹ Isto, str. 17.

⁷² Isto.

⁷³ Isto, str. 22.

⁷⁴ Isto.

3.3. Nove tehnologije kao motivacija za čitanje?

Jedan od temeljnih ciljeva svih pedagoških djelatnika, od odgojitelja u vrtiću, nastavnika, pa sve do knjižničara, odgojiti je mlade da postanu dobri čitatelji koji će i nakon svog školovanja posegnuti za književnim djelom, u njemu uživati, ali i o njemu promišljati. Naučiti učenike čitati i pisati od prvog je razreda osnovne škole glavni zadatak školovanja. Odgoj mladih čitatelja koji će čitateljima ostati tijekom čitavog svog života složen je i stupnjeviti proces tijekom kojeg je potrebno u obzir uzeti učenikovu dob, interese, ali i napredak tehnologije.⁷⁵

Neke od prvih asocijacija koje povezujemo sa životom današnje djece i mladih jesu odrastanje uz nove medije te izvrsno poznavanje novih tehnologija, ali ujedno i sve lošije čitateljske navike te sve manja motivacija za čitanje, a kao glavni razlozi najčešće se navode pretjerana izloženost svijetu računala, internetu te društvenim mrežama.⁷⁶ Suvremeni mediji te njihova dinamičnost i interaktivnost postali su ozbiljan konkurent tradicionalnoj knjizi i „sve su češći slučajevi da djeca čitanje zamijene gledanjem filma, pogotovo ako je neko djelo klasične književnosti ekranizirano“.⁷⁷ Nove tehnologije dovele su i do razvoja elektronički oblikovanih tekstova, a takav razvoj natjerao je brojne autore da pokrenu pitanje o opstanku klasične knjige na papirnatom nosaču, ali i doveo do sve većeg zanimanja za proučavanje promijenjene paradigme linearnog čitanja u elektroničkome okruženju. „Postaje jasno da će svi koji se bave poticanjem djece na čitanje prije ili poslije morati upoznati i nove medije i ovladati njima ukoliko žele razviti korisne i djelotvorne strategije motivacije za čitanje.“⁷⁸

„U najširem smislu smatra se da je pojedinac motiviran za čitanje kada ima pozitivan stav prema čitanju, voli čitanje, čitanje mu je poželjna aktivnost, spontano započinje čitati i čita u slobodno vrijeme.“⁷⁹ Čitatelj pritom čitanje podrazumijeva kao pozitivnu aktivnost pobuđenu vlastitom unutarnjom željom ili potrebom, o sebi kao čitatelju ima pozitivan stav te osjeća samoučinkovitost i samodjelotvornost u savladavanju zadataka čitanja koji su pred njega postavljeni.⁸⁰

⁷⁵ Grosman, M. Čitatelji i književnost u 21. stoljeću, str. 76-77.

⁷⁶ Gabelica, M. Poticanje čitanja uz nove medije. // Dijete, škola, obitelj : časopis za odgoj i obrazovanje djece rane školske dobi namijenjen stručnjacima i roditeljima 30 (2012), str. 2.

⁷⁷ Galić, I. Čitanje - obveza ili zadovoljstvo?, str. 82.

⁷⁸ Gabelica, M. Poticanje čitanja uz nove medije, str. 3.

⁷⁹ Nikčević-Milković, A. Psihološka perspektiva motivacije za čitanje, str. 1.

⁸⁰ Isto.

„U (ne)kulturi suvremenog čitanja, potrebno je odustati od ideje kako ćemo djecu privući na čitanje – čitanjem lektire i klasika.“⁸¹ Zastarjele nastavne metode i klasična, pasivna nastava lektire, temeljena isključivo na činjenicama povezanim s autorom i djelom ili inzistiranjem na pamćenju pojedinosti, kod današnjih učenika više zasigurno neće pobuditi motivaciju za čitanje lektirnih djela. Takav pristup kod učenika izaziva odbojnost prema čitanju te ulaganje sve manjeg truda, a to izravno utječe na otežani razvoj njihovih čitalačkih vještina.⁸² „Ukoliko djecu doista želimo poticati na čitanje, moramo se oduprijeti strahu od novih medija.“⁸³ Upravo je razumijevanje funkcioniranja novih medija i poznavanje njihovih obilježja prvi korak prema poboljšanju čitalačke motivacije današnjih učenika. Potrebno je shvatiti kako književnost danas ne izumire, već se pod utjecajem novih tehnologija transformira u ponešto drugačiji oblik. „Ona samo mijenja svoje ruho. Ono što se razlikuje jest medij iz kojega se čita.“⁸⁴ Ako današnje mlade čitatelje promatramo iz perspektive elektroničkog okruženja, *čini se da djeca danas zapravo čitaju više no ikada.*⁸⁵ Informacije i tekstovi sve su im dostupniji, vrlo često i zanimljivo prezentirani kombinacijom više medija, odnosno popraćeni videozapisom, fotografijom, zvukom. Pad motivacije za čitanje književnih djela može se smanjiti ako nastavne sadržaje, a samim time i način interpretacije lektirnih djela, prilagodimo njihovim interesima. U suvremenu su nastavu već dugo vrlo dobro integrirani formati poput stripa i filma, a jednako tako kvalitetno u nastavu se mogu uklopiti i nove tehnologije poput računala, tableta, e-čitača te sadržaji koji se na njima mogu pregledavati, čitati, ali i slušati te gledati.

Istraživanje koje je godine 2013. britanski National Literacy Trust proveo u 188 škola te ispitao gotovo 35 tisuća učenika u dobi između osam i šesnaest godina, iznjedrilo je prilično zanimljive rezultate.⁸⁶ Naime, po prvi je puta „postotak djece i mladih koji čitaju s ekrana kompjutera i srodnih elektroničkih uređaja premašio postotak one djece koja čitaju tiskane knjige, revije, novine ili stripove“.⁸⁷ Više od polovice ispitanika odgovorilo je kako bi umjesto tiskane knjige radije čitali na nekom električnom uređaju, poput tableta ili e-čitača.

⁸¹ Gabelica, M. Poticanje čitanja uz nove medije, str. 5.

⁸² Nikčević-Milković, A. Psihološka perspektiva motivacije za čitanje, str. 2.

⁸³ Isto.

⁸⁴ Isto, str. 3.

⁸⁵ Isto.

⁸⁶ Mlađi naraštaji sve više knjige, revije... čitaju s ekrana. // Moderna vremena. Dostupno na: <https://www.mvinfo.hr/clanak/mladji-narastaji-sve-vise-knjige-revije-citaju-s-ekrana> (19.7.2018.).

⁸⁷ Isto.

No provedeno je istraživanje upozorilo i na određene zamke *modernog* čitanja jer pokazalo se kako su osobe koje čitaju isključivo s ekrana potencijalno slabiji čitatelji od onih koji radije posežu za tiskanim izdanjima ili čitaju oba formata.⁸⁸

Rješenje je upravo u kombinaciji obaju medija, njihovoj prikladnoj upotrebi te razvijanju svijesti o procesima koji se događaju prilikom *klasičnog* čitanja te onima koji se zbivaju prilikom korištenja novih medija. Novi mediji nikako ne smiju biti jedino sredstvo s kojeg će djeca i mladi čitati. „Prilikom integracije novih medija u nastavu, nužno je osvijestiti kako je njihova zadaća u sužanjskom odnosu prema sadržaju i razumijevanju sadržaja. Ne zaboravimo, i knjiga je medij – nositelj informacija. Novi mediji stoga mogu nam poslužiti kao zanimljivija varijanta prikazivanja određenih informacija.“⁸⁹

„Tradicionalno čitanje knjige nužno je za razvijanje razumijevanja i dubinskog čitanja“⁹⁰, a prilikom implementacije novih medija u nastavu upravo na tu činjenicu i važnost čitanja treba podsjećati učenike. Na nastavniku je da na učenike prenese vrijednosti čitanja te ih poučava korištenju različitih strategija i tehnika čitanja kako bi ih mogli uspješno upotrebljavati i mijenjati ovisno o zadacima, vrsti tekstova i mediju na kojemu ih čitaju. „Osvješćivanjem važnosti čitanja kod djece postići ćemo kritički pristup prema novim medijima i njihovo odgovornije korištenje.“⁹¹

3.4. Suradnja sa školskim knjižničarom kao informacijskim stručnjakom

U suvremenoj školi nastavni proces više nije vezan isključivo za učionicu i učitelja kao primarni izvor znanja. Uloga učenika uvelike se promijenila pa se on tako iz pasivnog slušatelja pretvorio u aktivnog sudionika i postao središtem odgojno-obrazovnog procesa. Kako bi učenici mogli ostvariti sve svoje potencijale i mogućnosti, prioritet postaje ponuditi im odgovarajuće izvore informacije na različitim medijima koje će znati samostalno i odgovorno koristiti, a ostvarenje tih težnji moguće je tek uz suradnju nastavnika sa školskim

⁸⁸ Mlađi naraštaji sve više knjige, revije... čitaju s ekrana. // Moderna vremena. Dostupno na: <https://www.mvinfo.hr/clanak/mladji-narastaji-sve-vise-knjige-revije-citaju-s-ekrana> (19.7.2018.).

⁸⁹ Gabelica, M. Poticanje čitanja uz nove medije, str. 5.

⁹⁰ Isto, str. 7.

⁹¹ Isto, str. 6.

knjižničarom⁹², informacijskim stručnjakom, u suvremenoj školskoj knjižnici koja „daje potporu učenju, nudi knjige i izvore koji omogućavaju svim članovima škole da razvijaju kritičko mišljenje, te da postanu stvarni korisnici obavijesti u svim oblicima i medijima“.⁹³

Suvremena školska knjižnica je intelektualno, informacijsko i kulturno središte škole, a neposredna odgojno-obrazovna djelatnost, tj. uključivanje u nastavni proces, jedna je od temeljnih zadaća školskog knjižničara. Digitalno je doba još više istaknulo važnost školske knjižnice ne samo u razvijanju navike korištenja knjižnice i pomoći pri odabiru literature te poticanju čitanja (na novim medijima) nego i u odgoju „informatički pismenog i etički odgovornog učenika koji će biti sposoban samostalno pronalaziti informacije, razlučiti njihovu vrijednost i pouzdanost i trajno raditi na svom obrazovanju“.⁹⁴ Jedan od najvećih izazova današnjeg obrazovnog sustava jest upravo pravilna implementacija informacijsko-komunikacijske tehnologije u nastavni proces. Učenici bi trebali imati pravo na pristup širokom rasponu tiskanih i elektroničkih izvora koje mogu čitati na različitim uređajima, ali i pretraživati, koristiti i vrednovati različite informacije koje pronalaze služeći se različitim izvorima koje imaju na raspolaganju. U tom kontekstu vrlo važnu ulogu imaju školski knjižničari koji bi, u suradnji s nastavnicima, učenike trebali naučiti kako se služiti novim medijima, ali ih poučiti i novim pismenostima 21. stoljeća.⁹⁵

Pojam *pismenost* odavno je prestao označavati isključivo poznavanje slova te savladavanje čitanja. Suvremeno društvo koje počiva na novim tehnologijama, medijima te izrazito velikoj količini slobodno dostupnih informacija, pretpostavlja i pojavu drugačijih čitateljskih navika i pismenosti koje će se razvijati i mijenjati⁹⁶ – *informatičke, informatičke, digitalne i medijske*.

Informatička pismenost u literaturi je često definirana kao krovna pismenost 21. stoljeća koja u sebi u najvećem dijelu objedinjuje ostale oblike.⁹⁷ Ona podrazumijeva vještine

⁹² Sudarević, A. Školska knjižnica u obrazovnom procesu i nastavnim programima. // Slobodan pristup informacijama : 16. okrugli stol / urednica Davorka Pšenica. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2016. Str. 90-91.

⁹³ UNESCO-ov manifest za školske knjižnice. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2012/01/Unesco-ov-manifest-%C5%A0K.pdf> (20.7.2018.).

⁹⁴ Bišćan, F. E-lektire: školske knjižnice i novi medijski sadržaji, str. 134.

⁹⁵ Isto.

⁹⁶ Galić, I. Čitanje - obveza ili zadovoljstvo?, str. 83.

⁹⁷ Vrkić-Dimić, J. Suvremeni oblici pismenosti. // Školski vjesnik : časopis za pedagošku teoriju i praksu 63, 3(2014), str. 381.

i znanja pomoću kojih pojedinac „može adekvatno prepoznati svoje informacijske potrebe, locirati i procijeniti kvalitetu informacija i njihovih izvora, pohranjivati i ponovno rabiti informacije na učinkovit i etičan način te, u konačnici, rabiti informacije kako bi stvarao, upotrebljavao i komunicirao nova znanja“⁹⁸, bez obzira na okruženje i vrstu informacija. Osim *informacijske*, ističe se i tzv. *informatička* ili *računalna* pismenost, s kojom se često pogrešno izjednačava. *Informatička pismenost* podrazumijeva isključivo vještine upotrebe suvremenih računalnih alata, hardvera, softvera i aplikacija.⁹⁹ *Digitalna pismenost* odnosi se na „sposobnost čitanja i razumijevanja hiperteksta ili multimedijjskih tekstova, što uključuje razumijevanje slika, zvukova i teksta prikazanog u obliku dinamičnog, nelinearnog hiperteksta“¹⁰⁰, odnosno upravljanje multimedijjalnom građom te komuniciranje i razmjenu informacija putem interneta. Osim na kvalitetne informacije dostupne na internetu, odnosi se i na sposobnost baratanja digitaliziranom građom, uključujući onu u knjižnicama. „Iako se koncept digitalne pismenosti donekle preklapa s konceptom informacijske pismenosti, informacijska je pismenost daleko širi koncept koji, pored informacija u elektroničkom obliku, obuhvaća sve informacije dostupne u različitim oblicima.“¹⁰¹ Digitalna pismenost objedinjuje i brojne vještine tzv. *medijske pismenosti*, koja podrazumijeva „sposobnost konzumiranja informacija dobivenih putem masovnih medija.“¹⁰²

Samo učenici koji posjeduju navedene vještine, odnosno upoznati su s novim vrstama pismenosti, posjeduju i temelj za daljnji razvoj u modernome društvu te suvremenome obrazovanju koje promovira aktivne oblike učenja, ali i poučavanja. Današnji učenici u školske klupe sjedaju s određenim predznanjem o novim vrstama pismenosti te se čini da o tehnologiji znaju puno više od većine nastavnika. No u većini slučajeva, umjesto znanja, riječ je tek o intuitivnom korištenju novih medija i informacija na internetu koje se stječe stalnom interakcijom s popularnom kulturom, a mladi u tom pogledu imaju malo ili nimalo nadzora nad svojim aktivnostima pa postoji jasna potreba za određenim pedagoškim intervencijama od strane stručnjaka. U takvim okolnostima, nastavnici bi, u suradnji s knjižničarima, trebali

⁹⁸ Vrkić-Dimić, J. Suvremeni oblici pismenosti, str. 381.

⁹⁹ Špiranec, S. Informacijska pismenost - ključ za cjeloživotno učenje. // Edupoint : časopis o primjeni informacijskih tehnologija u obrazovanju 17, 3(2003). Dostupno na: <http://edupoint.carnet.hr/casopis/17/clanci/1.html> (19.7.2018.).

¹⁰⁰ Isto.

¹⁰¹ Vrkić-Dimić, J. Suvremeni oblici pismenosti, str. 386.

¹⁰² Špiranec, S. Informacijska pismenost - ključ za cjeloživotno učenje.

razviti strategije poučavanja novim oblicima pismenosti kako bi ih usmjerili da razvijaju svoje istraživačke vještine, konstruiraju vlastita znanja, ali i oblikuju kritički pristup prema novim medijima te ih odgovorno koriste.¹⁰³

3.5. Nacionalna strategija poticanja čitanja

Već niz godina u Republici Hrvatskoj provode se različiti projekti i kampanje poticanja čitanja poput *Noći knjige*, *Čitamo mi, u obitelji svi*, *Čitaj mi* ili *Nacionalnog kviza za poticanje čitanja*. Svi oni imaju jednak cilj – „potaknuti kulturu čitanja i uvažavanja knjige kao civilizacijskog i kulturološkog dosega, koji se svakodnevno dovode u pitanje trivijalizacijom i medijskim zapostavljanjem“.¹⁰⁴ No svi su oni također tek rezultat napora pojedinih entuzijasta, knjižnica ili obrazovnih ustanova te nisu „objedinjeni i vrednovani, nisu povezani s rezultatima znanstvenih istraživanja o problematici čitanja, niti su detaljnije propitane mogućnosti primjene inozemnih postignuća u nacionalnom kontekstu“.¹⁰⁵

Početne ideje o nastanku prvog dokumenta koji bi se sustavno i strateški pozabavio pitanjima kulture pismenosti, odnosno prve zamisli o izradi nacionalne strategije poticanja kulture čitanja koja vidljivo opada sukladno promjenama nastalima u modernome društvu 21. stoljeća, kao što su promijenjena paradigma čitanja ili pojava novih pismenosti, nastale su u listopadu 2012. godine nakon konferencije *Poticanje čitanja: njemačka iskustva i hrvatske perspektive*, održane u Goethe-Institutu u Zagrebu, a zatim je u veljači 2014. godine imenovano Povjerenstvo za izradu *Nacionalne strategije poticanja čitanja*.¹⁰⁶

Prijedlog Strategije usvojen je početkom studenoga 2017. godine te bi se, uz potporu Ministarstva kulture te Ministarstva obrazovanja i sporta, njezini ciljevi trebali realizirati sve do 2022. godine putem petnaest specifičnih ciljeva i četrdeset dvije mjere, uz posebno osigurane mehanizme evaluacije njezinih učinaka.¹⁰⁷ Vizija *Strategije* glasi: „Hrvatsko društvo razumije ulogu čitanja u razvoju pojedinca i društva te specifičnosti čitanja u određenoj životnoj dobi, u skladu s tim konkretno djeluje i prihvaća odgovornost za poticanje

¹⁰³ Vrkić-Dimić, J. *Suvremeni oblici pismenosti*, str. 385-388.

¹⁰⁴ O noći knjige. // *Noć knjige*. Dostupno na: <https://nocknjige.hr/tekstx.php?k=50&id=16> (19.7.2018.).

¹⁰⁵ Velagić, Z. O nacionalnoj strategiji poticanja kulture čitanja. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 59(2013). Dostupno na: <https://www.hkdruštvo.hr/hkdnovosti/clanak/681> (19.7.2018.).

¹⁰⁶ Nacionalna strategija poticanja čitanja za razdoblje od 2017. do 2022. godine, str. 4.

¹⁰⁷ Usvojena „Nacionalna strategija poticanja čitanja za razdoblje od 2017. do 2022. godine“ // Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. Dostupno na: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=19107> (20.7.2018.).

čitanja i sâmo čitanje¹⁰⁸, a trebala bi se provoditi u spomenutom vremenskome razdoblju putem aktivnosti i projekata koji bi trebali doprinijeti ostvarenju triju ključnih ciljeva: (1) *uspostavljanje učinkovitog društvenog okvira za podršku čitanju*, (2) *razvoj čitalačke pismenosti i poticanje čitatelja na aktivno i kritičko čitanje*, (3) *povećanje dostupnosti knjiga i drugih čitalačkih materijala*.¹⁰⁹ Sustavan društveni okvir za podršku čitanju težit će se uspostaviti provođenjem istraživanja čitalačkih navika, suradnjom svih institucionalnih i izvaninstitucionalnih sudionika na području poticanja čitanja te provođenjem nacionalne kampanje poticaja čitanja. Nadalje, poticat će se programi čitanja djeci već u ranoj predškolskoj dobi, programi razvoja čitalačke pismenosti te kritičkog i aktivnog čitanja na različitim medijima, kao i veća dostupnost knjiga te čitalačkih materijala kroz sustavno ulaganje u pisce, prevoditelje i ilustratore, veću potporu nakladnicima i knjižnicama.¹¹⁰

Važan dio *Strategije* zauzimaju i digitalni sadržaji te elektroničke knjige, ali i njihovo uvođenje u nastavu književnosti i lektire. U dokumentu je posebno naglašeno kako je trenutne nastavne programe i popise lektire potrebno mijenjati jer ne pogoduju razvoju čitalačke pismenosti niti obiluju modernim nastavnim metodama usmjerenima prema učenicima koje će kod njih potaknuti zanimanje za prezentirane sadržaje te razviti kritičko mišljenje i aktivno čitanje.¹¹¹ Kao ključni problemi povezani s digitalnim sadržajima i e-knjigama nameću se činjenice da još uvijek ne postoje detaljna istraživanja čitateljskih navika povezanih s e-knjigom, istaknuta je i slaba zastupljenost uređaja te malo tržište e-knjigom, kao i činjenica da ne postoji jedinstveni sustav za prihvata i posudbu e-knjiga, ali je naglašena i nedovoljna promocija e-knjiga od strane knjižara i knjižnica. Kao najveće snage istaknuti su već provedeni projekti digitalizacije, postojeće platforme za prodaju e-knjiga, kao i nekomercijalni repozitoriji e-knjiga i drugih e-sadržaja koje je potrebno nadograditi i nadopuniti novim sadržajima ili ih metodički prilagoditi kako bi se mogli kvalitetno implementirati u nastavu. Neki od glavnih ciljeva povezanih s digitalnim sadržajima bit će razvoj knjižnične infrastrukture za posudbu e-knjige, razvoj besplatnih digitalnih repozitorija,

¹⁰⁸ Nacionalna strategija poticanja čitanja za razdoblje od 2017. do 2022. godine, str. 5.

¹⁰⁹ Isto.

¹¹⁰ Usvojena „Nacionalna strategija poticanja čitanja za razdoblje od 2017. do 2022. godine“. // Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. Dostupno na: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=19107> (20.7.2018.).

¹¹¹ Nacionalna strategija poticanja čitanja za razdoblje od 2017. do 2022. godine, str. 11.

promocija i popularizacija e-knjiga, e-čitača, e-knjižara i e-knjižara, ali i nastavak suradnje s CARNetom na već spomenutom programu *eŠkole*.¹¹²

4. E-lektira

4.1. Koncept e-lektire

U sklopu već ranije spomenutog pilot-projekta *e-Škole: uspostava sustava razvoja digitalno zrelih škola*, a u sklopu rezultata *B5 Primjena informacijsko-komunikacijske tehnologije i digitalnih obrazovnih sadržaja u obrazovnom procesu*, sustavno se radi na aktivnosti pod nazivom *eLektire*. Sukladno tomu, u lipnju 2017. godine objavljen je dokument pod nazivom *Prijedlog kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira*.¹¹³

E-lektira u spomenutom je *Prijedlogu* definirana kao „lektira koja je korisniku dostupna na različitim elektroničkim medijima poput računala, tableta, e-čitača i sl. i koja ima i specifična obilježja karakteristična za tekstualne i/ili multimedijalne zapise pohranjene na digitalnim medijima (pretraživost, povezivost, specifična interaktivnost i sl.)“.¹¹⁴

Dokument je namijenjen svim autorima digitalnih sadržaja, nastavnicima te knjižničarima, ali i svim ostalima zainteresiranim za ovu temu¹¹⁵, a glavni su mu ciljevi dati kriterije i preporuke za *kvalitetnu metodičku sadržajnu prezentaciju lektirnog djela u e-okruženju, za metodičku obradu e-lektire, prezentaciju e-lektire te povezivanje lektirnog djela s drugim obrazovnim resursima u e-okruženju*.¹¹⁶

4.1.1. Prednosti e-lektire

Prednosti lektire u elektroničkome obliku vrlo su slične već spomenutim prednostima e-knjiga. E-lektire samo su jedan od oblika u kojem učenicima i nastavnicima književno djelo može biti ponuđeno pa tako povećava mogućnost izbora čitanja na željenome mediju, ali

¹¹² Isto. Str. 12-25.

¹¹³ Alerić, M. et. al. *Prijedlog kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira*. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu; Hrvatska akademska i istraživačka mreža – CARNet, 2016. Str. 6. Dostupno na: https://www.carnet.hr/dokumenti?dm_document_id=1826&dm_dnl=1 (20.7.2018.).

¹¹⁴ Isto, str. 7.

¹¹⁵ Objavljen *Prijedlog kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira*. // Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/objavljen-prijedlog-kriterija-i-preporuka-za-izradu-kvalitetnih-e-lektira/> (20.7.2018.).

¹¹⁶ Alerić, M. et. al. *Prijedlog kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira*, str. 6.

potencijalno i problem nedovoljnog broja primjeraka knjige u knjižnicama. Također, ovako oblikovana lektira nudi mogućnost implementacije dodatnih multimedijских sadržaja poput zvučnih zapisa i videozapisa ili animacija te nudi suradničko okruženje i brojne interaktivne mogućnosti poput pretraživanja, dodavanja komentara i bilješki o pročitanome djelu, vođenja dnevnika čitanja, podcrtavanja određenih dijelova teksta, komunikacije s drugim korisnicima platforme i razmjene čitateljskih iskustava. Lektire u elektroničkome obliku svojim karakteristikama pridonose razvoju ključnih kompetencija za cjeloživotno obrazovanje, posebice komunikacije na materinskom jeziku, digitalne kompetencije te kulturološke senzibilizacije i izražavanja. Kvalitetna prezentacija lektirnih djela u digitalnome obliku sa svim dodatnim sadržajima može imati višestruku ulogu u poticanju čitanja i razvijanju čitateljskih navika. To uključuje poticanje vođenog ili ciljanog čitanja, poticanje prepričavanja lektirnoga djela, individualne interakcije s tekstem i korištenje dostupnih poveznica na dodatne digitalne nastavne sadržaje, poticanje bogaćenja rječnika. Također, dobro osmišljena prezentacija e-lektire može biti vrlo korisna učenicima sa specifičnim teškoćama učenja i posebnim jezičnim teškoćama kojima se na taj način mogu približiti sadržaji koji su im dosad bili nedostupni.

4.1.2. Nedostaci e-lektire

Najveći nedostaci e-lektira tehničke su prirode. Jedan od glavnih problema je još uvijek nedovoljna opremljenost knjižnica i škola potrebnim uređajima na kojima se lektire mogu čitati. Također, učenici, ali i nastavnici moraju baratati određenom razinom informacijske, informatičke i digitalne pismenosti kako bi mogli upravljati uređajima i pravilno se služiti platformama na kojima su djela dostupna. Nadalje, potrebna je i standardizacija korisničkih sučelja i formata u kojima će biti dostupne sve funkcionalnosti, ali i rješavanje autorskopравnih pitanja povezanih s digitalizacijom književnih djela i njihovim daljnjim korištenjem. Još jedan veliki nedostatak jest činjenica da su istraživanja povezana s e-čitanjem i na globalnoj razini još uvijek u začecima, a velik broj nastavnika nedovoljno je upućen u fenomen e-knjige i nije spreman informacijsko-komunikacijsku tehnologiju sustavno uvoditi u nastavni proces.

4.2. Najznačajniji hrvatski projekti i portali s cjelovitim književnim djelima u digitalnome obliku

Do početka 2000. godine nakladnici u Hrvatskoj uglavnom objavljuju mrežnu knjigu uz istoimeni tiskani oblik. U to se vrijeme pojavljuje *Strijelac*, prvi hrvatski elektronički nakladnik, primarno mrežne knjige. U sklopu svog projekta *Informatička biblioteka* objavio je četrnaest knjiga, a besplatno je nudio zbirku klasika hrvatske književnosti.¹¹⁷

Hrvatski telekom je od 2011. do 2015. godine svojim korisnicima nudio online knjižaru pod nazivom *Planet 9*, koja je omogućavala čitanje sadržaja na računalima, pametnim telefonima i e-čitačima, mogućnost kreiranja vlastite e-knjižnice, kupovinu knjiga te pohranjivanje kupljenih sadržaja u obliku PDF dokumenta.¹¹⁸ Osim *Planeta 9*, tu je i VIP-ova eKnjižara *TookBook*, koja omogućuje učitavanje e-knjiga na računalima, pametnim telefonima i tabletima putem mobilne aplikacije ili preko web-stranice. Sadrži nekoliko desetaka tisuća naslova suvremenih i klasičnih djela strane i domaće književnosti koje korisnici mogu kupiti, a oni tako postaju zauvijek dostupnima na njegovu profilu.¹¹⁹

Bulaja naklada najveći je proizvođač e-knjige u Hrvatskoj, koji je već potkraj devedesetih godina uspješno objavljivao književna djela na CD-ROM-u i DVD-ROM-u.¹²⁰ Njihov prvi multimedijски projekt *Klasici hrvatske književnosti*, započet još 1998. godine, predstavljao je ne samo prvi veći korak prema multimedijalnim i interaktivnim nastavnim sadržajima nego i *tehnološku* „revoluciju na hrvatskoj nakladničkoj sceni. Do danas su CD-ROM-ovi iz te edicije ostali najprodavanija izdanja tog tipa u Hrvatskoj“.¹²¹ Riječ je o tri CD-ROM-a, odnosno o elektroničkim verzijama tekstova preko dvije stotine kompletnih knjiga hrvatskih klasika, od srednjeg vijeka do dvadesetog stoljeća, odnosno preko trideset tisuća stranica cjelovitih djela iz hrvatske književnosti. Prvi CD-ROM pod nazivom sadrži epiku, romane i novele, tj. 67 najpoznatijih djela 34 hrvatska književna klasika, a sva su djela popraćena komentarima, rječnikom te bilješkama o piscu. Drugi CD-ROM *Pjesništvo* sadrži tekstove preko pet tisuća pjesama, od srednjeg vijeka do suvremene književnosti, a sedamdeset antologijskih pjesama dostupno je i u zvučnom zapisu. Treći CD-ROM *Drama i*

¹¹⁷ Horvat, A; Živković, D. Između javnosti i privatnosti : knjižnice u vremenu e-knjige, str. 109.

¹¹⁸ Tomić, D. HT gasi svoju online knjižaru Planet 9. // ICT Business. Dostupno na: <https://www.ictbusiness.info/internet/ht-gasi-svoju-online-knjizaru-planet-9> (20.7.2018.).

¹¹⁹ Horvat, A; Živković, D. Između javnosti i privatnosti : knjižnice u vremenu e-knjige, str. 110.

¹²⁰ Isto, str. 109.

¹²¹ O projektu eLektire. // eLektire. Dostupno na: <https://lektire.skole.hr/stranica/o-projektu-elektire> (20.7.2018).

kazalište 107 cjelovitih dramskih tekstova ukupno 38 autora, od srednjeg vijeka do Drugog svjetskog rata. Osim dramskih tekstova, na CD-u su i 32 videozapisa s isječcima iz poznatih predstava i filmova te pregled povijesti drame i kazališta u Hrvatskoj, opremljen s preko četiri stotine fotografija i slika.¹²² Svi obuhvaćeni sadržaji na CD-ROM-u se mogu pretraživati, a sva se djela mogu ispisati te čitati i na papiru.¹²³

Nakon revolucionarnog projekta *Klasici hrvatske književnosti*, uslijedili su brojni drugi nagrađivani međunarodni projekti, među kojima posebno treba istaknuti *Priče iz davnina* Ivane Brlić Mažuranić, objavljen na dva CD-ROM-a koji, osim izvornih tekstova, sadrže dodatne sadržaje poput animiranih filmova, interaktivnih pripovijetki, računalnih igara, ali i biografiju Ivane Brlić-Mažuranić te najmlađima prilagođen uvod u slavensku mitologiju.¹²⁴ Upravo je spomenuti projekt *Klasici hrvatske književnosti* bio preteča dosad najvećeg i najsustavnijeg projekta koji sadrži cjelovita književna djela u digitalnome obliku, portala *eLektire*.

4.3. Portal „eLektire“

U realizaciji *Bulaja naklade*, a uz potporu *Ministarstva obrazovanja, znanosti i športa* te *CARNeta*, 2009. godine pokrenut je projekt *e-Lektire*. Na istoimenom portalu „objavljaju se cjelovita djela hrvatskih i stranih pisaca s popisa obvezne školske lektire i šire. Knjige su besplatno dostupne učenicima i studentima, te njihovim nastavnicima i profesorima“.¹²⁵ Glavni urednik projekta je Zvonimir Bulaja, dok tehničku podršku i prostor osigurava *CARNet*.

Već u prvoj fazi projekta na mrežnoj je stranici objavljeno oko dvije stotine knjiga te brojni multimedijски sadržaji povezani s njima, poput zvučnih zapisa, videozapisa, rječnika ili fotografija. Otad broj dostupnih književnih djela na portalu neprestano raste, a glavni je cilj projekta sve osnovnoškolske i srednjoškolske lektire, ukupno preko tisuću naslova, digitalizirati, oblikovati prema uobičajenim standardima za objavljivanje lektirnih djela te učiniti dostupnima prvenstveno učiteljima, učenicima i studentima, ali i ostatku zainteresirane

¹²² Izdanja. // Bulaja naklada. Dostupno na: <http://www.bulaja.hr/izdanja.htm> (20.7.2018.).

¹²³ Isto.

¹²⁴ Isto.

¹²⁵ O projektu eLektire. // eLektire. Dostupno na: <https://lektire.skole.hr/stranica/o-projektu-elektire> (20.7.2018.).

javnosti, odnosno svima onima koji žele posegnuti za cjelovitim književnim djelima u digitalnome obliku.¹²⁶

Dva su načina prijave na portal – registracija pomoću *aai@edu* korisničkih podataka, koji se preuzimaju u školi i na visokim učilištima, ili registracija dobivenim pristupnim podacima koji vrijede samo za portal *eLektire*.¹²⁷ Tek je prijavom u sustav vidljiv cijeli sadržaj, uključujući i knjige u različitim formatima¹²⁸ te multimedija. Bez prijave je moguće pregledati samo tehničke podatke, poput napomena, kontakata i povijesti portala.

4.4. Analiza portala „eLektire“ i usporedba s „Prijedlogom kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira“

4.4.1. Polazišta za analizu

Pri izradi *Prijedloga kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira* usvojeno je šest načela na kojima je dokument nastao. *Prijedlog* prije svega ističe kako je područje e-čitanja još uvijek nedovoljno istraženo ne samo na nacionalnoj nego i na svjetskoj razini, stoga se preporučuje daljnje praćenje razvitka e-knjiga, uključujući i e-lektire, stalno poboljšavanje sustava te njegova povremena evaluacija. E-lektira predstavlja samo jedan mogući medij na kojemu učenici i nastavnici mogu čitati lektiru, omogućuje dodatne sadržaje i njihovu personalizaciju, a njezinom se pomno osmišljenom obradom i prezentacijom dodaju vrijednosti čitateljskom iskustvu. No e-lektire nikako ne zamjenjuju tiskana lektirna djela.¹²⁹ „Iako e-lektire repliciraju identične sadržaje kao i tiskana lektirna djela, one u medijskom i prezentacijskom smislu nisu usporedive s njima.“¹³⁰ Nadalje, dokument navodi kako je koncept e-lektira poveziv s već postojećim digitalnim nastavnim materijalima i književnim djelima u digitalnome obliku koji su slobodno dostupni na mrežnim stranicama. U skladu s opisanim načelima, kao projekt koji je sustavan, dostupan široj javnosti te najbližiji načelima i kriterijima opisanim u *Prijedlogu*, prometnuo se upravo portal *eLektire* čije će korisničko sučelje, funkcionalnosti te sadržaji koje nudi u ovome poglavlju biti detaljno analizirani na temelju smjernica danih u *Prijedlogu kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira*.

¹²⁶ O projektu eLektire. // eLektire. Dostupno na: <https://lektire.skole.hr/stranica/o-projektu-elektire> (20.7.2018.).

¹²⁷ Najčešća pitanja (FAQ). // eLektire. Dostupno na: <http://lektire.skole.hr/stranica/najcesca-pitanja-faq> (20.7.2018.).

¹²⁸ Isto.

¹²⁹ Alerić, M. et. al. *Prijedlog kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira*, str. 6.

¹³⁰ Isto.

4.4.2. Sadržajno i jezično oblikovanje

Ravnomjerna zastupljenost sadržaja

Kao jedan od prvih kriterija, u *Prijedlogu* stoji kako bi se pri odabiru djela koja će se oblikovati kao e-lektire posebna pozornost trebala posvetiti tematskoj i žanrovskoj raznovrsnosti, tj. u obzir bi se trebali uzeti svi književni rodovi i vrste jer samo će tako učenici moći upoznati književnost u cijelosti, usvojiti temeljne književne pojmove i razlike među rodovima i žanrovima kojima pripadaju odabrani književni tekstovi.¹³¹ Također, važno je postići podjednaku zastupljenost lektirnih djela na svim razinama obrazovanja, počevši od prvoga razreda osnovne škole.

Analizom portala *eLektire* potvrđeni su tematski i žanrovski kriteriji, ali i zastupljenost na svim razinama obrazovanja, kao što je i opisano u analiziranom *Prijedlogu*. No već je na prvi pogled vidljivo kako je dostupnih lektirnih djela za osnovnu školu, posebice za niže razrede, znatno manje od onih za srednju školu.

U izborniku koji se nalazi na vrhu stranice korisnici mogu pretraživati lektirna djela prema nekoliko kriterija. Mogu odabrati pretraživanje prema *autoru*, abecedno ili kronološki, tj. prema razdoblju u kojemu su djelovali, ili pak prema popisu samih *djela*, također abecedno ili kronološki, ali i po kriteriju razreda za koji su propisana, od prvoga razreda osnovne pa sve do četvrtog razreda srednje škole.

Odabirom određenog autora, otvara se novi prozor. Uz sliku autora, možemo pročitati i njegovu biografiju te najvažnije značajke njegova književnog opusa. Na lijevoj strani sučelja je popis djela te multimedijских zapisa odabranog autora koji su još dostupni na portalu. Posebna funkcionalnost su unaprijed određene ključne riječi ili tzv. *kategorije* u obliku poveznice koje klikom dalje vode na određeno književno razdoblje, žanr ili stoljeće. U samom se tekstu o autoru također nalaze poveznice, a obično je riječ o nazivima djela ili srodnim piscima, koje dalje vode do njih. Kronološki pregled autora može dobro poslužiti primjerice i za ponavljanje gradiva učenicima koji koriste portal jer su autori na vrlo pregledan način raspoređeni po razdobljima, s uključenim godinama rođenja i smrti.

Djela se, kao što je već spomenuto, mogu pretraživati abecedno, kronološki, te prema razredima osnovne i srednje škole. Odabirom određenog naslova moguće je pročitati tekst o glavnim značajkama djela. Ispod teksta nalazi se popis ostalih dostupnih djela odabranog autora te unaprijed određene ključne riječi koje i ovdje funkcioniraju kao poveznice. Moguće

¹³¹ Alerić, M. et. al. Prijedlog kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira, str. 11.

je odabrati jedan od četiri formata u kojemu djelo možemo pročitati izravno na portalu ili ga preuzeti na uređaj.

Jezični standardi

„Svaki popratni tekst mora biti pisan hrvatskim standardnim jezikom i u skladu s važećim hrvatskim pravopisom, osim kada je tekst pisan jednim od hrvatskih narječja ili jezikom i pismom nacionalnih manjina.“¹³² Nadalje, navodi se kako jezik svih tekstova mora pratiti dob učenika i kognitivne sposobnosti učenika. Mora biti jasan, razumljiv, prilagođen njihovu predznanju, a treba omogućiti obogaćivanje njihovoga rječnika. Prijevodi tekstova moraju biti suvremeni i usklađeni s važećim pravopisom.¹³³

Analizom portala utvrđeno je kako su sva djela u skladu s važećim hrvatskim pravopisom, a to je potvrđeno i na samome portalu na kojemu se njegovi urednici obvezuju na točnost i potpunost danih informacija. Također, postoji i tzv. *kontakt forma* na kojoj korisnici u nekoliko koraka vrlo lako mogu prijaviti bilo koju jezičnu ili sadržajnu pogrešku koju uoče u djelima ili na bilo kojem mjestu na portalu.

Smjernice za razvoj e-lectira u razrednoj nastavi

Pri oblikovanju e-lectira važno je pripaziti ne samo na sadržajnu i jezičnu, već i na vizualnu prezentaciju književnoga djela, posebice kada je riječ o djelima propisanim za prva četiri razreda osnovne škole. Učenici se u toj dobi prvi puta susreću ne samo s pojmom lektire nego i s pojmom *e-knjige*, samo jednog od oblika u kojemu im određeni lektirni naslov može biti dostupan. Sadržaj književnoga djela trebao bi biti vizualno privlačan mlađim učenicima te ih motivirati na čitanje djela.¹³⁴ Jedan od ciljeva projekta *e-Škole* povezanih s e-lectirama jest i razvijanje *e-slikovnica*, „kao poseban oblik e-lectire, u kojima jezično i sadržajno primjeren tekst i slika predstavljaju čvrsto integriranu cjelinu, estetski i sadržajno prihvatljivu učenicima razredne nastave“.¹³⁵

Na portalu su dostupna dvadeset četiri lektirna djela namijenjenih nižim razredima osnovne škole. Međutim, na portalu još uvijek ne postoje e-slikovnice, a prezentacija lektirnih djela namijenjenih najmlađim učenicima potpuno je identična prezentaciji djela namijenjenih

¹³² Alerić, M. et. al. Prijedlog kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lectira, str. 15.

¹³³ Isto.

¹³⁴ Isto, str. 12.

¹³⁵ Isto.

srednjoškolicima. Nijedan format, osim samog teksta, ne sadrži interaktivne elemente i nije ni na koji način vizualno motivirajući učenicima nižih razred osnovne škole.

Preporuke za uvođenje novih tekstualnih i multimedijalnih formi

Pri testiranju čitalačke pismenosti na međunarodnom testiranju koje provodi PISA, uvedena je podjela tekstova prema okolini koja se odnosi samo na elektroničke tekstove koji se mogu nalaziti u mrežnome okruženju, u e-pošti ili na radnoj površini, ali i na uređajima poput e-čitača ili mobitela. S obzirom na sadržaj, mogu se podijeliti na one *autorske*, kod kojih je čitatelj ponajprije primatelj i ne može mijenjati sadržaj, te tekstove *utemeljene na porukama* koje čitatelj može mijenjati i nadopunjavati, odnosno koji se ističu svojom interaktivnošću i suradničkim okruženjem. Upravo te osobine elektroničkih tekstova mogu postati dodatna vrijednost e-lektira ako se korisnicima ponude i takvi novi multimedijalni tekstovi i hipertekstovi koji postoje samo u elektroničkome okruženju koji se često jednim imenom nazivaju *književnost na novim medijima*.¹³⁶

Pregledom web-stranice *eLektire* utvrđeno je kako zasad, osim digitaliziranih književnih djela, nisu dostupni drugi elektronički tekstovi.

4.4.3. Korisničko sučelje i oblikovanje teksta

Prezentacija lektirnoga djela

Već je spomenuto kako lektirna djela oblikovana kao *e-lektire* trebaju biti jezično i sadržajno primjerena dobi učenika i njegovoj kognitivnoj zrelosti. To se odnosi i na vizualnu prezentaciju samoga lektirnoga djela pa se u *Prijedlogu* navode i preporuke koje se tiču svakoga pojedinoga književnoga roda. Što se tiče poezije, na svakoj stranici trebala bi se nalaziti samo jedna pjesma bez obzira na dužinu. Prozne tekstove treba logički odvojiti prema poglavljima koje treba povezati poveznicama. Dramska ostvarenja valjalo bi nadopuniti fotografijama i videozapisima koji vjerno dočaravaju pojedina ključna mjesta u djelu ili prikazuju scenografiju, kostimografiju itd.¹³⁷ Nadalje, potrebno je posebnom oznakom istaknuti informaciju o primjerenosti djela učenicima određene dobi, a svako bi djelo u vizualnome smislu trebalo sadržavati objašnjenja nepoznatih ili nejasnih riječi i pojmova koje je potrebno nekako istaknuti da budu vidljivije, a njihove se umetnute definicije ponovno moraju prilagoditi dobi, tj. ovisno o razredu. „Prezentacija lektirnog djela treba biti primjerena

¹³⁶ Alerić, M. et. al. Prijedlog kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira, str. 12.

¹³⁷ Isto, str. 12-13.

učenicima, usklađena s općim psiholingvističkim zakonitostima s obzirom na semantičku, sintaktičku i morfološku složenost i njihov međuodnos.¹³⁸

Što se tiče vizualne prezentacije svakog pojedinog književnog roda, analizom portala utvrđeno je kako su zadovoljeni gotovo svi kriteriji navedeni u *Prijedlogu*. U slučaju poezije, izdvojimo li primjerice dostupnu zbirku Dragutina Tadijanovića *Srebrne svirale*, zaključujemo kako se svaka pojedina pjesma nalazi na zasebnoj stranici i prezentirana je na vrlo pregledan način. Sve pjesme koje se nalaze u zbirci navedene su u obliku poveznica u sadržaju na početku djela te nas *klik* na naslov određene pjesme odvodi izravno na nju. Osim samih pjesama, digitalizirana djela nude i osvrt autora na vlastito djelo te rječnik manje poznatih riječi. Na romanu Charlesa Dickensa *Oliver Twist* provjereno je kako je prezentirana proza. Prozno lektirno djelo logički je organizirano i podijeljeno u poglavlja, a tekst ne moramo čitati linearno, već u ponuđenome sadržaju možemo odabrati link na određeno poglavlje. Dramska djela, što je bilo vidljivo na temelju Shakespeareovog djela *Romeo i Julija*, podijeljena su na činove te također sadrže rječnik. Posebno treba naglasiti kako svi dostupni formati u kojima djelo može biti prikazano sadrže samo tekst, bez ikakvih dodatnih multimedijских sadržaja, poput zvučnih zapisa, grafika ili videozapisa. Svi su oni odvojeni od djela i dostupni su tek odabirom na poveznicu *Multimedija* koja se nalazi u glavnome izborniku. Također, posebnom oznakom istaknuto je kojem uzrastu pripada odabrano djelo, a klikom na nju, nudi nam se cjelokupni popis dostupnih djela za taj razred.

Interakcija i individualizacija

Kako je navedeno u prethodnome odlomku, ključne osobine elektroničkih tekstova, poput interaktivnosti, mogu biti izrazito dobro implementirane u koncept e-lektira. Čitateljima je potrebno omogućiti rad na tekstu u smislu dodavanja bilježaka, podcrtavanja važnih ili zanimljivih dijelova teksta, dodavanja ključnih riječi, prilagođavanja zaslona i veličine slova.¹³⁹

Korisnicima *eLektira* element dodavanja bilješki omogućen je u obliku komentara koji mogu ostaviti na samome portalu ispod svakog pojedinog djela, bilješke o autoru, zvučnoga zapisa ili videozapisa i oni su javni, odnosno vidljivi svim ostalim korisnicima. Tijekom čitanja lektirnoga djela, korisnik još uvijek ne može dodavati opsežnije bilješke. Od svih ponuđenih formata u kojima se djelo može čitati, jedino Flip-format, najinteraktivniji od svih

¹³⁸ Alerić, M. et. al. Prijedlog kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira, str. 13.

¹³⁹ Isto.

dostupnih formata koji nam nudi dojam čitanja prave knjige jer omogućuje virtualno listanje stranica, nudi dodavanje tzv. *knjiških oznaka*, odnosno kratkih podsjetnika ili napomena kojima čitatelj na pojedinoj stranici može označiti ono što mu je važno. Te su knjiške oznake jedinstvene za svakoga čitatelja i jedino ih on može vidjeti.

Dio koji se odnosi na interakciju i individualizaciju, i trebao bi biti jedna od ključnih prednosti oblikovanja lektire u elektroničkome okruženju, zasad je možda najslabija karika cjelokupnog portala. Osim spomenute nemogućnosti dodavanja bilješki, čitateljima još uvijek nije omogućeno podcrtavanje ili bilo kakvo izdvajanje dijelova teksta koji su im korisni ili zanimljivi, a samostalno ne mogu dodavati ni ključne riječi kojima bi opisali određeno djelo ili autora. Sve su dostupne ključne riječi, tzv. *kategorije* već unaprijed određene i nalaze se na dnu svake stranice pojedinog autora i svake uvodne stranice književnog djela, a funkcioniraju kao poveznice. Postoje sljedeće kategorije (tagovi): *autor, stoljeće, razred, književni žanr/vrsta i književni rod, nacionalna književnost u koju autor ili djelo spada, književna epoha ili književni pravac*. Ako klikom odaberemo neku od njih, prikazat će nam se sav dostupan sadržaj koji se odnosi na tu kategoriju. Tako su primjerice ključne riječi povezane sa Shakespeareom: *William Shakespeare, 16. stoljeće, 17. stoljeće, engleska književnost, humanizam i renesansa*. Ako kliknemo na poveznicu *17. stoljeće*, ona će nas odvesti na popis svih dostupnih djela toga stoljeća koje možemo pronaći na portalu.

Jedna od posebnih značajki portala je prilagodljivost zaslona i veličine slova korisnicima s poteškoćama u čitanju. Svima njima potrebno je prilagoditi korisničko sučelje, podlogu i font. Ispod glavnog izbornika ponuđena je mogućnost promjene izgleda stranice – *standardno, sepia, sivo i crno-bijelo*, kao i opcija kojom se veličina teksta može smanjiti ili povećati.

4.4.4. Dostupnost dodatnih sadržaja

Multimedija

U *Prijedlogu* je navedeno kako su dodatni multimedijски sadržaji važan dodatak svakome književnome djelu koje je oblikovano kao e-lektira. Tako primjerice audiozapisi koji prate lektirna djela trebaju udovoljavati standardima kvalitetnoga čitanja, kao što su dikcija, točnost ili brzina, a sve kako bi se razvile vještine slušanja te učenja i vježbanja pravilnog izgovora. Audiozapisi su od iznimne važnosti za slijepu i slabovidnu osobu, ali i sve one koji imaju teškoća u čitanju, poput disleksije. E-lektire stoga bi trebale sadržavati sljedeće audiozapise: 1) *zapisi čitanja književnih tekstova* (informacijskih i dijalektalnih), 2) *zvučni*

zapisi arhaičnih tekstova, 3) audio-rječnik. Također, potrebno je omogućiti pravilnu reprodukciju zvučnih knjiga na webu te preuzimanje na uređaj u obliku MP3 datoteka.

Na portalu *eLektire* trenutno je dostupno stotinu šezdeset i osam zvučnih zapisa koji su poredani abecedno, prema naslovima. Riječ je ponajviše o poeziji, no zastupljene su i kraće pripovijetke, bajke te odabrana pjevanja pojedinih epova. Klikom na željeni naslov, otvara nam se *player* na kojemu možemo reproducirati, pauzirati, pojačavati i stišavati zvučni zapis, a pridodan je i književni tekst kako bi čitatelji lakše mogli pratiti ono što slušaju. Također, svaki je zvučni zapis moguće preuzeti i pohraniti na uređaj u obliku Mp3 datoteke. Osim naslova djela i autora, uvijek je navedeno ime i prezime osobe koja je djelo pročitala. *Sve objavljene zvučne knjige su integralnim verzijama – radi se o pročitanim i snimljenim originalnim djelima. Snimali su ih poznati hrvatski glumci.*¹⁴⁰

Osim zvučnih zapisa, kao dodatni sadržaji dostupni su i videozapisi, njih pedeset, a riječ je „o isječcima iz kazališnih predstava, TV drama ili filmova nastalih prema književnim djelima“.¹⁴¹ Uz svaki videozapis navedeno je ime izvođača te književnost kojoj pripada. Svaki videozapis moguće je pregledati u ugrađenom *playeru* unutar sučelja i nje ih moguće preuzeti na uređaj.

Rječnici, pojmovnici, leksikoni

Tekstovi koji sadrže velik broj nerazumljivih ili nepoznatih riječi kod učenika mogu izazvati, nelagodu, smanjiti njihov interes i motivaciju za čitanjem ili izazvati strah od jezika. Kako bi ovladali jezičnim sredstvima koja će im pomoći u uspješnoj komunikaciji i osvijestili razlike između standardnoga jezika i zavičajnih govora, kvalitetne e-lektire trebale bi sadržavati različite rječnike, pojmovnike i leksikone koji se na platformi mogu pojaviti kao zasebni dodaci ili se naći unutar svakog lektirnoga djela, u obliku fusnote. U analiziranome dokumentu ističu se sljedeći sadržaji: 1) rječnik stranih riječi, 2) pojašnjenja izreka, usporedbi i metafora (za učenike s disleksijom, posebnim jezičnim teškoćama i gluhe učenike), 3) rječnik dijalektizama, 4) rječnik žargonizama, zastarjelica, 5) intuitivan rječnik stranih i manje poznatih hrvatskih riječi i frazema, 6) poveznice za usmjeravanje čitatelja na druge slične sadržaje poput mrežnoga pravopisa, jezičnoga savjetnika i rječničkoga portala.¹⁴²

¹⁴⁰ Savjeti i upute za korištenje. // *eLektire*. Dostupno na: <https://lektire.skole.hr/napomene/savjeti-i-upute-za-koristenje> (20.7.2018.).

¹⁴¹ Videozapisi. // *eLektire*. Dostupno na: <https://lektire.skole.hr/video-sadrzaji> (20.7.2018.).

¹⁴² Alerić, M. et. al. Prijedlog kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira, str. 14.

Analizom portala utvrđeno je kako ne postoje zasebni opširniji pojmovnici, rječnici i leksikoni. Dostupni su samo kratki rječnici nepoznatih riječi povezani sa svakim pojedinim djelom.

Dopunski materijali

Različiti implementirani multimedijски dopunski materijali mogu značajno povećati učeničku motivaciju i poslužiti kao dobar način usvajanja i provjere usvojenog znanja, ali i vježbe. Posebno se ističu: 1) zadaci za provjeru razumijevanja pročitanoг, 2) zadaci sažimanja i preoblikovanja sadržaja, 3) objašnjenja riječi i sintagma, 4) umjetnički uspjele ilustracije usklađene sa sadržajem djela, 5) slikovni rječnici, 6) motivacijske igre, 7) kutak za roditelje (ponajprije za učenike prvog i drugog razreda; treba sadržavati upute i preporuke roditeljima za usvajanje čitateljskih vještina i razumijevanje pročitanih sadržaja njihove djece).¹⁴³

Pregledom web-stranice *eLektire* zaključeno je kako gotovo ništa od predloženih dodatnih materijala zasad ne postoji. Ističu se tek već spomenuti kratki rječnici nepoznatih riječi dostupni za svako djelo, koji bi se u ovome kontekstu mogli povezati s predloženim elementom *objašnjenja riječi i sintagma*. Također, s elementom *umjetnički uspjele ilustracije usklađene sa sadržajem djela* usporediv je tek segment *Zanimljivosti*, odnosno dostupne činjenice iz svijeta književnosti, filma te kazališta, činjenice o životu autora, zanimljivosti o nastanku njihovih djela ili likova, značajne godišnjice itd. Uz tekstove su uklopljeni i digitalizirani dokumenti, poput rukopisa autora, ilustracija, grafika ili fotografija, no i dalje vrlo šturo i na gotovo zanemarivoj razini.

Razrada književno-povijesnog konteksta lektirnog djela uz grafičke prikaze

U *Prijedlogu* je posebno istaknuto kako bi svako lektirno djelo u elektroničkome obliku obavezno trebalo sadržavati bilješku o piscu i primjereno objašnjenje te opis određenog književnog razdoblja kojemu pripada kako bi učenici dobili prikladan kontekst i bolje razumjeli djelo. Kao još jedna vrsta dodatnog materijala ističu se kvalitetni grafički prikazi poput povijesnih i geografskih karata, rodoslovnih stabala i sl. koji također mogu poslužiti aktivnijem sudjelovanju učenika u nastavnome procesu.

Prikaz književno-povijesnog konteksta lektirnoga djela kriterij je koji je od svih predloženih u *Prijedlogu* na analiziranome portalu *e-Lektire* možda najkvalitetnije i

¹⁴³ Alerić, M. et. al. Prijedlog kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira, str. 14.

najsustavnije prezentiran. Nakon što kliknemo na željeno djelo, a prije nego što odaberemo format u kojem ga želimo čitati, nudi nam se kratak tekst u kojemu su pojašnjene glavne odrednice djela i razdoblja u kojemu je nastalo, kao i svojevrsni kratak sadržaj. Slično je i s bilješkama o piscu. Klikom na ime određenog autora nude nam se dovoljno opširne i informativne bilješke u kojima je navedena njegova kratka biografija, odnosno najznačajnije i najzanimljivije činjenice iz njegovog privatnog života, značajke njegove poetike i opusa, kao i razdoblja u kojemu je stvarao. Na lijevoj margini nalazi se autorova fotografija ispod koje su korisnicima ponuđene poveznice na sva dostupna djela i multimediju povezanu s odabranim autorom koja se može pronaći na portalu što daje dodatnu preglednost i olakšava pretraživanje. Dodatan kontekst nude već nekoliko puta spomenute ponuđene ključne riječi, tj. *kategorije* čijim nam se odabirom dostupni sadržaj dodatno razvrstava prema odabranim kriterijima. Također, ispod svakog teksta, dostupan je popis literature prema kojoj je nastao.

Što se grafičkih prikaza tiče, jedina dostupna geografska karta jest ona koja se tiče književnosti pojedinih regija, što je poseban segment čitavog portala. Dio sredstava pri izradi portala odvojen je za digitalizaciju djela zavičajnih pisaca. Ova je opcija dodana uz napomenu kako gotovo svako hrvatsko naselje ima svog zavičajnog pisca ili pjesnika čija se djela rado čitaju na tom području, ali koje je vrlo „važno popularizirati i učiniti dostupnijima i široj javnosti“.¹⁴⁴ „U nastavi hrvatskog jezika česta je praksa da učitelji učenicima kao izbornu lektiru predlažu upravo te autore, premda oni nisu predviđeni nacionalnim popisom lektire“.¹⁴⁵ Trenutno je dostupno pet cjelina: *Književnost Slavonije, Baranje i Srijema, Književnost Like, Književnost hrvatskih otoka, Književnost u Primorsko-goranskoj županiji te Književnost u/o Zagrebu*. Korisnici na velikoj zemljopisnoj karti klikom mogu odabrati regiju koja ih zanima, pročitati kako je tekao razvitak književnosti odabranog područja kroz stoljeća te upoznati najznačajnije autore i njihova djela.

¹⁴⁴ Književnost hrvatskih regija. // eLektire. Dostupno na: <http://lektire.skole.hr/knjige/knjizevnost-hrvatskih-regija> (20.7.2018.).

¹⁴⁵ Isto.

4.4.5. Tehnološki i pravni kriteriji

Prikladni formati

Izrada e-lektira preporuča se u čak pet različitih formata, od kojih svaki nudi specifične značajke, s posebnim naglaskom na prilagođenosti slijepim i slabovidnim osobama. Ističu se: HTML (web), EPUB, CBZ/CBR i PDF.¹⁴⁶

Analizom portala, utvrđeno je kako čitatelji mogu birati između četiriju ponuđena formata. *Web-format* otvara djelo izravno u pregledniku. Vrlo važna značajka ovog formata su objašnjene metafore, geografske lokacije i nepoznate riječi duž čitavog teksta. Klikom na broj u obliku eksponenta uz određenu riječ, pojavljuje se oblak s objašnjenjem. *Flip-format* je vrlo atraktivan jer daje dojam čitanja prave knjige. Moguće je listati stranice, odabrati nekoliko vrsta prikaza sadržaja te pisati napomene na svakoj stranici, koje je poslije moguće pregledavati i odabrati. *PDF* je format prilagođen ispisu i ne podržava nikakve dodatne interaktivne elemente. Za razliku od PDF-a, *EPUB* je standardni format namijenjen čitanju na uređajima poput tableta, e-čitača ili mobitela, koji trenutno prilagođava prikaz teksta dimenzijama zaslona na kojemu se čita. Na računalima s operacijskim sustavom Windows, EPUB-datoteke mogu se čitati pomoću programa Adobe Digital Editions, koji se besplatno može preuzeti putem poveznice ponuđene na mrežnoj stranici portala.¹⁴⁷ Jedini format preporučen u *Prijedlogu* koji zasad nije dostupan na portalu je *CBZ/CBR*.

Prilagodba slijepim i gluhim osobama

Dobro osmišljena obrada e-lektire može biti vrlo korisna učenicima sa specifičnim teškoćama učenja i posebnim jezičnim teškoćama, ali i osobama s teškoćama u razvoju, posebice s oštećenjem vida i/ili sluha.¹⁴⁸ Osim već spomenute mogućnosti prilagodbe korisničkoga sučelja i veličine slova dostupne i na portalu, platforme na kojima se nalaze e-lektire trebale bi nuditi i lektirna djela na Brailleovu pismu. „Brailleov digitalni format već se koristi za prilagodbu udžbenika i nastavnih materijala za potrebe slijepe djece u osnovnim školama u RH, pa se njime nužno koristiti i u oblikovanju e-lektira.“¹⁴⁹ Djela bi trebala biti oblikovana u poseban Brailleov elektronički dokument koji obuhvaća cjelokupni sadržaj

¹⁴⁶ Alerić, M. et. al. Prijedlog kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira, str. 15-16.

¹⁴⁷ Najčešća pitanja (FAQ). // eLektire. Dostupno na: <http://lektire.skole.hr/stranica/najcesca-pitanja-faq> (20.7.2018.).

¹⁴⁸ Alerić, M. et. al. Prijedlog kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira, str. 6-7.

¹⁴⁹ Isto, str. 15.

tiskanoga djela, pogodan za Brailleovu elektroničku bilježnicu ili Brailleov zaslon. Dio dodatnih sadržaja, poput videozapisa, potrebno je prevesti i na hrvatski znakovni jezik.¹⁵⁰

Na portalu *eLektire* zasad još uvijek ne postoji mogućnost prilagodbe djela Brailleovoj bilježnici ili zaslonu. Osim mogućnosti prilagodbe korisničkog sučelja portala, nudi se jedino pojednostavljeni prikaz djela prilikom kojeg se miču svi suvišni elementi sa stranice i nudi se tekst koji ne sadrži nikakvo posebno oblikovanje. Od dodatnih multimedijских sadržaja prilagođenih osobama s poteškoćama dostupni su tek pojedini videozapisi s prijevodom i na hrvatski znakovni jezik.

Autorska prava

Kad je u pitanju digitalizacija književnih djela, autorska prava vrlo su važan segment koji je potrebno istražiti i za svako djelo regulirati. „Prema važećem hrvatskom Zakonu o autorskom pravu i srodnim pravima, rok u kojemu prava ističu je sedamdeset godina nakon smrti autora, odnosno sedamdeset godina nakon godine objavljivanja za anonimna i kolektivna djela (tj. djela koja potpisuje više autora).“¹⁵¹ Na portalu *eLektire* navedeno je kako je većini starijih književnih djela hrvatskih autora objavljenih na stranici zaštita istekla te su ona postala javno dobro i mogu se slobodno koristiti, dok su novija djela još uvijek pod zaštitom i mogu se koristiti samo u privatne i neprofitne svrhe. Upravo stoga što se još uvijek nalaze pod autorskopravnom zaštitom, na portalu je najmanje djela nastalih u drugoj polovici 20. te u 21. stoljeću. Također, posebno je naveden specifičan problem sa stranim djelima i njihovim prijevodima. Naime, iako su djela nekog autora na originalnome jeziku već postala javno dobro, prevoditelj djela na određeni jezik može zadržati autorsko pravo na prijevod. Takav je slučaj primjerice s Nadom Horvat, hrvatskom prevoditeljicom romana Johanne Spyri *Heidi*.¹⁵²

Posebno treba istaknuti kako su pokraj svakog djela dostupnog na portalu navedeni *status autorskoga prava*, a u slučaju stranih djela i *status autorskoga prava na prijevod*.

¹⁵⁰ Alerić, M. et. al. Prijedlog kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lectira, str. 15-16.

¹⁵¹ Napomena o autorskim pravima. // *eLektire*. Dostupno na: <https://lektire.skole.hr/napomene/napomena-o-autorskim-pravima> (20.7.2018.).

¹⁵² Isto.

4.5. Metodička obrada e-lektire

Ako prethodno navedenu definiciju *e-lektire* usporedimo s definicijom *lektire* obrazložene u poglavlju *Što je lektira?*, nameće nam se zaključak kako se metodička obrada lektire u elektroničkome obliku gotovo nimalo ne razlikuje od one tradicionalne. E-lektira, shvaćena kao samo jedan od mogućih oblika u kojemu propisana lektirna djela mogu biti prezentirana, replicira potpuno iste sadržaje kao i tiskana lektirna knjiga. Od nje se, dakle, ne razlikuje sadržajno, no uvelike se razlikuje u prezentacijskome i medijskome smislu jer na istome mjestu nudi dodatne sadržaje, interaktivnost i suradničke mogućnosti u skladu s elektroničkom okolinom u kojoj je nastala.

Metodička obrada e-lektire proizlazi, baš poput tradicionalne lektire, iz metodičkih načela u nastavi Hrvatskoga jezika, a njezino oblikovanje mora biti usklađeno s nastavnim načelima kao smjernicama nužnima za provedbu *svrhe, ciljeva* i *zadataka* nastave Hrvatskoga jezika.¹⁵³ Poželjno je da lektira prezentirana u obliku elektroničke knjige bude popraćena metodičkim instrumentarijem „koji se temelji na matičnoj znanosti nastavnoga predmeta i osnovnim psihološko-didaktičkim elementima nastavnog procesa: motivacija, priprema, usvajanje, ponavljanje, uvježbavanje, usustavljivanje, primjena i provjera“.¹⁵⁴ Kvalitetno metodički prezentirana e-lektira trebala bi sadržavati sve komponente kao i tiskana lektirna knjiga – *književnoumjetnički tekst kao temeljni sadržaj, pristupni tekst (predgovor), objašnjenja uz tekst, pitanja i zadatke za samostalan rad, interpretaciju teksta, bibliografiju i važniju literaturu o djelu*.¹⁵⁵ Također, osim dijelova namijenjenih učenicima, potrebno je dodati i preporuke nastavnicima za oblikovanje dnevnika čitanja¹⁵⁶, kao i opciju individualnog virtualnog vođenja dnevnika kao dodatnu mogućnost implementiranu u platformu ili samu e-knjigu. Jedna od preporuka povezanih s elektroničkom okolinom jest i poticanje *medijske konvergentnosti*, tj. mogućnost prebacivanja sadržaja s jedne medijske platforme na drugu i njihovu međusobnu suradnju u svrhu poticanja učenika na traženje novih informacija i povezivanje sadržaja koji se nalaze na različitim mjestima kako bi postali aktivnim konzumentima novih medijskih sadržaja.¹⁵⁷

¹⁵³ Alerić, M. et. al. Prijedlog kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira, str. 18.

¹⁵⁴ Isto.

¹⁵⁵ Rosandić, D. Metodika književnog odgoja i obrazovanja, str. 299.

¹⁵⁶ Alerić, M. et. al. Prijedlog kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira, str. 15-16.

¹⁵⁷ Isto.

Jedan od najvažnijih dodatnih sadržaja e-lectira koji se na razne načine mogu primijeniti u nastavi jest multimedija, posebice zvučni zapisi i videozapisi. Upravo je ta mogućnost kombinacije različitih medija na istoj platformi vrlo pogodna za provedbu korelacijsko-integracijskog metodičkog sustava koji se temelji na uspostavljanju odnosa i veza između nastavnih područja u okviru nastavnog predmeta, odnosno tzv. unutarpredmetnoj korelaciji (književnost, jezik, jezično izražavanje i medijska kultura) te nastavnih predmeta u okviru odgojno-obrazovnog područja, odnosno tzv. međupredmetnoj korelaciji (Hrvatski jezik u odnosu na ostale predmete).¹⁵⁸ U kontekstu e-lectira u prvi se plan stavlja povezivanje književnoga djela s ostalim vrstama umjetnosti. Sukladno tomu, uz svako lektirno djelo učenicima bi trebalo omogućiti informacije o njegovoj prisutnosti u drugim medijima, tj. dodati poveznice na postojeće filmske ili kazališne adaptacije djela, uz kratke opise važnosti ekranizacije, prikaze povijesti prikazivanja određenoga djela ili posebno uspjele glumačke interpretacije. Uz svako lektirno djelo poželjno je postaviti i kratke ilustrativne animacije u kojima bi na zanimljiv i pojednostavljen način bila prepričana fabula, a taj bi segment posebice bio koristan učenicima nižih razreda osnovne škole. Osim animacija i videozapisa, važnu ulogu imaju i dodani audiozapisi. Učenicima je, u okviru pojedinog književnog djela, potrebno omogućiti pristup audioknjigama i ostalim audiomaterijalima nastalima u suradnji s profesionalnim glumcima i čitačima. Posebna pozornost pri izradi audiomaterijala trebala bi se posvetiti potrebama slijepih i slabovidnih osoba.¹⁵⁹ Osim poveznica koje učenike upućuju na različite adaptacije istoga djela, „u tekstovima koji obiluju referencijama na druge tekstove (citati, aluzije, parafraze) ili umjetnička djela trebalo bi uputiti čitatelja na citirano djelo ili citirani ulomak, stih, spomenuti lik ili događaj te mu tako olakšati razumijevanje i čitanje“.¹⁶⁰

Analizom dostupnog portala *eLektire*, utvrđeno je kako njegov sadržaj i korisničko sučelje tek u nekim segmentima odgovaraju preporukama za metodičku interpretaciju e-lectire. Iako portal nudi dodatne mogućnosti, poput brojnih multimedijских sadržaja, još uvijek se opaža manjak interaktivnosti i nedovoljne suradničke mogućnosti ponuđene korisnicima.

Multimedijски su sadržaji vrlo kvalitetno prezentirani i korisnicima nude ekranizacije i dijelove kazališnih predstava, a audiozapisi su nastali u suradnji s profesionalnim glumcima. No korisnici e-lectira na portalu još uvijek, tijekom čitanja, ne mogu dodavati nikakve

¹⁵⁸ Rosandić, D. Metodika književnog odgoja i obrazovanja, str. 206.

¹⁵⁹ Alerić, M. et. al. Prijedlog kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lectira, str. 19.

¹⁶⁰ Isto.

opsežnije bilješke niti voditi dnevnik čitanja, a komunikacija s drugim korisnicima dostupna je samo putem ostavljanja komentara na djelo ili dodatne sadržaje. Ono što posebice nedostaje jesu bilo kakvi materijali za nastavnike koji bi im olakšali pripremu nastavnih sati ili im omogućili vođenje vlastitih bilješki i označivanje zanimljivog sadržaja koje žele iskoristiti u nastavi. Od svih ranije spomenutih zadanih elemenata koje bi lektirna knjiga trebala sadržavati, na portalu još uvijek nedostaju opširnija objašnjenja uz tekst, interpretacija djela prilagođena dobi i razredu, kao i bilo kakvi zadaci za samostalan rad.

Iako portal *eLektire* obiluje književnim djelima i dodatnim sadržajima, može se zaključiti kako je još uvijek potrebna dodatna prilagodba kako bi se svi potencijali ovakvog prezentiranja lektirnoga djela kvalitetno mogli iskoristiti u modernoj nastavi Hrvatskoga jezika.

5. Anketa o nastavničkim i učeničkim stavovima o lektiri u elektroničkome obliku i upućenosti u portal *eLektire*

Istraživanje o učeničkim i nastavničkim stavovima o čitanju lektirnih djela u digitalnome obliku i upućenosti u rad portala *eLektire* za potrebe ovog diplomskoga rada provedeno je u lipnju 2018. godine među učenicima i nastavnicima svih četiriju razreda u gimnazijama u trima različitim gradovima - I. gimnaziji u Zagrebu, Srednjoj školi August Šenoa u Garešnici te Gimnaziji Daruvar. U istraživanju je sudjelovalo ukupno 365 učenika i 8 nastavnika. Korištena je metoda ankete, a zatim komparativna analiza rezultata svakog pojedinog pitanja u anketi. Rezultat je iskazan u postocima, a naveden je i broj ispitanika.

5.1 Metodologija

Među učenicima i nastavnicima istraživanje je provedeno metodom ankete, a obje sadrže petnaest pitanja. Učenici i nastavnici na pitanja su mogli odgovarati zaokruživanjem uglavnom jednog odgovora, a ponekad i odabirom više njih, što je bilo posebno naznačeno u zagradi iza pitanja. Anketa za učenike sadržavala je dvanaest pitanja zatvorenoga tipa i tri pitanja otvorenoga tipa u kojima su mogli dopisati vlastiti odgovor. Prvi dio učeničke ankete odnosio se na njihove stavove o lektiri te pripremi za sat interpretacije lektirnoga djela, dok je drugi dio ispitivao stavove o informacijsko-komunikacijskoj tehnologiji u nastavi te njihovu upućenost u portal *eLektire*. Anketa za nastavnike sadržavala je trinaest pitanja zatvorenoga te dva pitanja otvorenoga tipa. Prvi dio nastavničke ankete odnosio se na njihove metode

tumačenja lektirnoga djela i upućenost u nacionalne projekte i strategije poticaja čitanja, dok se drugim dijelom ankete željela ispitati njihova spremnost za sustavno korištenje informacijsko-komunikacijske tehnologije u nastavi te stavovi o lektiri u digitalnome obliku i portalu *eLektire*.

5.2. Cilj istraživanja

Sukladno sve većem broju digitaliziranih sadržaja na internetu, uključujući književna djela koja se nalaze na popisu lektire, ali i sve češćoj implementaciji novih medija u nastavu, temeljni cilj istraživanja bio je ispitati stavove nastavnika i učenika o trenutnoj situaciji u nastavi lektire te njihovu zainteresiranost za sustavno uvođenje informacijsko-komunikacijske tehnologije u nastavni proces. Također, željelo se doznati njihovo mišljenje o čitanju lektirnih djela u digitalnome obliku, ali i ispitati koliko su upućeni u definiciju i mogućnosti koje nude elektroničke knjige te koriste li analizirani portal *eLektire* na kojemu su im dostupna cjelovita lektirna djela u digitalnome obliku.

5.3. Hipoteze

Bez obzira na gradove i razrede u kojima je anketa provedena, pretpostavila sam da će stavovi o lektiri biti negativni te da će učenici izraziti želju za promjenom u nastavi lektire i dodatnim interaktivnim sadržajima. Nadalje, držala sam kako će istraživanje pokazati da većina učenika posjeduje barem jedan uređaj na kojemu se mogu čitati digitalizirana književna djela, no navedeni im uređaji ipak uglavnom služe za *surfanje* i korištenje društvenih mreža, a najmanje za čitanje. S druge sam strane pretpostavila kako nastavnici imaju negativan stav prema čitanju lektirnih djela u digitalnome obliku, a informacijsko-komunikacijsku tehnologiju u nastavi i dalje koriste rijetko i nesustavno. Također, jedna od pretpostavki bila je da ni nastavnici ni učenici nisu dovoljno upoznati s definicijom *e-knjige* ni svim mogućnostima koje nudi portal *eLektire*.

Hipoteze:

- 1. Učenici imaju negativan stav prema lektiri..*
- 2. Učenici tijekom interpretacije lektirnoga djela žele više interaktivnosti i digitalnih sadržaja.*
- 3. Učenici uređaje koje posjeduju ne koriste za čitanje knjiga.*

4. *Nastavnici i učenici nisu dovoljno dobro upoznati s pojmom i karakteristikama e-knjige.*
5. *Nastavnici i učenici nisu dovoljno dobro upućeni u rad portala eLektire.*
6. *Nastavnici IKT u nastavi ne koriste sustavno.*
7. *Nastavnici imaju negativan stav prema čitanju lektirnih djela u digitalnome obliku.*

5.4. Rezultati istraživanja

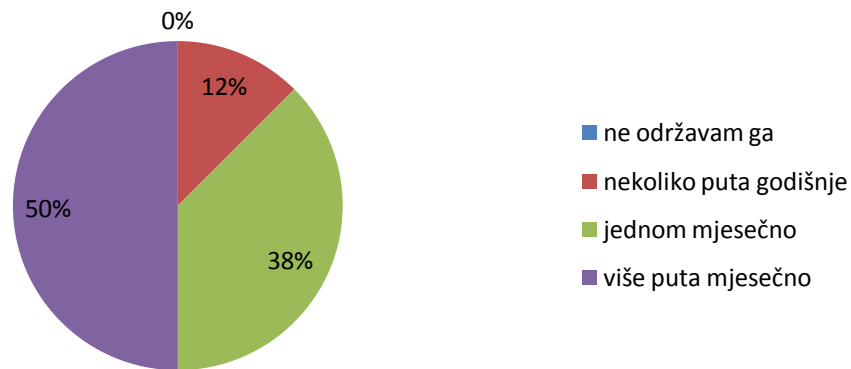
5.4.1. Stavovi nastavnika o lektiri u elektroničkome obliku i upućenost u portal eLektire

Anketa je provedena u trima općim gimnazijama u trima različitim gradovima na uzorku od osmero nastavnika — četvero iz zagrebačke Prve gimnazije, troje iz garešničke te jedan nastavnik iz daruvarske gimnazije. U nastavku slijede rezultati ankete podijeljeni po cjelinama.

Broj sati lektire tijekom školske godine

Prvo se pitanje odnosilo na broj sati lektire tijekom jedne školske godine, a nastavnici su mogli birati između četiriju ponuđenih odgovora. Rezultati ankete pokazali su kako četvero nastavnika (50%) sat lektire održava nekoliko puta mjesečno, troje nastavnika (38%) održava ga jednom mjesečno, dok jedan nastavnik (12%) sat lektire održava tek nekoliko puta godišnje.

Koliko često tijekom školske godine održavate sat lektire?

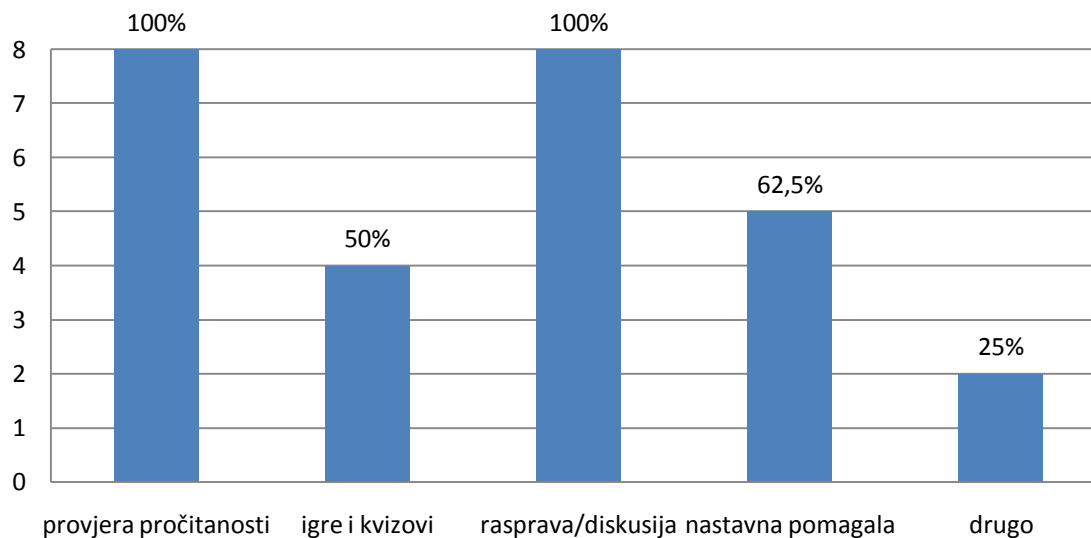

Slika 1. Održavanje sata lektire tijekom školske godine

Nastavne metode pri tumačenju lektirnoga djela

Ovo se pitanje za nastavnike odnosilo na metode kojima se služe pri tumačenju lektirnoga djela na satu, a mogli su zaokružiti više ponuđenih odgovora. Rezultati su pokazali kako svi anketirani nastavnici, bez obzira na grad u kojemu predaju, pri tumačenju lektirnoga djela koriste metode usmene ili pismene provjere pročitivosti djela te raspravu ili diskusiju. Igre i kvizove koriste četiri nastavnika (50%), nastavnim pomagalima poput računala, televizora ili projektora služi se petero nastavnika (62,5%), dok je odgovor *drugo* zaokružilo dvoje nastavnika (25%).

Na koji način na satu tumačite pročitano lektirno djelo?

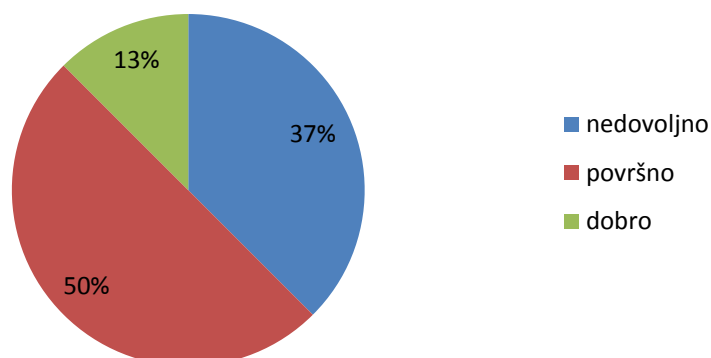
Slika 2. Metode tumačenja lektirnog djela

Upućenost u projekte poticaja čitanja i digitalizacije obrazovnih sadržaja u Republici Hrvatskoj

U sljedećim trima pitanjima nastavnici su morali iskazati svoju upućenost u projekte poticaja čitanja i digitalizacije obrazovnih sadržaja, CARNetov projekt *e-Škole: Uspostava sustava razvoja digitalno zrelih škola*, Nacionalnu strategiju poticanja čitanja te rad portala *eLektire*, odabirom jednog od triju ponuđenih odgovora.

Rezultati ankete pokazali su kako je najmanji broj nastavnika upućen u CARNetov projekt *e-Škole*. Čak troje od osmero nastavnika (37%) mišljenja je kako o njemu znaju nedovoljno, četvero njih o njemu zna površno (50%), dok je tek jedan zagrebački nastavnik (13%) zaokružio odgovor *dobro*.

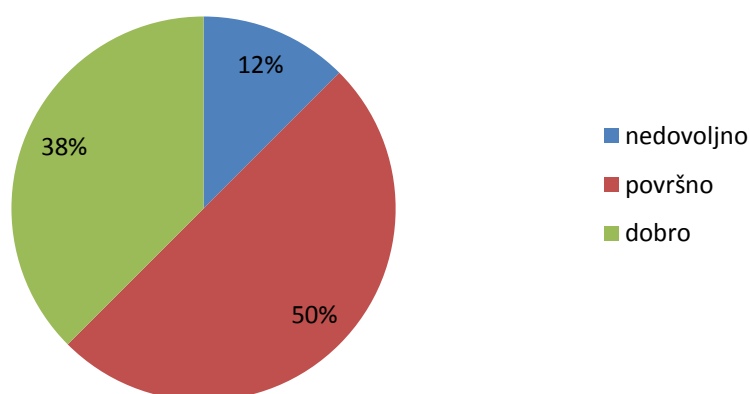
**Koliko ste upoznati s CARNetovim projektom e-škole:
Uspostava sustava razvoja digitalno zrelih škola?**

Slika 3. Upućenost u CARNetov projekt e-Škole

Sljedeće anketno pitanje odnosilo se na upućenost u sadržaj i ciljeve *Nacionalne strategije poticanja čitanja*. Jedan nastavnik garešničke gimnazije drži da je nedovoljno upućen (12%), četvero nastavnika drži da o *Strategiji* zna površno (50%), dok je troje nastavnika (38%) mišljenja kako su dobro upućeni u sadržaj i ciljeve spomenutog dokumenta.

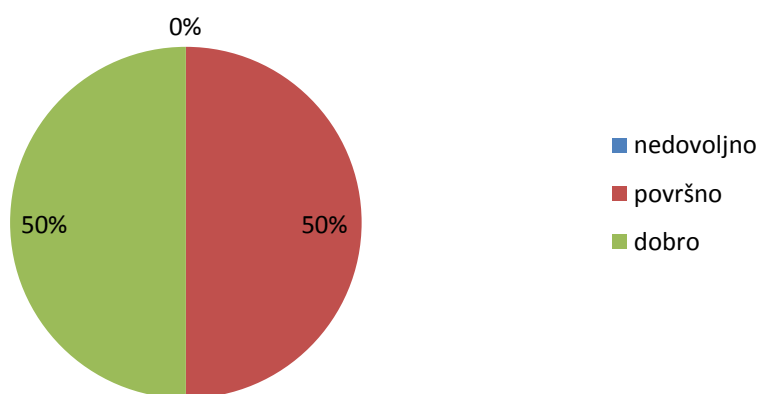
**Koliko ste upoznati s Nacionalnom strategijom poticanja
čitanja?**

Slika 4. Upućenost u Nacionalnu strategiju poticanja čitanja

Posljednje pitanje iz ove kategorije bilo je povezano s upućenosti u sadržaje ponuđene na portalu *eLektire*. Četvero nastavnika (50%) drži kako o radu portala zna površno, dok druga polovica nastavnika drži kako je dobro upoznata sa ponuđenim sadržajima i mogućnostima. Među nastavnicima koji su upućeni u rad portala *eLektire* ističu se zagrebački nastavnici. Troje od četvero njih (75%) zaokružilo je odgovor *dobro*, a isti odgovor zaokružio je i jedan nastavnik garešničke gimnazije.

Koliko ste upoznati s radom portala *eLektire*?

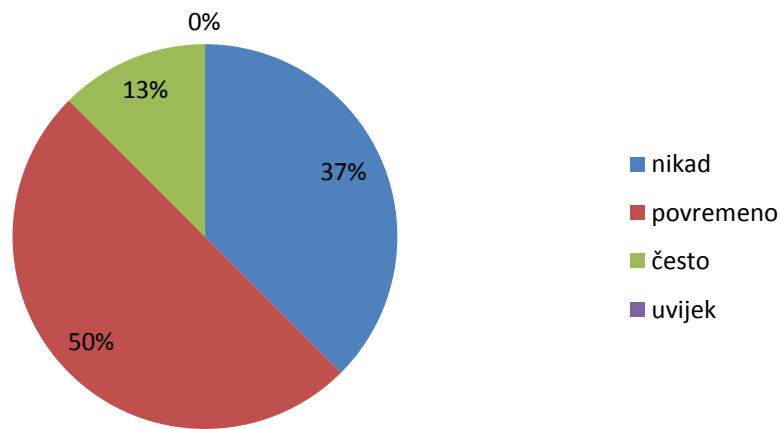
Slika 5. Upućenost u rad portala eLektire

Uvođenje informacijsko-komunikacijske tehnologije u nastavu Hrvatskoga jezika

U sljedećim su dvama pitanjima nastavnici morali odgovoriti koliko su često na stručnim aktivima i seminarima bili upućivani na potrebu uvođenja IKT-a u nastavu od strane svojih kolega, ali i koliko često oni sami upućuju svoje učenike na te mogućnosti.

Rezultati su pokazali kako je informacijsko-komunikacijska tehnologija u nastavi tema kojoj se na stručnim aktivima i seminarima posvećuje vrlo malo prostora. Tek je jedan nastavnik garešničke gimnazije odgovorio kako je na uvođenje IKT-a u nastavu bio upućivan često. Četvero nastavnika (50%) odabralo je odgovor *povremeno*, dok čak troje nastavnika (37%) na seminarima i stručnim aktivima nikad nisu bili upućeni na nastavne metode koje uključuju upotrebu IKT-a u nastavi.

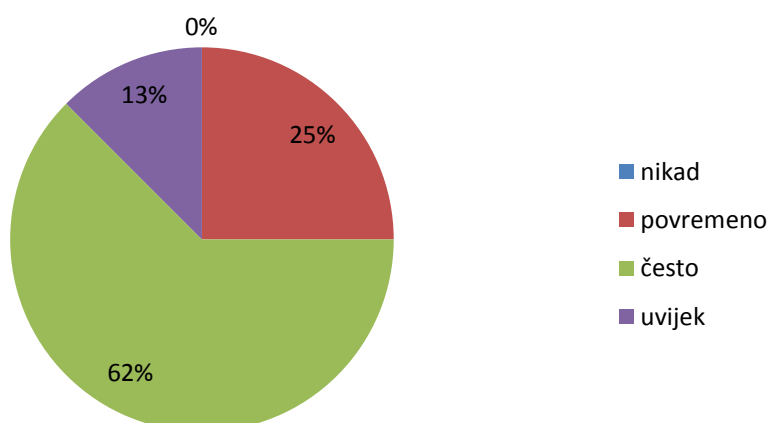
Jeste li na stručnim aktivima i seminarima ikad bili upućeni na potrebu uvođenja informacijsko-komunikacijske tehnologije u nastavu Hrvatskoga jezika?

Slika 6. IKT kao tema na stručnim aktivima i seminarima

Sljedeće pitanje iz ove kategorije odnosilo se na same nastavnike i njihovo korištenje informacijsko-komunikacijske tehnologije. Rezultati ovoga pitanja u suprotnosti su sa rezultatima prethodnoga pitanja jer, iako 38% nastavnika nikad nije bilo upućivano na potrebu uvođenja IKT-a u nastavu, pokazali se kako su samostalno ipak posegnuli za novim medijima u nastavi. Dvoje nastavnika (25%) IKT u nastavi koristi povremeno, čak petero njih često (62%), dok je jedan nastavnik zagrebačke Prve gimnazije odgovorio kako nove tehnologije u nastavi koristi *uvijek*.

Koliko često koristite informacijsko-komunikacijsku tehnologiju u nastavi?

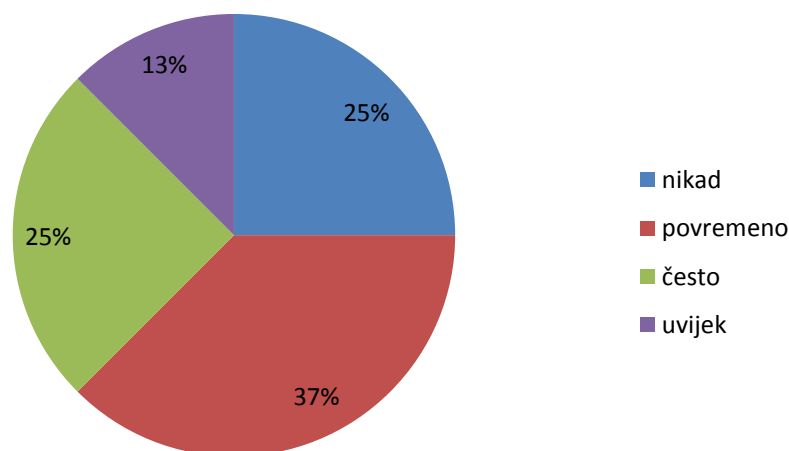
Slika 7. Korištenje IKT-a u nastavi

Čitanje cjelovitih lektirnih djela u elektroničkome obliku

Idući segment u anketi odnosio se na stavove nastavnika o čitanju lektirnih djela u digitalnome obliku i razloge zbog kojih učenike na to upućuju.

Na pitanje koliko često učenike upućuju na čitanje cjelovitih lektirnih djela u elektroničkome obliku, dvoje je nastavnika (25%), oboje iz garešničke gimnazije, odgovorilo kako ih ne upućuju *nikad*, troje nastavnika (37%) učenike upućuju *povremeno*, dvoje (25%) često, a tek jedan nastavnik zagrebačke Prve gimnazije (13%) to čini *uvijek*.

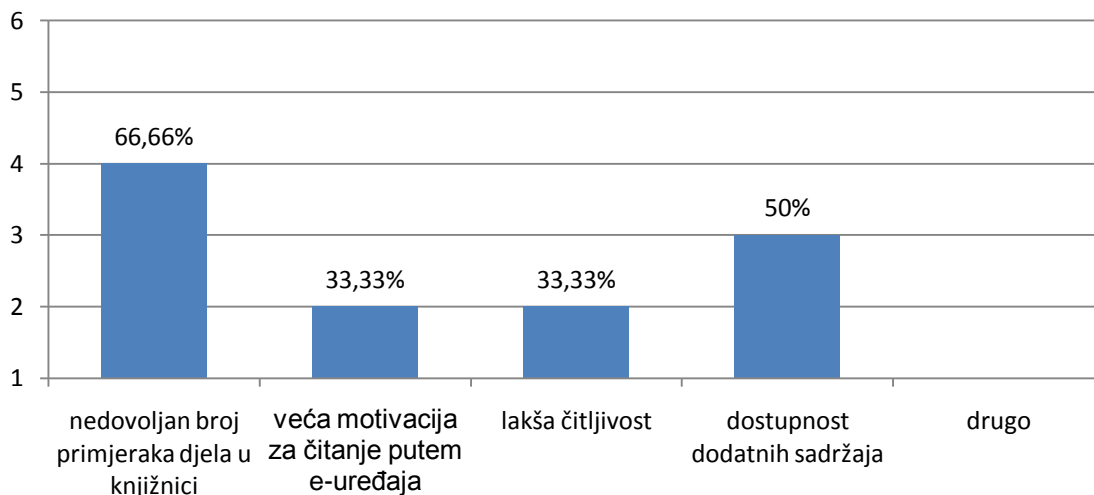
Koliko često upućujete učenike na čitanje cjelovitih lektirnih djela u digitalnome obliku?

Slika 8. Upućivanje na čitanje u digitalnome obliku

Nastavnici koji su na prethodno pitanje odgovorili potvrdno, njih šestero, odgovarali su i na pitanje o razlozima zbog kojih učenike upućuju na čitanje u digitalnome obliku, a pritom su mogli zaokružiti više ponuđenih odgovora. Najveći broj nastavnika, njih četvero (66,66%) to čine kako bi riješili problem nedovoljnog broja primjeraka djela u (školskoj) knjižnici. Od njih četvero, troje nastavnika, po jedan iz svakoga grada, spomenuti su razlog naveli kao jedini, zaokruživši samo njega. Dvoje nastavnika (33,33%), čitanje u digitalnome obliku drži dobrom motivacijom, a jednak broj njih to čini zbog lakše čitljivosti teksta. Troje nastavnika (50%) važnom prednošću čitanja u digitalnome obliku drži dostupnost dodatnih sadržaja poput fotografija, kvizova, zvučnih zapisa i videozapisa. Najzanimljiviji rezultat ovog segmenta svakako je činjenica da su samo nastavnici zagrebačke gimnazije prepoznali interaktivnost, pretraživost i dostupnost dodatnih sadržaja, tj. jedino oni ne drže nedovoljan broj primjeraka djela u knjižnici jedinim razlogom zbog kojih bi učenici trebali posegnuti za e-knjigom.

Ako učenike upućujete na čitanje cjelovitih lektirnih djela u digitalnome obliku, navedite razlog.

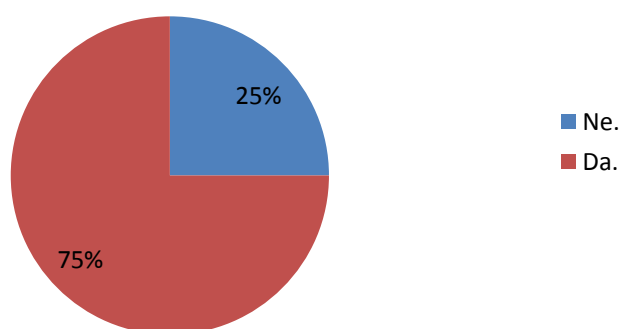

Slika 9. Razlozi upućivanja učenika na čitanje u digitalnome obliku

Korištenje portala eLektire

U sljedećem anketnom pitanju nastavnici su ponudili svoj odgovor na pitanje jesu li ikada učenike uputili na portal *eLektire*. Dvoje nastavnika (25%), oboje iz garešničke gimnazije, odgovorilo je negativno, dok su ostali nastavnici, njih šest (75%), odgovorili potvrdno.

Jeste li ikad uputili učenike na portal eLektire?

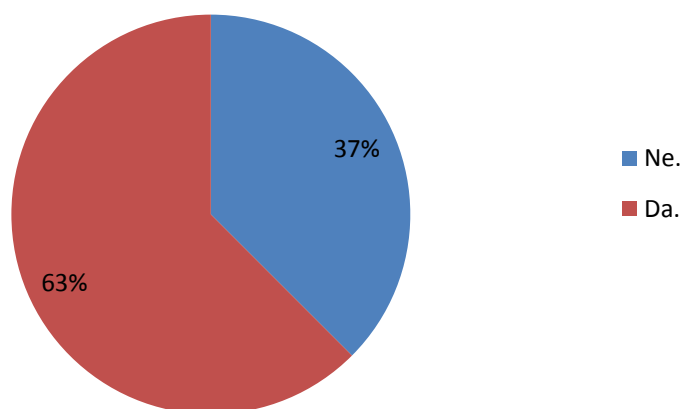
Slika 10. Upućivanje na korištenje portala eLektire

Nastavnici koji su odgovorili potvrdno na prethodno pitanje, odgovarali su i na pitanje o povratnim informacijama koje su im učenici dali o korištenju spomenutog portala. Dvoje

nastavnika (33,33%) odgovorilo je kako im učenici nikada nisu dali povratnu informaciju o *eLektirama*, dok je četvero nastavnika (66,66%) odgovorilo kako su dobili povratnu informaciju nakon što su ih prethodno uputili na korištenje portala.

Također, bez obzira na to jesu li učenicima na bilo koji način predložili posjet web-stranici *eLektira*, nastavnici su odgovarali na pitanje jesu li im učenici ikada sami priznali da posežu za cjelovitim lektirnim djelima u digitalnome obliku. Troje nastavnika, od kojih svi iz garašničke gimnazije, nikada nisu dobili informaciju od učenika, dok su ostalim nastavnicima učenici priznali kako čitaju lektirna djela u digitalnome obliku.

Jesu li vam učenici ikad sami rekli da posežu za cjelovitim lektirnim djelom u digitalnome obliku?

Slika 11. Učenici o čitanju digitalnome obliku

Stavovi nastavnika o e-lektirama i stanju u suvremenoj nastavi lektire

Posljednji dio anketnoga listića namijenjenoga nastavnicima činila su dva pitanja otvorenoga tipa u kojima su nastavnici sami mogli ponuditi svoje odgovore na postavljena pitanja. Budući da je broj anketiranih nastavnika relativno malen, u sljedećim su dvjema tablicama prikazani svi njihovi odgovori. Prvo pitanje odnosilo se na njihov stav o prezentaciji lektirnoga djela u digitalnome obliku. Rezultati ankete pokazali su kako nastavnici iz svih triju gradova još uvijek nemaju potpuno pozitivan stav prema čitanju lektirnih djela u digitalnome obliku. Pojedini odgovori potvrdili su i rezultate jednog od prethodnih anketnih pitanja u kojemu je pokazano kako velik broj nastavnika učenicima sugerira čitanje e-knjige samo ako ne mogu doći do tiskane inačice u školskoj knjižnici. Tek

je dvoje zagrebačkih nastavnika navelo nekoliko pozitivnih karakteristika e-knjige koje su prepoznali - *dostupnost, pretraživost, jednostavniji pristup te mogućnost čitanja sadržaja na različitim uređajima*, što je jasno vidljivo u *Tablici 1*.

Tablica 1. Stav nastavnika prema čitanju lektirnih djela u digitalnome obliku

Ukratko opišite svoj stav prema čitanju cjelovitih lektirnih djela u digitalnome obliku.
GAREŠNICA:
<i>Bliže mi je čitanje djela u izvornome obliku.</i>
<i>Podržavam čitanje lektirnih djela u digitalnom obliku.</i>
<i>Smatram da je to dobra opcija samo ukoliko učenici ne mogu doći do klasične knjige. Inače, klasičnoj knjizi uvijek dajem prednost.</i>
DARUVAR:
<i>Tko voli u tom obliku, neka čita, ali ja ipak volim papir.</i>
ZAGREB:
<i>Svakako se čitanje cjelovitih lektirnih djela u digitalnome obliku prvenstveno odnosi na kraća djela (novele, eventualno drame). Učenici posežu za time ako na vrijeme ne posude knjigu u knjižnici ili ako im treba za obradu lektire na nastavnome satu (preko mobitela).</i>
<i>Ljubitelj sam knjige u tradicionalnom smislu, ali nemam ništa protiv da učenici, ako im tako više odgovara, čitaju e-knjigu. Bitno da se djelo pročita!</i>
<i>Sva lektirna djela (kao i čitanke) trebala bi biti dostupna u e-obliku radi bržeg nalaženja i dostupnosti.</i>
<i>Dostupni, jednostavniji pristup, mogućnost čitanja sadržaja.</i>

Drugo pitanje odnosilo se na njihovo mišljenje o stanju u suvremenoj nastavi lektire i mogućim promjenama koje bi se, prema njihovu mišljenju, trebale dogoditi u svrhu poboljšanja. Primijećeno je kako se svi anketirani nastavnici, bez obzira na grad iz kojega dolaze, zalažu za promjene, a njihovi su odgovori relativno slični. Većina nastavnika drži kako je potrebno smanjiti broj lektirnih djela koja se obrađuju tijekom godine, promijeniti popis lektire ili približiti učenicima često nerazumljiva djela starije hrvatske književnosti, a kad govore o *osuvremenjavanju* nastave, većina misli na uvođenje većeg broja književnih djela 21. stoljeća te modernizaciju ne povezuju s uvođenjem informacijsko-komunikacijske

tehnologije u nastavu niti s drugačijom prezentacijom sadržaja književnih djela, primjerice čitanjem u digitalnome obliku (Tablica 2.).

Tablica 2. *Moguće promjene u suvremenoj nastavi lektire*

Što bi, prema Vašem mišljenju, trebalo promijeniti u suvremenoj nastavi lektire i je li ta promjena uopće potrebna? Ukratko obrazložite.
GAREŠNICA:
<i>Trebalo bi smanjiti broj lektira koje se obrađuju kako bi se djela kvalitetnije mogla obraditi.</i>
<i>U tijeku smo provedbe kurikularne reforme tako da i čitanje lektirnih djela doživljava svoju promjenu. KONAČNO! Cijela je naša nastava podređena pripremi učenika za polaganje ispita državne mature i vježbi kako bismo ih što bolje pripremili za pisanje eseja na maturi.</i>
<i>Trebao bi se promijeniti popis lektire, posebice za strukovne škole. Načelo tematizacije po epohama je u redu, ali smatram da bi trebalo uvrstiti više lektirnih djela koja su svjetonazorski i tematski bliža učenicima</i>
DARUVAR:
<i>Najveći problem predstavljaju lektire starije hrvatske književnosti koja je učenicima zbog jezika nerazumljiva, možda im omogućiti prijevod uz sami tekst.</i>
ZAGREB:
<i>Digitalizacija nastavnih materijala nije nužna iako je dobrodošla. (Sama izrađujem e-kvizove kao pripremu za sat lektire.) U obradi lektire ključna je rasprava na satu, ali u obradi pojedinih djela moguće je koristiti i neke e-sadržaje putem mobitela (skupni rad, plakati i sl.).</i>
<i>Kanonska djela trebaju ostati kao temelj za proučavanje književnosti. Potrebno je uvesti djela iz suvremene književnosti. NAJVAŽNIJE - motivirati učenika da pročita djelo, dobra metodička obrada ključ je uspjeha, težište je na nastavniku i njegovim kompetencijama.</i>
<i>Smanjiti broj lektirnih djela, osuvremeniti, aktualizirati popise lektira.</i>
<i>Osuvereniti - književnost 21. st., povući paralele s temeljnim svjetskim književnostima, upozoriti na intertekstove, iste književne tehnike, pozicije likova i pripovjedača, aktualizirati teme kroz stoljeća od Homera i Sofokla do Slavenke Drakulić...</i>

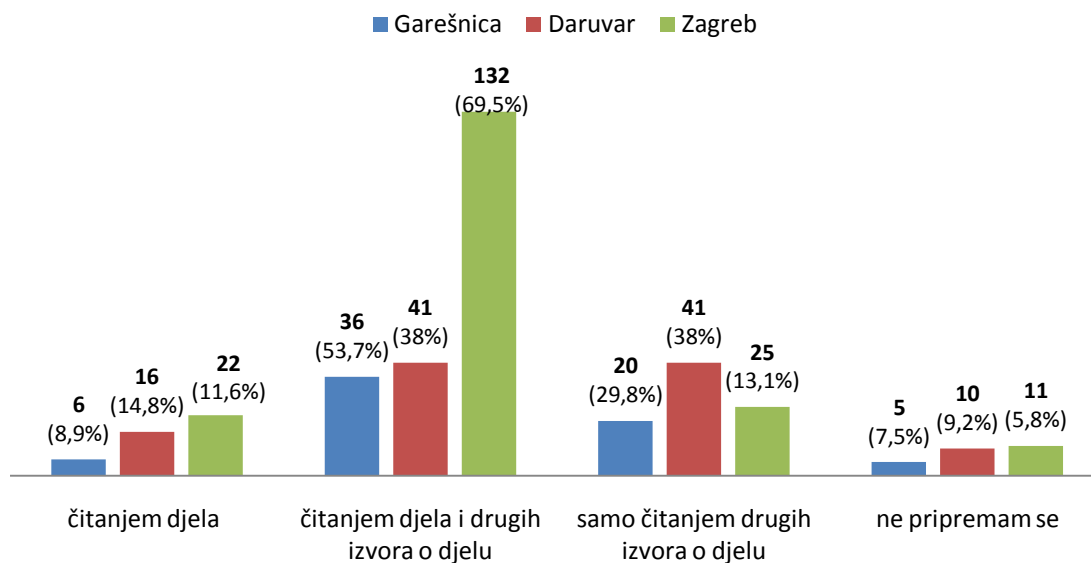
5.4.2. Stavovi učenika o lektiri u elektroničkome obliku i upućenost u portal eLektire

Drugi je anketni listić bio namijenjen učenicima svih četiriju razreda u trima spomenutim gimnazijama. Anketa je provedena na uzorku od ukupno 365 učenika. U garešničkoj gimnaziji anketirano je ukupno 67 učenika (23 učenika i 44 učenice), u jednome razrednome odjelu svakoga razreda. U daruvarskoj gimnaziji anketu je ispunjavalo 108 učenika (34 učenika i 74 učenice), također u jednome razrednome odjelu svakoga razreda. U odabranoj zagrebačkoj gimnaziji anketirano je 190 učenika (75 učenika, 115 učenica), u dvama razrednim odjelima svakoga razreda. Rezultati svakog pojedinog pitanja prikazani su po segmentima, usporedno, kako bi se vidjele razlike po gradovima, a dani su i ukupni rezultati na uzorku od spomenutih 365 učenika, neovisno o gradu iz kojega dolaze.

Priprema za sat lektire

Prvo se pitanje učeničke ankete odnosilo na način pripreme za sat lektire, a učenici su mogli birati između četiriju ponuđenih odgovora. Rezultati ankete pokazali su kako se garešnički učenici za sat lektire najčešće pripremaju čitanjem samoga djela i drugih izvora o djelu poput vodiča, kratkih sadržaja na internetu ili bilježaka ostalih učenika, a taj je odgovor zaokružilo 36 učenika (53,7%). Isključivo čitanjem drugih izvora o djelu za sat se priprema 20 učenika (29,8%), samo čitanjem lektirnoga djela 6 učenika (8,9%), dok se 5 učenika (7,5%) uopće ne priprema za sat lektire. Učenici daruvarske gimnazije podjednako se za sat lektire pripremaju čitanjem djela i drugih izvora o djelu i isključivo čitanjem drugih izvora o djelu. Dva je navedena odgovora zaokružio 41 učenik (38%). Lektirno djelo prije sata lektire pročitao 16 učenika (14,8%), dok se za sat lektire ne priprema 10 učenika (9,2%). Daleko najviše učenika zagrebačke gimnazije, njih 132 (69,5%), za sat se priprema čitanjem djela i drugih izvora o djelu. Isključivo djelo pročitao njih 22 (11,6%), samo izvorima posluži se njih 25 (13,1%), a 11 učenika (5,8%) ne priprema se za sat lektire.

Kako se pripremate za sat lektire?

Slika 12. Priprema za sat lektire

Ukupni rezultati na uzorku od 365 učenika pokazuju kako se najveći broj učenika iz triju različitih gradova, njih 209 (57,3%) za sat lektire priprema čitanjem lektirnoga djela i drugih izvora o djelu, njih 86 (23,6%) pročita isključivo druge izvore o djelu, 44 učenika (12,1%) čitaju samo lektirno djelo, dok se 28 učenika (7,1%) ni na koji način ne priprema za sat lektire.

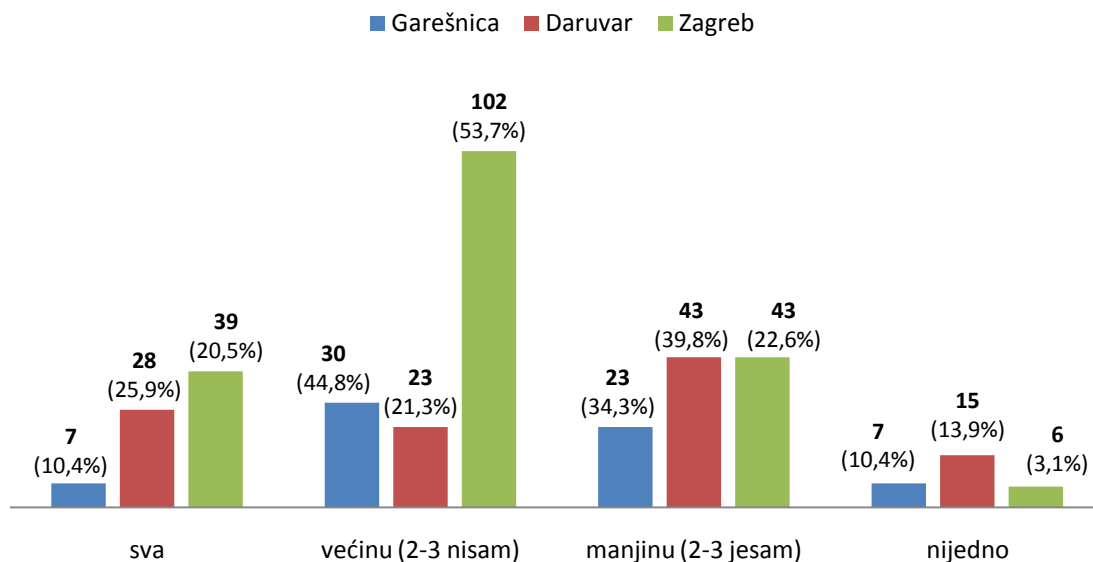
Broj pročitanih knjiga godišnje

Sljedeći se segment u anketi odnosio na broj pročitanih knjiga u godini dana, bilo da se radi o propisanim lektirama ili drugim književnim djelima.

U prvome su pitanju učenici nudili odgovore o broju pročitanih lektirnih djela u jednoj školskoj godini, a birali su između četiriju ponuđenih odgovora. Najveći broj učenika garešničke gimnazije, njih 30 (44,8%), pročitali su većinu lektirnih djela, 23 učenika (34,3%) pročitali su manjinu, 7 učenika (10,4%) pročitalo je sva lektirna djela tijekom školske godine, dok je jednak broj zaokružio odgovor *nijedno*. Daruvarski gimnazijalci, njih 43 (39,8%), pročitali su manjinu djela, 28 učenika (25,9%) pročitali su sva, 23 (21,3%) većinu, dok nijedno djelo nije pročitalo 15 učenika (13,9%). Više od polovice zagrebačkih učenika, njih

102 (53,7%) odgovorilo je kako su pročitali većinu propisanih lektirnih djela, njih 43 (22,6%) pročitalo je tek nekoliko, 39 učenika (20,5%) pročitalo je sva, a njih 6 (3,1%) nijedno djelo.

Koliko ste djela pročitali u protekloj školskoj godini?

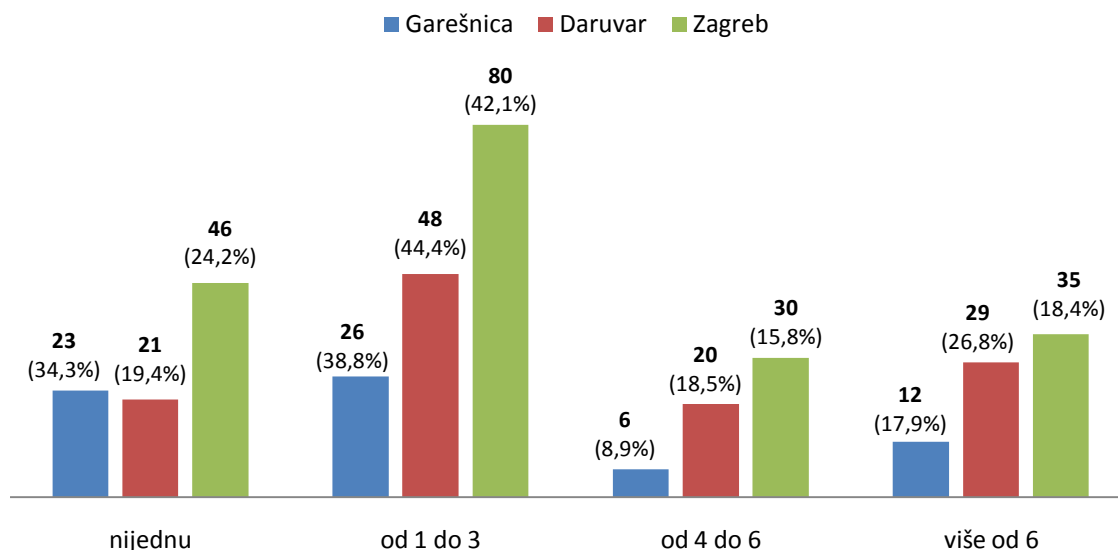
Slika 13 Broj pročitanih lektirnih djela u protekloj školskoj godini

Ukupni rezultati pokazali su kako najveći broj anketiranih učenika, njih 155 (42,5%), tijekom jedne školske godine pročita većinu lektirnih djela koja im zada nastavnik. Gotovo trećina učenika, njih 109 (29,9%) priznaje kako pročita tek nekoliko djela. Sva djela pročitalo je 74 anketiranih učenika iz triju gradova (20,3%), dok 28 učenika (7,7%) priznaje da tijekom školske godine ne pročitaju nijednu lektiru.

Drugo pitanje iz ove kategorije odnosilo se na broj književnih djela, ne računajući lektire, koje učenici pročitaju u razdoblju od godine dana. Najveći broj garešničkih učenika podjednako se opredijelio za prva dva ponuđena odgovora — čak trećina učenika, njih 23 (34,3%), u godini dana ne pročita nijednu knjigu, a 26 učenika (38,8%) u tom razdoblju pročita najviše tri knjige. Od četiri do šest knjiga godišnje pročita 6 učenika (8,9%), a više od šest tek njih 12 (17,8%). Najveći broj učenika daruvarske gimnazije, njih 48 (44,4%), godišnje pročita od jedne do triju knjiga koja nije lektira, dok se podjednak broj učenika opredijelio za preostala tri odgovora - 21 učenik (19,4%) tijekom godine ne pročita nijednu knjigu, njih 20 (18,5%) od četiri do šest, dok 29 učenika (26,8%) pročita više od šest književnih djela godišnje. Slične rezultate pokazuje i anketa provedena među učenicima u

Zagrebu. Najveći broj, njih 80 (42,1%), godišnje pročita od jedne do triju knjiga, njih 30 (15,8%) od četiri do šest, a 35 (18,4%) više od šest knjiga tijekom godine. Gotovo četvrtina anketiranih zagrebačkih gimnazijalaca, njih 46 (24,2%) godišnje ne pročita nijednu knjigu koja ne pripada lektiri.

Koliko knjiga (ne računajući lektire) pročitate godišnje?

Slika 14. Broj pročitanih knjiga godišnje

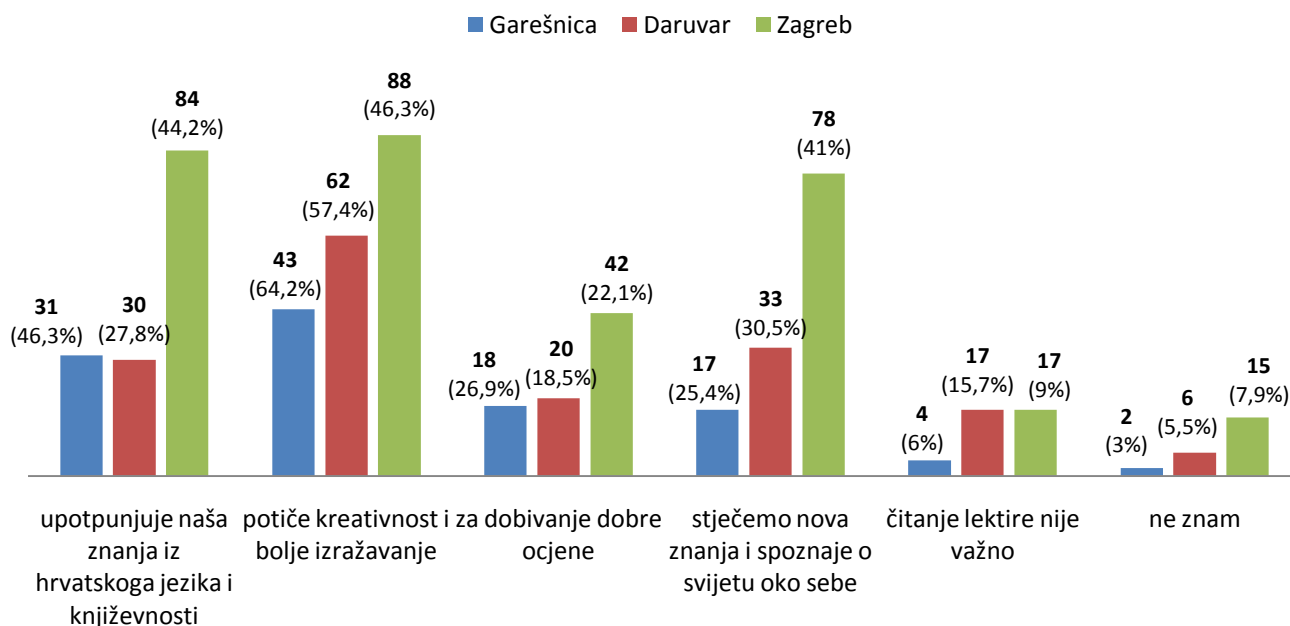
Ukupni rezultati iz svih triju gradova pokazuju da 154 učenika (42,2%) godišnje pročita najviše tri knjige koje ne pripadaju popisu lektire, 56 (15,3%) od četiri do šest knjiga, 76 (20,8%) više od šest, dok 90 anketiranih učenika (24,6%), neovisno o gradovima iz kojih dolaze, godišnje ne pročitaju nijednu knjigu osim lektire.

Važnost lektire i moguće promjene

Idući dio ankete namijenjene učenicima odnosio se na ispitivanje njihovih stavova o važnosti čitanja lektire, mogućim promjenama u nastavi te dodatnim sadržajima u nastavi lektire koje bi željeli imati. Učenici su u svakome pitanju koje pripada ovome segmentu mogli odabrati više odgovora, a u pitanju o željenim promjenama u nastavi lektire mogli su napisati i vlastiti odgovor.

Prvo se pitanje odnosilo na razloge zbog kojih učenici čitanje lektire drže važnim, a mogli su odabrati jedan ili nekoliko od šest ponuđenih odgovora. Više od polovice garešničkih gimnazijalaca, njih 43 (64,2%), drži kako čitanje lektire potiče kreativnost i bolje izražavanje, dok 31 učenik (46,3%) misli kako ona upotpunjuje naša znanja iz hrvatskoga jezika i književnosti. Nadalje, 18 učenika (26,9%) misli kako lektira služi isključivo za dobivanje dobre ocjene. Četvero učenika (6%) drži kako čitanje lektire nije važno, dok njih dvoje (3%) o lektiri nema pozitivno ili negativno mišljenje te su zaokružili odgovor *ne znam*. Rezultati anketa daruvarskih gimnazijalaca pokazali su se također vrlo sličnima te su i oni navodili iste razloge kao i njihovi garešnički kolege. Najveći broj učenika, 62 (57,4%), zaokružilo je odgovor da lektira upotpunjuje naša znanja iz hrvatskoga jezika i književnosti, 33 učenika (30,5%) misli kako čitanjem lektire stječemo nova znanja i spoznaje, a za njih 20 (18,5%) lektira je segment iz kojeg očekuju dobru ocjenu. Da čitanje lektire nije važno, drži njih 17 (15,7%), a šestero učenika odabralo je odgovor *ne znam*. Sličan redoslijed odgovora pokazale su i ankete koje su rješavali učenici gimnazije u Zagrebu. I ondje se najveći broj gimnazijalaca, 88 (46,3%), opredijelio za odgovor kako lektira potiče kreativnost i bolje izražavanje, no s vrlo malom razlikom slijedi mišljenje da je lektira važna jer upotpunjuje naša znanja, koji je zaokružilo 84 učenika (44,2%). Nadalje, 78 zagrebačkih učenika (41%) misli da lektinom stječemo nova znanja i spoznaje o svijetu, a 42 učenika (22,1%) drži da služi za dobivanje dobre ocjene. U zagrebačkoj gimnaziji najmanji broj učenika također se opredijelio za posljednja dva ponuđena odgovora - da čitanje lektire nije važno, drži njih 17 (9%), a 15 učenika (7,9%) zadržali su neutralan stav odabirom odgovora *ne znam*.

Zašto je po vašem mišljenju čitanje lektire važno? (višestruki odabir)

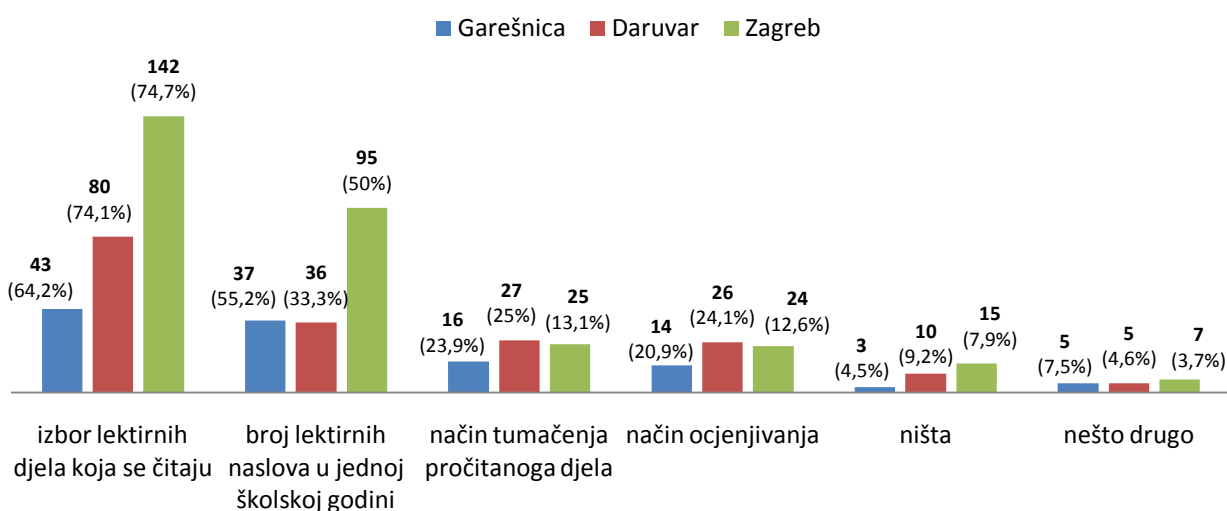
Slika 15. Važnost lektire

Ukupni rezultati na uzorku od svih 365 učenika samo su potvrdili tri najčešće zaokruživana odgovora u svakoj pojedinoj školi. Više od polovice svih anketiranih učenika, njih 193 (52,9%) drže da lektira potiče kreativnost i bolje izražavanje, a slijede odgovori da lektira upotpunjuje naša znanja iz hrvatskoga jezika i književnosti, koji je zaokružilo 145 učenika (39,7%) te odgovor da njome stječemo nova znanja i spoznaje o svijetu oko sebe koji je odabralo 128 učenika (35,1%). Rezultati nadalje pokazuju da 80 učenika (21,9%) drži da je jedina pozitivna strana lektira da što donosi dobru ocjenu, 38 učenika (10,4%) misli da čitanje lektire nije važno, a njih 23 (6,3%) odabralo je odgovor *ne znam*.

U drugom su pitanju učenici odgovarali na pitanje što bi željeli promijeniti u nastavi lektire, a mogli su odabrati jedan ili više ponuđenih odgovora te, ukoliko zaokruže odgovor *nešto drugo*, sami dopisati vlastitu ideju. Najveći broj garešničkih gimnazijalaca, njih 43 (64,2%), promijenio bi izbor lektirnih djela koja se čitaju, a odmah zatim slijedi promjena broja lektirnih naslova u jednoj školskoj godini, odgovor koji je odabralo njih 37 (55,2%). Nadalje, 16 učenika (23,9%) mijenjao bi način tumačenja pročitana djela na školskome satu, a njih 14 (20,9%) i način ocjenjivanja. Troje učenika (4,5%) ne bi mijenjalo ništa, dok je

njih petero (7,5%) odabralo odgovor *nešto drugo*. Odabir odgovora daruvarskih učenika vrlo je sličan. Njih 80 (74,1%) željelo bi promijeniti izbor lektirnih djela koja se čitaju, a njih 36 (33,3%) i broj lektirnih naslova tijekom školske godine. Gotovo jednak broj učenika mijenjao bi način tumačenja (27 učenika, 25%) i način ocjenjivanja (26 učenika, 24,1%). Desetero učenika (9,2%) ne bi mijenjalo ništa, dok se njih petero (4,6%) odlučilo za odgovor *nešto drugo*. Identičan redoslijed odabranih odgovora primijećen je i kod zagrebačkih srednjoškolaca. Izbor lektirnih djela mijenjalo bi njih 142 (74,7%), a broj naslova koje moraju pročitati tijekom školske godine njih točno polovica, odnosno 95 učenika (50%). Nadalje, njih 25 (13,1%) mijenjalo bi način tumačenja, a 24 učenika (12,6%) i način ocjenjivanja. Petnaestero učenika (7,9%) učenika ne bi mijenjalo ništa, a sedmero (3,7%) zaokružilo je *nešto drugo*.

Što biste promijenili u nastavi lektire? (višestruki odabir)

Slika 16. Promjene u nastavi lektire

Kada je riječ o ukupnim rezultatima, neovisno o gradovima, ista se tri odgovora nameću kao glavna. Ukupno 265 učenika (72,6%) promijenilo bi lektirna djela koja su trenutno propisana, a njih 168 (46%) i ukupan broj lektirnih djela koja moraju pročitati unutar jedne školske godine. U ukupnim rezultatima također je uočen podjednak broj gimnazijalaca koji bi mijenjali način tumačenja pročitana djela na školskome satu (68 učenika, 18,6%) ili način ocjenjivanja (64 učenika, 17,5%). Nadalje, 28 učenika (7,7%) ne bi mijenjali ništa, dok

se ukupno 17 učenika (4,6%) odlučilo za odgovor *nešto drugo*. Od 17 učenika, koliko je zaokružilo navedeni odgovor, njih 13 napisalo je vlastitu ideju. Budući da je broj odgovora relativno malen, svi oni prikazani su u priloženoj *Tablici 3*.

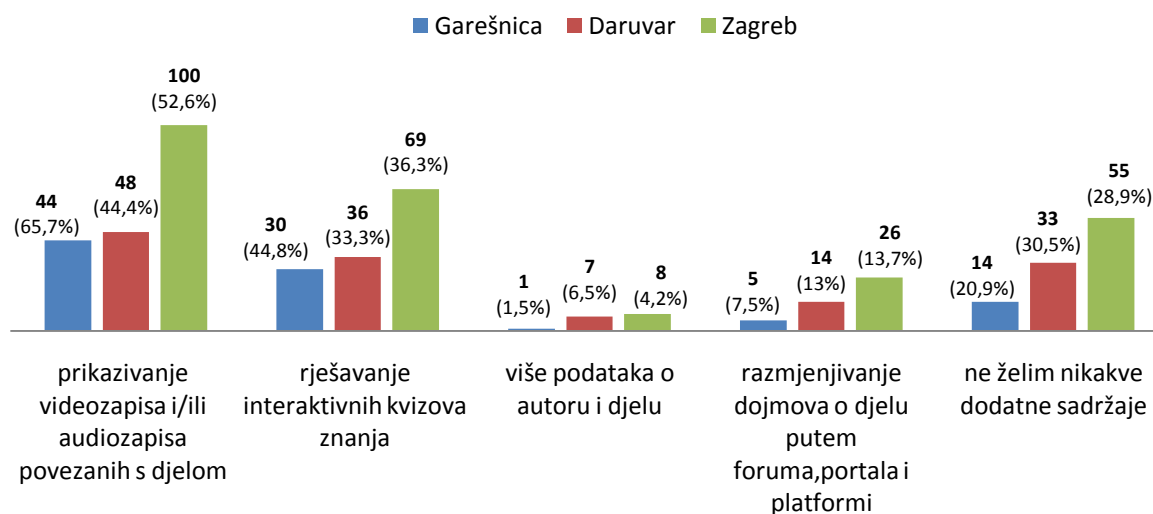
Tablica 3. Učenički stavovi o promjenama u nastavi lektire

Što biste promijenili u nastavi lektire?
f) nešto drugo
GAREŠNICA:
<i>Težinu.</i>
<i>Količinu sadržaja iz pojedinog djela.</i>
<i>Profesoricu.</i>
DARUVAR:
<i>Gledanje filmova.</i>
<i>Vrstu pitanja koje profesori postavljaju.</i>
<i>Izbacio bih lektiru u potpunosti.</i>
ZAGREB:
<i>Da možemo odabrati jednu lektiru u godini (bilo koju, svatko svoju).</i>
<i>Da ne moramo odgovarati na pitanja vezana uz lektiru.</i>
<i>Izbacio bih lektiru.</i>
<i>Uključivanje kazališnih predstava koje se baziraju na pročitane djelu.</i>
<i>Bolji raspored djela kroz godinu.</i>
<i>Bez kratkih, nepotrebnih, nerazumljivih tekstova.</i>
<i>Redoslijed obrađivanja, ne kronološki!</i>

Posljednje pitanje u ovome dijelu ankete odnosilo se na dodatne sadržaje koje bi učenici željeli u nastavi lektire, a također su mogli odabrati jedan ili više odgovora. Najveći broj učenika iz Garešnice, njih 44 (65,7%) uveo bi prikazivanje videozapisa ili audiozapisa povezanih s djelom koje se tumači, njih 30 (44,8%) željeli bi rješavati interaktivne kvizove znanja povezane s djelom, a petero učenika (7,5%) dodali bi razmjenjivanje dojmova o

pročitano djelu s drugim učenicima putem komentara na internetskim forumima, portalima i platformama. Tek jedan učenik želio bi više teorijskih podataka o autoru i djelu, a njih 14 (20,9%) ne želi nikakve dodatne sadržaje. Rezultate garešničkih gimnazijalaca prate i oni daruvarski. Njih 48 (44,4%) uvelo bi prikazivanje videozapisa i audiozapise, 36 (33,3%) željelo bi rješavati interaktivne kvizove, a 14 (13%) s drugima razmjenjivati komentare na internetu. Sedmero učenika (6,5%) željelo bi saznati još više podataka o autoru i djelu, a nešto manje od trećine (33 učenika, 30,5%) ne želi nikakve dodatne sadržaje. Više od polovice zagrebačkih gimnazijalaca (100 učenika, 52,6%) u nastavu lektire dodali bi prikazivanje videozapisa i audiozapise, 69 učenika (36,3%) poželjelo je rješavati kvizove znanja, a 26 (13,7%) uveli bi razmjenjivanje komentara s drugim učenicima na internetu. Osmero učenika (4,2%) želi još više podataka o autoru i djelu, a 55 učenika (28,9%) ne želi nikakve dodatne sadržaje.

Koje biste dodatne sadržaje željeli u nastavi lektire? (višestruki odabir)

Slika 17. Dodatni sadržaji u nastavi lektire

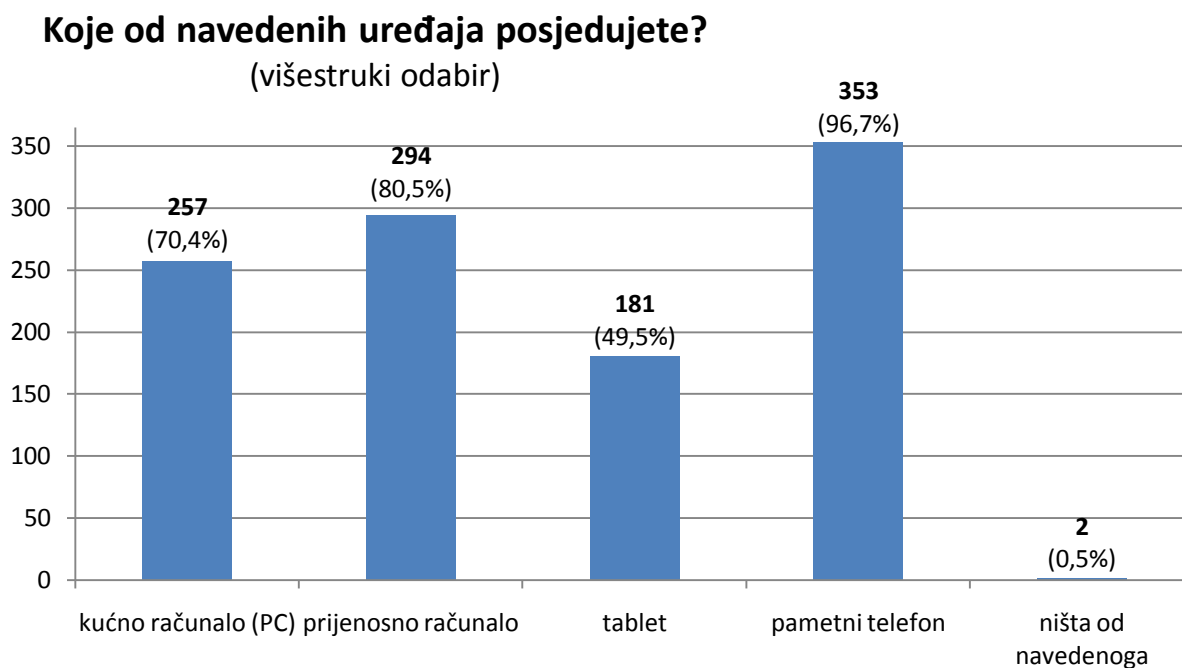
Ukupni rezultati potvrdili su još jednu početnu hipotezu, a pokazuju kako većina anketiranih učenika želi uvedbu interaktivnih sadržaja u nastavu lektire, odnosno onih koji se mogu prezentirati na elektroničkim uređajima - 192 učenika (52,6%) žele uvesti prikazivanje videozapisa te audiozapise povezane s pročitanim djelom, 135 (37%) želi rješavanje interaktivnih kvizova znanja, a njih 45 (12,3%) poželjelo je razmjenjivati dojmove o

pročitanoj lektirnome djelu putem internetskih foruma, portala i platformi. Tek neznatan broj anketiranih gimnazijalaca (16 učenika, 4,4%) želi još teorijskih podataka o autoru i njegovome djelu, a 102 učenika (27,9%) zadovoljno je sadašnjim sadržajima u nastavi lektire.

Posjedovanje elektroničkih uređaja i njihovo korištenje

Cilj sljedećeg segmenta ankete bio je saznati koje sve uređaje posjeduju učenici te ispitati za što ih sve koriste. Učenici su mogli odabrati jedan ili više ponuđenih odgovora. Budući da su se rezultati ankete u svim trima gradovima pokazali vrlo ujednačenima, slijedi samo prikaz ukupnog broja rezultata u sva tri grada.

Rezultati ankete pokazali su kako gotovo svi učenici, točnije njih 353 (96,7%) posjeduju pametni telefon. Njih 294 (80,5%) posjeduje prijenosno računalo, odnosno laptop, a 257 učenika (70,4%) kod kuće ima kućno računalo (PC). Najmanji broj učenika posjeduje tablet, njih 181 (49,5%). Odgovor da ne posjeduju ništa od navedenog zaokružilo je dvoje učenika (0,5%), oba iz garešničke gimnazije.

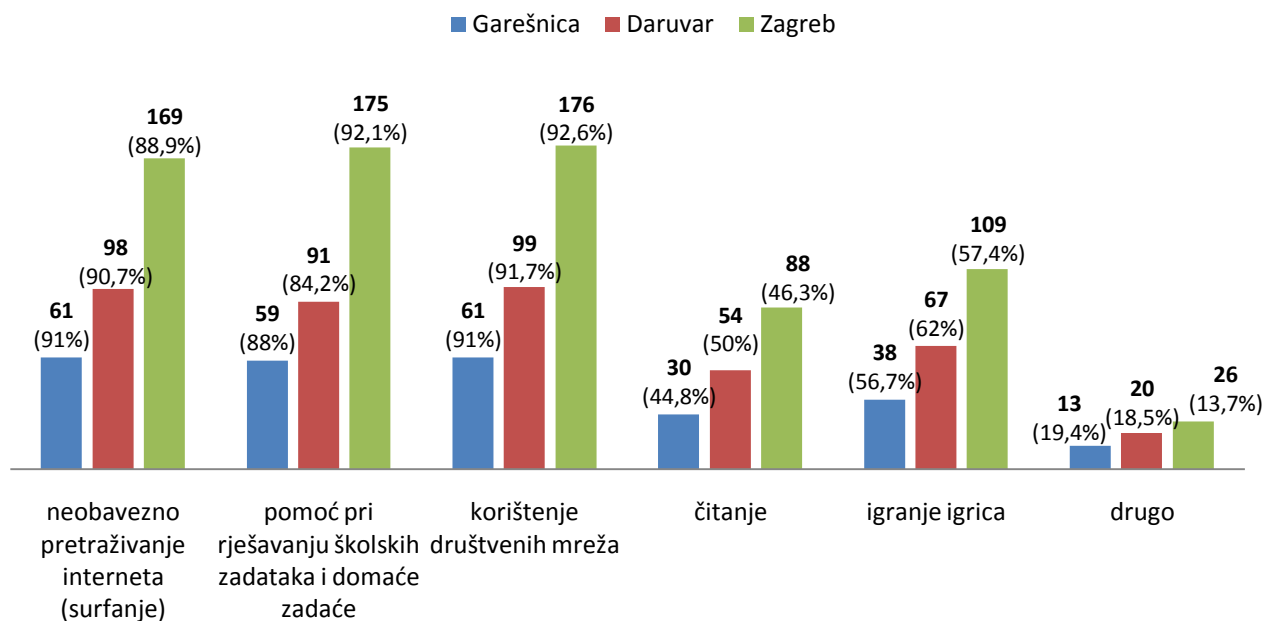

Slika 18. Posjedovanje elektroničkih uređaja

Nakon što su naveli uređaje koje posjeduju, učenici su u sljedećem pitanju trebali navesti za što ih sve koriste, a ponovno su imali mogućnost odabira jednog ili više odgovora. Učenici garešničke gimnazije podjednako su odabirali prva tri ponuđena odgovora. Njih 61 (91%) uređaje koje posjeduju koriste za provođenje vremena na društvenim mrežama, jednak broj učenika uređaje koristi za neobavezno pretraživanje interneta, odnosno *surfanje*, a 59 učenika (88%) koristi ih i za pomoć pri rješavanju školskih zadataka i domaće zadaće. Nešto više od polovice učenika, točnije njih 38 (56,7%), uređaje koristi za igranje igrica, a 30 učenika (44,8%) na njima čita. Trinaestero gimnazijalaca (19,4%) odabrane uređaje koriste za neke druge aktivnosti. Daruvarski su srednjoškolci ponudili jednak raspored ponuđenih odgovora. Tako se 99 učenika (91,7%) uređajima služi kako bi vrijeme provodili na društvenim mrežama, a tek neznatno manje njih (98 učenika, 90,7%) uređaje koristi i za *surfanje*. Njih 91 (84,2%) koristi ih za pomoć pri rješavanju zadataka vezanih za školu. Nadalje, 67 učenika (62%) na njima igra igrice, a polovici anketiranih (54 učenika, 50%) uređaji služe i za čitanje. Dvadeset učenika (18,5%) zaokružilo je odgovor *drugo*. Ni zagrebački učenici nimalo ne zaostaju za svojim kolegama iz Garešnice i Daruvara. Njih 176 (92,6%) koristi ih za društvene mreže, 175 učenika (92,1%) na njima traži informacije povezane za školskim zadacima i domaćim zadaćama, a 169 učenika uređaje koristi za *surfanje*. Nešto više od polovice na njima igra igrice (109 učenika, 57,4%), 88 učenika (46,3%) uređajima se služi kako bi pročitali kakav tekst ili književno djelo, a njih 26 (13,7%) koriste ih za druge aktivnosti.

Za što sve koristite navedene uređaje koje posjedujete?

(višestruki odabir)

Slika 19. Korištenje elektroničkih uređaja

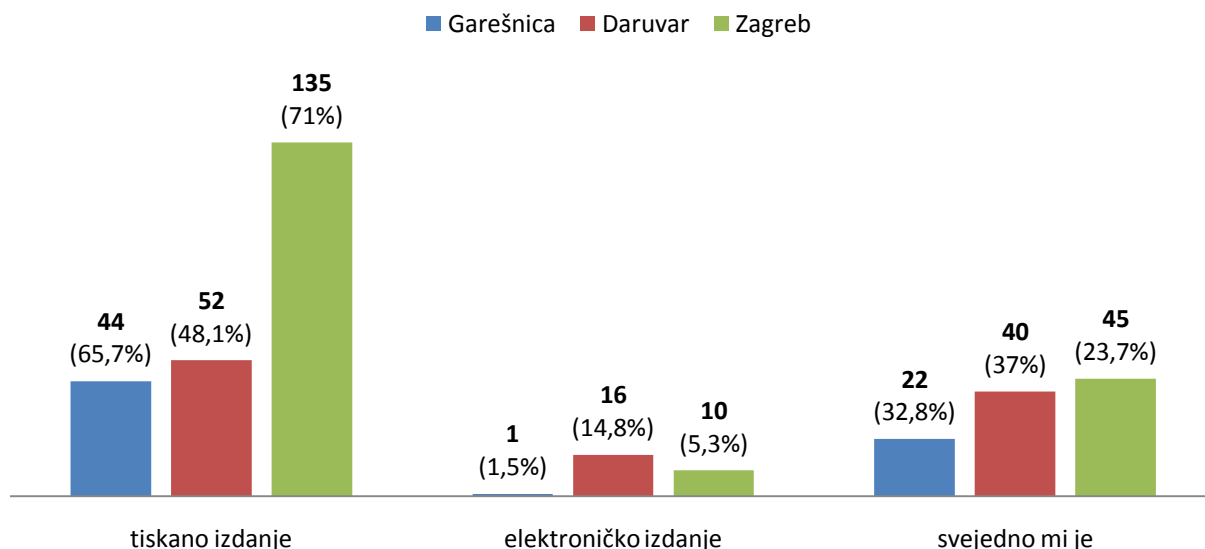
Ukupni rezultati također su potvrdili početnu hipotezu kako učenici, neovisno o razredu i gradu iz kojega dolaze, elektroničke uređaje koje posjeduju koriste uglavnom za zabavu, a najmanje za čitanje književnih djela. Tako 336 učenika (92%) putem njih koriste društvene mreže, 238 (89,9%) neobavezno pretražuju internetske sadržaje, a 214 (58,6%) igraju igrice. Premda 325 učenika (89%) pretražuju internet kako bi pronašli odgovore na različita pitanja povezana sa zadacima i zadaćama, samo se nešto više od polovice (214 učenika, 58,6%) uređajima koje posjeduju služi kako bi pročitali kakav tekst ili književno djelo. Njih 59 (16,2%) uređaje koristi za druge aktivnosti.

Oblik lektirnoga djela

Iduće pitanje u anketi odnosilo se na oblik u kojemu učenici radije čitaju lektirno djelo, a mogli su birati između triju ponuđenih odgovora. Garešnički gimnazijalci, pokazali su rezultati ankete, najčešće posežu za tiskanim izdanjem djela, njih čak 44 (65,7%). Elektroničko izdanje prvi je odabir tek jednoga učenika (1,5%), dok su 22 učenika (32,8%) zaokružili odgovor *svejedno mi je*. Gotovo polovica daruvarskih srednjoškolaca (52 učenika,

48,1%) bira tiskano izdanje lektirnoga djela, njih 16 (11,8%) radije čita elektroničko izdanje, dok je 40 učenika (37%) odabralo odgovor *svejedno mi je*. Daleko najveći broj zagrebačkih učenika, njih 135 (71%) lektirni naslov radije čita u tiskanome obliku, njih 10 (5,3%) prvo će posegnuti za elektroničkim izdanjem, a 45 učenika (23,7%) kazalo je kako im oblik lektirnoga djela nije presudan čimbenik tijekom čitanja.

U kojem obliku radije čitate lektirni naslov?

Slika 20. Preferirani oblik lektirnog naslova

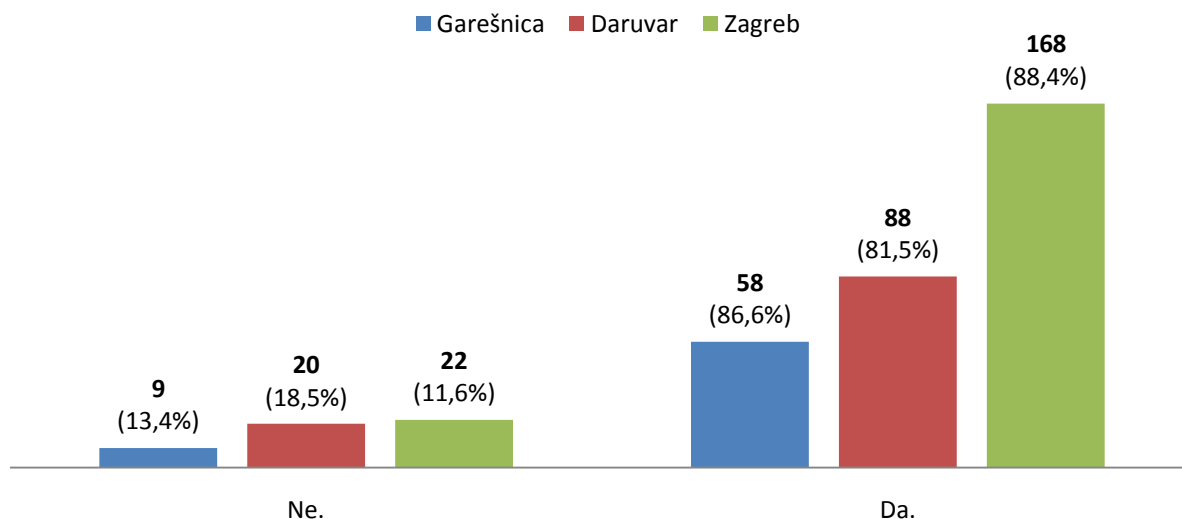
Ukupni rezultati stoga također pokazuju premoć tiskanoga oblika naspram e-knjige. Od ukupnog broja anketiranih učenika, njih čak 231 (63,3%) lektirni naslov radije čita u tiskanome obliku, a tek 27 (7,4%) bira elektroničko izdanje. Nešto manje od trećine anketiranih gimnazijalaca (107 učenika, 29,3%) navodi kako im oblik lektirnoga djela nije važan prilikom čitanja odabirom odgovora *svejedno mi je*.

Razumijevanje pojma elektronička knjiga

Sljedećim se pitanjem željelo provjeriti učeničko razumijevanje pojma elektroničke knjige. Svi učenici koji su odgovorili potvrdno na pitanje jesu li ikada čuli za pojam e-knjige, zatim su ga trebali ukratko opisati. Većina učenika iz svih triju gradova čula je za pojam e

knjige. Potvrдно je odgovorilo 58 garešničkih (86,6%), 88 daruvarskih (81,5%) te 168 zagrebačkih učenika (88,4%).

Jeste li ikad čuli za pojam *elektronička knjiga*?

Slika 21. Poznavanje pojma *elektronička knjiga*

Ukupni rezultati, neovisno o gradu, pokazali su kako 314 anketiranih učenika (86%) poznaje pojam *elektronička knjiga*. Svi su oni dali svoju definiciju pojma, a prigodom obrade rezultata uočene su velike sličnosti među njihovim objašnjenjima, neovisno o učeničkoj dobi, odnosno razredu, ili gradu iz kojeg dolaze. Posebno je zanimljivo kako se njihova objašnjenja okvirno mogu podijeliti u tri kategorije. Dio učenika pokušao je sročiti objektivnu definiciju pojma, dio je navodio karakteristike elektroničke knjige, a najmanji poslužio se ponešto subjektivnijim pristupom te naveo vlastite dojmove nakon čitanja e-knjige. Budući da je broj ispitanih učenika i njihovih objašnjenja razmjerno velik, u priloženoj se *Tablici 4.* nalaze oni najčešći i najzanimljiviji.

Tablica 4. Definicija pojma elektronička knjiga

Jeste li ikad čuli za pojam elektronička knjiga? Ako jeste, kako biste ga ukratko opisali?
DEFINICIJE:
- <i>Knjiga koju možemo čitati na internetu.</i>
- <i>Knjiga u elektroničkom obliku/ izdanju.</i>
- <i>To je knjiga koja se čita na nekom elektroničkom uređaju / na mobitelu, tabletu ili računalu.</i>
- <i>Tekst namijenjen čitanju u elektroničkom obliku.</i>
- <i>Lektirno djelo na internetskoj stranici.</i>
- <i>Knjiga koja je napisana na računalu.</i>
- <i>Cijeli sadržaj knjige u e-obliku, tj. na internetu.</i>
- <i>Digitalizirana djela dostupna putem interneta.</i>
- <i>Uređaj sličan tabletu, služi samo za čitanje.</i>
- <i>Čitanje djela elektroničkim putem.</i>
- <i>Knjiga u PDF, epub ili nekom drugom formatu koju možemo čitati na e-uređajima.</i>
KARAKTERISTIKE E-KNJIGE:
- <i>Knjiga dostupna na internetu te se u bilo kojem trenutku može čitati bez posjeta knjižnici.</i>
- <i>Uvijek je dostupno.</i>
- <i>Istog je sadržaja kao i pisano djelo, no s njime je lakše baratati i jednostavnije.</i>
- <i>Na nju se mogu instalirati knjige te ih čitati gdje god hoćemo. Zauzima manje prostora te je zato praktična.</i>
- <i>Umjesto listanja pomičemo ekran tableta.</i>
DOJMOVI:
- <i>Brz i jednostavan način čitanja.</i>
- <i>Korisno.</i>
- <i>Način da čitaš lektire, a da konstantno ne moraš listati, ne moraš imati upaljeno svjetlo dok čitaš; uglavnom, odličan način čitanja.</i>
- <i>Način da čitaš lektire, a da konstantno ne moraš listati, ne moraš imati upaljeno svjetlo dok čitaš; uglavnom, odličan način čitanja.</i>

- *Nepotrebno. Teško za čitanje.*

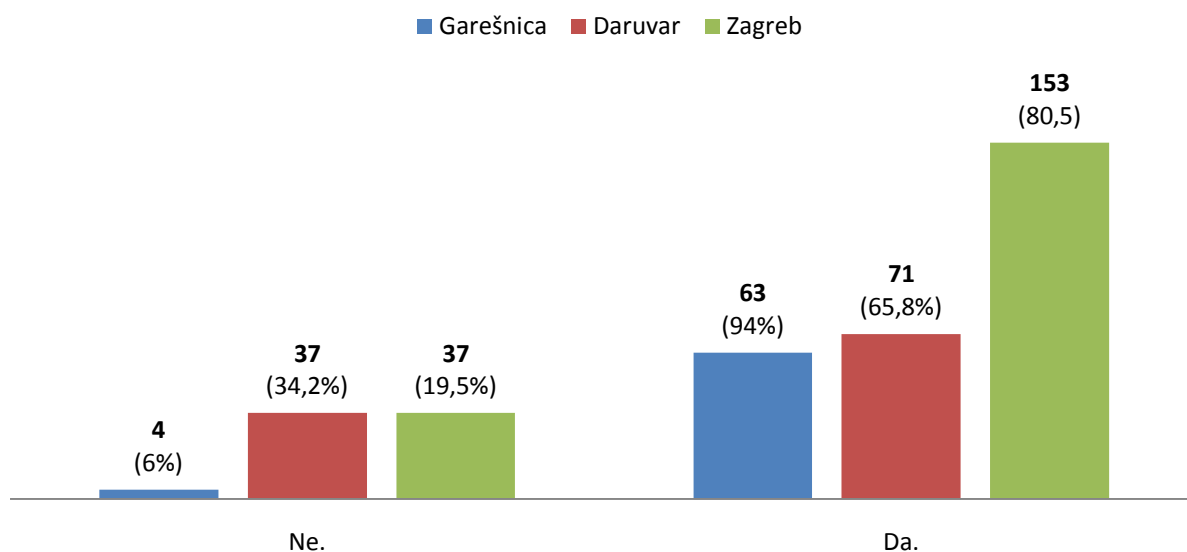
- *Super ako knjiga nema u knjižnici ili ako se zaboravi posuditi.*

- *Ja sam odlučila jednom čitati e-knjigu i ne sviđa mi se zbog neopuštenosti i "topline" dok čitamo knjigu. Uz e-knjigu je teže opustiti se... Nepotrebno je njezino postojanje jer osobe koje vole knjige definitivno je neće izabrati.*

Upućenost u rad portala eLektire

Sljedećim se pitanjem željela ispitati upućenost učenika u rad te mogućnosti već spomenutog i analiziranog portala *eLektire*. Dok se pri analizi odgovora na prethodno pitanje nisu uočile veće razlike među gradovima, u ovom je pitanju razlika nešto vidljivija. Naime, najveći broj učenika koji su čuli za portal dolazi iz Garešnice, njih ukupno 63 (94%). Slijede ih zagrebački učenici, njih 153 (80,5%), a tek nešto više od polovice daruvarskih učenika dalo je potvrđan odgovor (71 učenik, 65,8%).

Jeste li ikada čuli za portal *eLektire*?

Slika 22. *Upućenost u rad portala eLektire*

Ako promotrimo ukupne rezultate, neovisno o gradu, 287 učenika (78,6%), odgovorili su potvrdno, a zatim su trebali napisati i kako su saznali za portal. Analizom njihovih

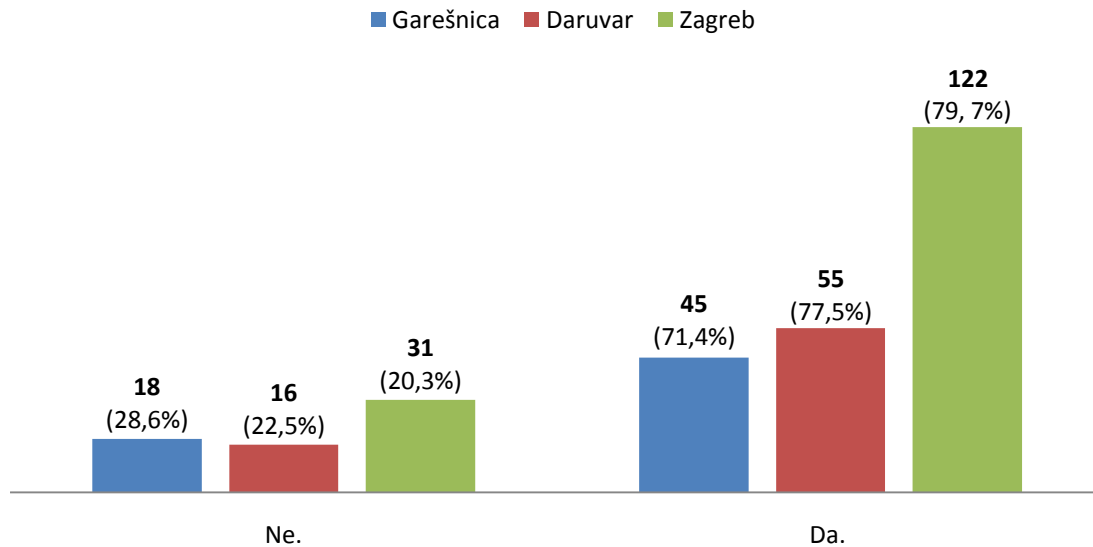
odgovora ponovno je utvrđeno kako se oni ponavljaju neovisno o razredu te gradu iz kojeg učenici dolaze. Najčešći odgovori prikazani su u priloženoj *Tablici 5*.

Tablica 5. *Upućenost u rad portala eLektire*

Jeste li ikada čuli za portal eLektire? Kako ste saznali?
<i>Profesor/profesoricu je spomenuo/spomenula na satu.</i>
<i>Od prijatelja iz razreda.</i>
<i>Slučajno, surfanjem.</i>
<i>Kad sam tražio/ tražila kratki sadržaj.</i>
<i>Od nastavnika/ nastavnice u osnovnoj školi.</i>
<i>Pretraživanjem lektirnih djela po internetu.</i>
<i>Više nije bilo knjiga u knjižnici pa sam morao/morala pročitati na portalu eLektire.</i>
<i>Od knjižničara/knjižničarke.</i>
<i>Kad tražim neke dodatne izvore o knjizi, tražilica mi prvo ponudi eLektire.</i>
<i>Preko društvenih mreža.</i>

Posljednje pitanje u anketi namijenjenoj učenicima odnosilo se na korištenje portala *eLektire*, a na njega su odgovarali samo oni učenici koji su na prethodno pitanje odgovorili potvrdno, odnosno oni koji su čuli za spomenuti portal. Rezultati su pokazali kako je portal koristilo 45 garešničkih (71,4%), 55 daruvarskih (77,5%) te 122 zagrebačka učenika (79,7%). Ako promatramo ukupan broj anketiranih učenika koji su čuli za portal *eLektire*, koristilo ga je njih 222 (77,3%).

Jeste li ikad koristili portal *eLektire*?

Slika 23. Korištenje portala eLektire

5.5. Rasprava

Budući da je istraživanje provedeno za potrebe pisanja diplomskoga rada, broj anketiranih nastavnika i učenika bio je relativno malen, no i na tako malom uzorku vrlo su se dobro mogli primijetiti ključni problemi suvremene nastave i moguće promjene prethodno definirane u radu, a pojedini rezultati pokazali su sličnost sa spomenutim ranije provedenim istraživanjima kojima se također nastojalo ispitati učeničke i nastavničke stavove o čitanju i primjeni informacijsko-komunikacijske tehnologije u nastavi.

Rezultati nastavničke ankete pokazali su kako većina nastavnika sat lektire održava barem jednom mjesečno, a pritom se svi anketirani nastavnici i dalje služe tradicionalnim metodama usmene ili pismene provjere pročitivosti djela te diskusije. Najveći broj nastavnika izjasnio se kako IKT u nastavi koriste često ili uvijek, a tomu svjedoči i činjenica da četvero nastavnika (50%) i u nastavi lektire uvodi sadržaje poput kvizova i igara, a petero nastavnika (62,5%) koristi i nastavna pomagala poput računala, projektora i televizora. Ti su se rezultati pokazali pomalo u suprotnosti s rezultatima pitanja o upućenosti na potrebu uvođenja IKT-a u nastavu na stručnim aktivima i seminarima, u kojemu se troje nastavnika izjasnilo da na to nisu bili upućivani *nikad*, dok je četvero nastavnika odabralo odgovor *povremeno*. Dokaz je to da su nastavnici spremni i samostalno posegnuti za novim medijima u nastavi kako bi

učenicima približili sadržaje koje tumače. Baš kao što su rezultati dokazali da je uvođenje novih tehnologija u nastavu još uvijek tema kojoj se u nastavničkim krugovima posvećuje nedovoljno prostora, istraživanje je pokazalo da anketirani nastavnici nisu dovoljno dobro upoznati ni s projektima poticaja čitanja i digitalizacije obrazovnih sadržaja, a posebice s CARNetovim projektom *e-Škole: Uspostava sustava razvoja digitalno zrelih škola*, za koji je najveći broj nastavnika odgovorio da ga poznaje *nedovoljno* ili *površno*.

Kad je riječ o čitanju lektirnih djela u digitalnome obliku, rezultati ankete pokazali su kako nastavnici iz svih triju gradova još uvijek nemaju potpuno pozitivan stav prema e-knjizi ni e-lektirama. Pojedini odgovori potvrdili su i rezultate jednog od prethodnih anketnih pitanja u kojemu je pokazano kako velik broj nastavnika učenicima sugerira čitanje e-knjige isključivo ako ne mogu doći do tiskane inačice u školskoj knjižnici, a tek je dvoje nastavnika navelo kako je prepoznalo pozitivne karakteristike e-knjige poput *dostupnosti, pretraživosti, jednostavnijeg pristupa te mogućnosti čitanja sadržaja na različitim uređajima*. Rezultati su pokazali kako je šestero nastavnika uputilo učenike na portal *eLektire*, a četvero njih navelo je da su od učenika dobili povratne informacije o korištenju portala.

U posljednjem su pitanju otvorenoga tipa nastavnici trebali dati svoje mišljenje o mogućim promjenama u suvremenoj nastavi lektire. Uočeno je kako se svi anketirani nastavnici, bez obzira na grad iz kojega dolaze, zalažu za promjene, a njihovi su odgovori relativno slični. Međutim, većina se nastavnika, kad je riječ o mogućim promjenama, osvrće isključivo na popise lektire koje bi valjalo mijenjati, broj lektirnih djela tijekom jedne školske godine koje bi bilo dobro smanjiti kako bi se sadržaji mogli obraditi kvalitetnije ili drugačiji pristup obradi djela starije hrvatske književnosti koja učenicima predstavljaju najveći problem zbog nerazumljivosti. No kada govore o *osuvremenjavanju* ili *modernizaciji* nastave, uočeno je da taj problem uopće ne povezuju s novim tehnologijama, već pritom misle gotovo isključivo na uvođenje većeg broja književnih djela iz 21. stoljeća. Većina nastavnika uopće se ne osvrće na nove medije i prezentaciju književnih djela u digitalnome obliku koji bi svojom interaktivnošću i dodatnim sadržajima potencijalno mogli motivirati i zainteresirati učenike, a tek je jedna nastavnica zagrebačke gimnazije spomenula digitalizaciju nastavnih sadržaja te istaknula kako u nastavi koristi e-sadržaje poput kvizova koje sama izrađuje.

Rezultati ankete namijenjene učenicima pokazali su da se najveći broj učenika za sat lektire priprema čitanjem djela i dodatnih izvora o djelu, no zabrinjavajući je podatak da se, ukupno promatrano, gotovo trećina anketiranih učenika (30,7%) služi samo dodatnim izvorima, vodičima, bilješkama i kratkim sadržajem na internetu, odnosno uopće ne čitaju

književno djelo, ili se za sat lektire ne pripremaju ni na koji način. Najveći broj anketiranih učenika, njih 155 (42,5%), tijekom jedne školske godine pročita većinu lektirnih djela koja im zada nastavnik, no gotovo trećina učenika, njih 109 (29,9%) priznaje kako pročita tek nekoliko lektirnih djela godišnje. Još je jedan poražavajući podatak činjenica da najveći broj anketiranih učenika (66,8%), neovisno o gradu iz kojeg dolazi, osim lektire, godišnje ne pročita nijednu knjigu ili najviše tri knjige, što se uvelike slaže s ranije provedenim istraživanjima o čitanju i čitateljskoj motivaciji učenika spomenutima u prethodnim poglavljima.

Kad je riječ o broju pročitanih lektirnih djela i učeničkim stavovima o važnosti čitanja lektire, primjećuju se svojevrsna nepodudaranja. Premda najmanji broj učenika tijekom godine pročita sva propisana lektirna djela, čak 83,3% učenika lektiru drži važnim segmentom nastave Hrvatskoga jezika, dok je tek 16,7% učenika odgovorilo kako ona nije važna ili su zaokružili odgovor *ne znam*. Učenici su, dakle, svjesni važnosti lektire, no žele svojevrsne promjene, a ponajprije se to odnosi na izbor lektirnih djela te broj djela tijekom jedne školske godine, ali i na način tumačenja i ocjenjivanja nastavnika. Kada je riječ o dodatnim sadržajima u nastavi lektire, rezultati su pokazali kako je učenicima vrlo važan vizualni segment i zanimljiva prezentacija sadržaja bliska njihovim interesima. Gotovo svi učenici koji su se izjasnili da u nastavi lektire žele dodatne sadržaje, uveli bi interaktivne elemente poput audiozapisa i videozapisa, kvizove te komentiranje na internetskim platformama i portalima koji se mogu prezentirati na različitim elektroničkim uređajima koje posjeduju. No s druge strane rezultati potvrdili i početnu hipotezu kako navedene uređaje koje posjeduju učenici još uvijek koriste uglavnom u svrhu zabave i razonode, odnosno za surfanje, provođenje vremena na društvenim mrežama i igranje igrica. Najmanji broj učenika izjasnio se da na uređajima čita, a to potvrđuju i njihovi odgovori kako i dalje radije posežu za tiskanim oblikom lektirnoga naslova iako znaju da ih mogu pronaći i u elektroničkome obliku.

Rezultati su potvrdili još jednu početnu hipotezu kojom se pretpostavilo da učenici nisu dovoljno upoznati s pojmom elektronička knjiga. Daleko najveći broj učenika pokušao je dati vlastitu definiciju spomenutog pojma, a sve su one bile vrlo slične te su se u gotovo istome obliku ponavljale bez obzira na razred i grad iz kojega učenici dolaze. Najveći broj učenika e-knjigu je definirao kao *knjigu koju možemo čitati na internetu ili knjigu u elektroničkome obliku*, a dio učenika spomenuo je i elektroničke uređaje na kojima se one mogu čitati. Neki od ispitanika pojam su poistovjetili s radnjom, odnosno samim *čitanjem*, a dio učenika e-knjigu pogrešno je izjednačio s *e-čitačem*. Međutim, jedan od najvećih

problema svakako predstavlja činjenica da gotovo svi učenici e-knjigu percipiraju isključivo kao tekst ili sadržaj tiskane knjige koji su digitalizirani i dostupni na internetu i uređajima, a nitko od njih nije spomenuo interaktivne elemente poput pretraživosti, komentiranja i dodatnih sadržaja poput audiozapisa i videozapisa koji su upravo posebnost elektroničke knjige i ono što ju razlikuje od pukog digitaliziranog teksta. Dio učenika ipak je, doduše, spomenuo neke karakteristike e-knjige kao što su veća dostupnost, zauzimanje manje prostora, preuzimanje djela na uređaj ili jednostavnost. Također, dio učenika, umjesto definicije, odlučio je podijeliti svoje dojmove nakon čitanja e-knjige koji su bili ili izrazito pozitivni ili izrazito negativni. Usprkos činjenici da pojam *e-knjiga* ne poznaju dovoljno niti su svjesni svih funkcionalnosti koje ona može ponuditi, većina učenika izjasnila se da poznaje i koristi portal *eLektire*, a za njega najčešće su saznali od nastavnika, kolega iz razreda ili samostalno, surfajući, pretražujući dodatne informacije o književnome djelu ili tražeći kratki sadržaj, čime je pobijena početna hipoteza kako učenici nisu upućeni u rad spomenutog portala.

6. Zaključak

Kriza čitanja jedan je od temeljnih problema ne samo našeg obrazovnog sustava nego i društva u cjelini, društva koje počiva na stalnoj okruženosti novim tehnologijama i medijima. Približavanje učenicima i osluškivanje njihovih interesa, kao i razumijevanje promijenjene paradigme čitanja, funkcioniranja novih medija te prepoznavanje njihovih pozitivnih karakteristika, prvi je korak prema poticanju čitalačke motivacije. Upravo stoga što su novi mediji dio svakodnevnice mladih od koje ne mogu pobjeći, potrebno ih je na što kvalitetniji način učiniti saveznicima u osmišljavanju dinamičnije i privlačnije nastave.

Provedeno je istraživanje također potvrdilo ključne probleme ranije iznesene u radu. Tradicionalne metode tumačenja lektirnih djela i dalje prevladavaju, a nastavnici informacijsko-komunikacijsku tehnologiju koriste nesustavno. Modernizacija nastave za njih znači tek promjenu sadržaja, a ne promjenu načina prezentacije sadržaja pa, sukladno tomu, još uvijek nemaju posve pozitivno mišljenje o čitanju lektirnih djela u digitalnome obliku. Učenici, pokazalo je istraživanje, čitaju vrlo malo i to uglavnom isključivo lektirna djela. Prepoznaju važnost lektire, no žele promjene, zanimljiviji način tumačenja djela i dodatne interaktivne sadržaje koji mogu biti prezentirani na elektroničkim uređajima koje posjeduju. Iako im definicija e-knjige nije strana, učenici i dalje ne prepoznaju sve sadržajne i tehničke mogućnosti koje im one mogu ponuditi pa bi se u tom kontekstu trebalo razmisliti o većoj uključenosti školskog knjižničara u nastavni proces koji bi i učenike i nastavnike podučio temeljnim pojmovima povezanim s digitalizacijom i digitalnim okruženjem, kao i novim vrstama pismenosti. Također, analizom sadržaja i korisničkog sučelja portala *eLektire* koji, pokazalo je i samo istraživanje, koristi velik broj anketiranih nastavnika i učenika, uvidjelo se da još uvijek nedostaju brojne mogućnosti koje bi odgovarale preporukama za kvalitetnu metodičku interpretaciju e-lektire, no portal nudi dobru podlogu za buduću nadogradnju, prilagodbu i modernizaciju kako bi se njegovi sadržaji u bližoj budućnosti još kvalitetnije mogli iskoristiti u nastavi Hrvatskoga jezika.

Nastavnici trebaju shvatiti da književnost danas ne odumire, ona u 21. stoljeću samo mijenja svoje ruho i medij s kojeg se čita. Današnji učenici na kraju svojeg obrazovanja trebali bi postati čitatelji s višeslojnom čitateljskom sposobnošću, sposobni jednako dobro snalaziti se u tradicionalnome, ali i u digitalnome okruženju te mijenjati strategije čitanja ovisno o vrsti tekstova, što se postiže upravo kombinacijom obaju medija, njihovom prikladnom upotrebom i naglašavanjem pozitivnih karakteristika *linearnog*, tj. *dubinskog*

čitanja, ali i čitanja s ekrana. Sve će to biti moguće postići tek kad se nastavnici odupru strahu od novih medija te razviju svijest o njima kao o zanimljivijoj varijanti i samo jednoj od mogućnosti prikazivanja određenih nastavnih sadržaja, pa tako i lektirnih djela.

7. Literatura

1. Alerić, M. et. al. Prijedlog kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu; Hrvatska akademska i istraživačka mreža – CARNet, 2016. Dostupno na: https://www.carnet.hr/dokumenti?dm_document_id=1826&dm_dnl=1 (20.7.2018.).
2. Bišćan, F. E-lektire: školske knjižnice i novi medijski sadržaji. // Slobodan pristup informacijama : 16. okrugli stol / urednica Davorka Pšenica. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2016. Str. 132-138.
3. Borgman, C. L. From Gutenberg to the global information infrastructure. Cambridge : MIT Press, 2000.
4. e-Škole. // CARNet. Dostupno na: https://www.carnet.hr/o_carnetu/eu_projekti/e-skole (19.7.2018.).
5. Elliot, T.S. The Waste Land. Dostupno na : <http://www.gutenberg.org/ebooks/1321> (20.8.2018.).
6. Gabelica, M. Poticanje čitanja uz nove medije. // Dijete, škola, obitelj : časopis za odgoj i obrazovanje djece rane školske dobi namijenjen stručnjacima i roditeljima 30 (2012), str. 2-8.
7. Gabelica, M. et al. Lektira - posljednja crta obrane čitanja u digitalnome dobu. // Književnost i dijete 4, 3(2014), str. 54-73.
8. Gabelica, M; Težak, D. Kreativni pristup lektiri. Zagreb : Sveučilište u Zagrebu; Učiteljski fakultet, 2017.
9. Gačić, M. Preporuka Europskog parlamenta i savjeta ; ključne kompetencije za cjeloživotno učenje – europski referentni okvir. // Metodika 20, 1(2010), str. 169-182.
10. Galić, I. Čitanje - obveza ili zadovoljstvo? // Kršćanstvo u programima i fondovima školskih knjižnica: lektira i mladi čitatelj / urednica Višnja Šeta. Zagreb : Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske; Rijeka : Prva sušačka gimnazija, 2001. Str. 82-91.
11. Grosman, M. Čitatelji i književnost u 21. stoljeću. // Čitanje za školu i život : IV. simpozij učitelja i nastavnika hrvatskoga jezika / urednik Miroslav Mićanović. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2013. Dostupno na: <http://www.azoo.hr/images/izdanja/citanje/09.html> (20.7.2018.).

12. Hipertekst. // Hrvatska enciklopedija. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/> (19.7.2018.).
13. Horvat, A; Živković, D. Između javnosti i privatnosti : knjižnice u vremenu e-knjige. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2012.
14. Izdanja. // Bulaja naklada. Dostupno na: <http://www.bulaja.hr/izdanja.htm> (20.7.2018.).
15. Jerkin, C. Lektira našeg doba. // Život i škola 27, 1 (2012), str. 113-133.
16. Jurilj, V. Okrugli stol "Lektira, pomoć ili odmoć u poticanju čitanja" – izvješće i zaključci. // Hrvatska udruga školskih knjižničara. Dostupno na: <http://www.husk.hr/okrugli-stol-lektira-pomoc-ili-odmoc-u-poticanju-citanja-izvjesci-i-zakljucci/> (20.7.2018.).
17. Ključne kompetencije za cjeloživotno učenje : Europski referentni (preporučeni) okvir. // Agencija za odgoj i obrazovanje. Dostupno na: http://www.azoo.hr/images/stories/dokumenti/graanski_odgoj/EK.doc (25.7.2018.).
18. Ključne kompetencije za građane 21. stoljeća. // School Education Gateway. Dostupno na: https://www.schooleducationgateway.eu/hr/pub/latest/practices/key_competences_for_21st_centu.htm (20.7.2018.).
19. Književnost hrvatskih regija. // eLektire. Dostupno na: <http://lektire.skole.hr/knjige/knjizevnost-hrvatskih-regija> (20.7.2018.).
20. Leščić, J. IFLA/UNESCO manifest za digitalne knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 2(2012), str. 193-196.
21. Matić, M. Uporaba računala u nastavi lektire. // Školski vjesnik : časopis za pedagošku teoriju i praksu 57, 3/4(2008.), str. 383-390.
22. Mlađi naraštaji sve više knjige, revije... čitaju s ekrana. // Moderna vremena. Dostupno na: <https://www.mvinfo.hr/clanak/mladji-narastaji-sve-vise-knjige-revije-citaju-s-ekrana> (19.7.2018.).
23. Mozuraite, V. Promjena paradigme čitanja u doba e-knjige. // Libellarium : časopis za povijest pisane riječi, knjige i baštinskih ustanova, 7, 1(2015), str. 83-91.
24. Nacionalna strategija poticanja čitanja za razdoblje od 2017. do 2022. godine. // Ministarstvo kulture. Dostupno na: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=19108> (20.7.2018.).

25. Najčešća pitanja (FAQ). // eLektire. Dostupno na: <http://lektire.skole.hr/stranica/najcesca-pitanja-faq> (20.7.2018.).
26. Napomena o autorskim pravima. // eLektire. Dostupno na: <https://lektire.skole.hr/napomene/napomena-o-autorskim-pravima> (20.7.2018.).
27. Nastavni program za gimnazije. // NCVVO. Dostupno na: http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/hrvatski.pdf (24.7.2018.).
28. Novaković, G; Medić, I. Lektira u srednjoškolskoj nastavi Hrvatskoga jezika. // Hrvatski 9, 2(2011), str. 71-91.
29. Nikčević-Milković, A. Psihološka perspektiva motivacije za čitanje. // Zrno : časopis za obitelj, vrtić i školu, 144-145 (2016), str. 1-5. Dostupno na: http://bib.irb.hr/datoteka/811999.lanak_o_motivaciji_za_itanje_za_Zrno.pdf (19.7.2018.).
30. Objavljen Prijedlog kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira. // Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/objavljen-prijedlog-kriterija-i-preporuka-za-izradu-kvalitetnih-e-lektira/> (20.7.2018.).
31. O noći knjige. // Noć knjige. Dostupno na: <https://nocknjige.hr/tekstx.php?k=50&id=16> (19.7.2018.).
32. O projektu eLektire. // eLektire. Dostupno na: <https://lektire.skole.hr/stranica/o-projektu-elektire> (20.7.2018.).
33. Povijest CARNeta. // CARNet. Dostupno na: <https://www.carnet.hr/20/povijest> (19.7.2018.).
34. Priručnik za informiranje korisnika projekta „E-škole: uspostava sustava razvoja digitalno zrelih škola (pilot-projekt)“. // CARNet. Dostupno na: http://www.carnet.hr/upload/javniweb/images/static3/92929/File/Prirucnik_za_informiranje.pdf (25.7.2018.).
35. Rodek, S. Novi mediji i učinkovitost učenja i nastave. // Školski vjesnik : časopis za pedagošku teoriju i praksu 56, 1/2(2007), str. 165-170.
36. Rosandić, D. Književnost u osnovnoj školi. Zagreb : Školska knjiga, 1976.
37. Rosandić, D. Metodika književnog odgoja i obrazovanja. Zagreb : Školska knjiga, 1986.
38. Savjeti i upute za korištenje. // eLektire. Dostupno na: <https://lektire.skole.hr/napomene/savjeti-i-upute-za-koristenje> (20.7.2018.).

39. Sudarević, A. Školska knjižnica u obrazovnom procesu i nastavnim programima. // Slobodan pristup informacijama : 16. okrugli stol / urednica Davorka Pšenica. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2016. Str. 90-97.
40. Šapro-Ficović, M. Masovna digitalizacija knjiga : utjecaj na knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 1/2(2011), str. 216-250.
41. Špiranec, S. Informacijska pismenost - ključ za cjeloživotno učenje. // Edupoint : časopis o primjeni informacijskih tehnologija u obrazovanju 17, 3(2003). Dostupno na: <http://edupoint.carnet.hr/casopis/17/clanci/1.html> (19.7.2018.).
42. Tomić, D. HT gasi svoju online knjižaru Planet 9. // ICT Business. Dostupno na: <https://www.ictbusiness.info/internet/ht-gasi-svoju-online-knjizaru-planet-9> (20.7.2018.).
43. UNESCO-ov manifest za školske knjižnice. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2012/01/Unesco-ov-manifest-%C5%A0K.pdf> (20.7.2018.).
44. Usvojena „Nacionalna strategija poticanja čitanja za razdoblje od 2017. do 2022. godine“. // Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. /ostupno na: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=19107> (20.7.2018.).
45. Velagić, Z. O nacionalnoj strategiji poticanja kulture čitanja. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 59(2013). Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/681> (19.7.2018.).
46. Videozapisi. // eLektire. Dostupno na: <https://lektire.skole.hr/video-sadrzaji> (20.7.2018.).
47. Vladilo, I. Lektira - radost čitanja ili tortura. // XIV. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske : zbornik radova / urednica Biserka Šunjić. Crikvenica : Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske, 2002. Str. 148-153.
48. Vrkić-Dimić, J. Suvremeni oblici pismenosti. // Školski vjesnik : časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu 63, 3(2014), str. 381-394.
49. Živković, D. Digitalizacija i intelektualno vlasništvo. // Slobodan pristup informacijama : 7. i 8. okrugli stol / urednica Irena Kranjec. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009. Str. 34-39.
50. Živković, D. Elektronička knjiga. Zagreb : Multigraf, 2001.

8. Prilozi

Prilog 1: Prilog Anketa o nastavničkim stavovima o lektiri u elektroničkome obliku

Anketa je izrađena za potrebe pisanja diplomskoga rada na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, na Odsjeku za kroatistiku te Odsjeku za informacijske i komunikacijske znanosti. Anketa je anonimna, a sastoji se od pitanja na zaokruživanje (u nekima je moguće zaokružiti i više odgovora) te pitanja u kojima se traži kratak odgovor.

1. Zaokružite razrede kojima predajete: 1. 2. 3. 4.

2. Koliko često tijekom školske godine održavate sat lektire?

- a) ne održavam ga
- b) nekoliko puta godišnje
- c) jednom mjesečno
- d) nekoliko puta mjesečno

3. Na koji način na satu tumačite pročitano lektirno djelo? (možete zaokružiti više odgovora)

- a) usmena ili pismena provjera pročitanoosti djela
- b) igre i kvizovi
- c) rasprava/diskusija
- d) uporaba nastavnih pomagala (TV, računalo, projektor)
- e) drugo

4. Koliko ste upoznati s CARNetovim projektom "*e-škole: Uspostava sustava razvoja digitalno zrelih škola*"?

- a) nedovoljno
- b) površno
- c) dobro

5. Koliko ste upoznati s *Prijedlogom nacionalne strategije poticanja čitanja*?

- a) nedovoljno
- b) površno
- c) dobro

6. Koliko ste upoznati s radom portala *eLektire*?

- a) nedovoljno
- b) površno
- c) dobro

7. Jeste li na stručnim aktivima i seminarima ikad bili upućeni na potrebu uvođenja informacijsko-komunikacijske tehnologije u nastavu Hrvatskoga jezika?

- a) nikad
- b) povremeno
- c) često
- d) uvijek

8. Koliko često koristite informacijsko-komunikacijsku tehnologiju u nastavi?

- a) nikad
- b) povremeno
- c) često
- d) uvijek

9. Koliko često upućujete učenike na čitanje cjelovitih lektirnih djela u digitalnome obliku?

- a) nikad
- b) povremeno
- c) često
- d) uvijek

10. Ako učenike upućujete na čitanje cjelovitih lektirnih djela u digitalnome obliku, navedite glavni razlog. (*odgovaraju samo oni koji su na prethodno pitanje odgovorili potvrdno)

- a) nedovoljan broj primjeraka djela u školskoj knjižnici
- b) veća motivacija učenika za čitanje putem elektroničkih uređaja
- c) lakša čitljivost
- d) dostupnost dodatnih sadržaja (kvizovi znanja, fotografije, zvučni zapisi, videozapisi)
- e) drugo

11. Jeste li ikad uputili učenike na portal *eLektire*?

a) Ne.

b) Da.

12. Ako ste ih uputili, jesu li Vam učenici dali povratne informacije o korištenju portala *eLektire*? (*odgovaraju samo oni koji su na prethodno pitanje odgovorili potvrdno)

a) Ne.

b) Da.

13. Jesu li vam učenici ikad sami rekli da posežu za cjelovitim lektirnim djelom u digitalnome obliku?

a) Ne.

b) Da.

14. Ukratko opišite svoj stav o čitanju cjelovitih lektirnih djela u digitalnome obliku.

15. Što bi, prema Vašemu mišljenju, trebalo promijeniti u suvremenoj nastavi lektire i je li ta promjena uopće potrebna? Ukratko obrazložite.

Prilog 2: Anketa o učeničkim stavovima o lektiri u elektroničkome obliku

Anketa je izrađena za potrebe pisanja diplomskoga rada na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, na Odsjeku za kroatistiku te Odsjeku za informacijske i komunikacijske znanosti. Anketa je anonimna, a sastoji se od pitanja na zaokruživanje (u nekima je moguće zaokružiti i više odgovora) te pitanja u kojima se traži kratak odgovor.

1. Spol: M Ž

2. Razred: 1. 2. 3. 4.

3. Opći uspjeh na kraju prošle školske godine:

 odličan vrlo dobar dobar dovoljan nedovoljan

4. Kako se pripremate za sat lektire?

- a) čitanjem lektirnog djela
- b) čitanjem lektirnog djela i drugih izvora o djelu (vodiča kroz lektiru, kratkih sadržaja dostupnih na internetu, bilježaka drugih učenika itd.)
- c) samo čitanjem drugih izvora o djelu (vodiča kroz lektiru, kratkih sadržaja dostupnih na internetu, bilježaka drugih učenika itd.)
- d) ne pripremam se

5. Koliko ste djela pročitali u protekloj školskoj godini?

- a) sva
- b) većinu
- c) manjinu
- d) nijedno

6. Koliko knjiga (ne računajući lektire) pročitate godišnje?

- a) 0
- b) 1 – 3
- c) 4 – 6
- d) više od 6

7. Zašto je po vašem mišljenju čitanje lektire važno? (možete zaokružiti više odgovora)

- a) upotpunjuje naša znanja iz hrvatskoga jezika i književnosti
- b) potiče kreativnost i bolje izražavanje
- c) za dobivanje dobre ocjene
- d) stječemo nova znanja i spoznaje o svijetu oko sebe
- e) čitanje lektire nije važno
- f) ne znam

8. Što biste promijenili u nastavi lektire? (možete zaokružiti više odgovora)

- a) izbor lektirnih djela koja se čitaju
 - b) broj lektirnih naslova u jednoj školskoj godini
 - c) način tumačenja pročitana djela na školskome satu
 - d) način ocjenjivanja
 - e) ništa ne bih promijenio/promijenila
 - f) nešto drugo:
-

9. Koje biste dodatne sadržaje željeli u nastavi lektire? (možete zaokružiti više odgovora)
- a) prikazivanje videozapisa i/ili audiozapisa povezanih s djelom tijekom školskog sata
 - b) rješavanje interaktivnih kvizova znanja povezanih sa sadržajem djela, njegovim autorom i razdobljem u kojemu je nastalo
 - c) više podataka o djelu i autoru
 - d) razmjenjivanje dojmova o pročitanome djelu s drugim učenicima putem komentara na internetskim forumima, portalima i platformama
 - e) ne želim nikakve dodatne sadržaje
10. Koje od navedenih uređaja posjedujete? (možete zaokružiti više odgovora)
- a) kućno računalo (PC)
 - b) prijenosno računalo
 - c) tablet
 - d) pametni telefon
 - e) ništa od navedenog
11. Za što sve koristite navedene uređaje koje posjedujete? (možete zaokružiti više odgovora)
- a) neobavezno pretraživanje interneta (*surfanje*)
 - b) pretraživanje interneta kao pomoć pri rješavanju školskih zadataka i domaćih zadaća
 - c) korištenje društvenih mreža
 - d) čitanje
 - e) igranje igrice
 - f) drugo
12. U kojem obliku radije čitate lektirni naslov?
- a) tiskano izdanje
 - b) elektroničko izdanje
 - c) svejedno mi je

13. Jeste li ikad čuli za pojam *elektronička knjiga*?

a) Ne.

b) Da.

Ako jeste, kako biste ga ukratko opisali?

14. Jeste li ikada čuli za portal *eLektire*?

a) Ne.

b) Da. Kako ste saznali? _____

15. Jeste li ikad koristili portal *eLektire*? (*odgovaraju samo oni koji su na prethodno pitanje odgovorili potvrdno)

a) Ne.

b) Da.

Sažetak

Tema su rada učenički i nastavnički stavovi o lektiri u elektroničkome obliku i upućenost u portal *eLektire*. U radu je razmotreno nekoliko ključnih problema. Prvi je izazov uvođenja informacijsko-komunikacijske tehnologije u obrazovni proces, s osvrtom na najvažnije projekte uvođenja informacijsko-komunikacijske tehnologije u nastavu i poticaja čitanja na novim medijima koji se trenutno provode, posebice projekt *eŠkole: Uspostava sustava razvoja digitalno zrelih škola* čiji je nositelj CARNet. Drugi je problem predstavljanje promijenjene paradigme čitanja u 21. stoljeću i fenomena elektroničke knjige te tehnoloških, sadržajnih i multimedijalnih mogućnosti koje ona nudi. Rad se osvrnuo i na dosad provedene projekte digitalizacije književnih djela u Republici Hrvatskoj, s posebnim naglaskom na portal *eLektire* čiji su sadržaj i korisničko sučelje analizirani i vrednovani prema kriterijima navedenima u nedavno donesenom *Prijedlogu kriterija i preporuka za izradu kvalitetnih e-lektira*, dokumentu koji nudi smjernice za kvalitetno sadržajno predstavljanje lektirnoga djela u elektroničkome okruženju, a koje pridonose potrebama učenika i razvoju njihovih digitalnih kompetencija. Zadnji je ključni problem položaj lektire u suvremenoj nastavi Hrvatskoga jezika, u skladu sa sve lošijim čitateljskim navikama učenika te sve manjom motivacijom za čitanje. Glavni dio rada zauzima istraživanje kojemu je cilj bio metodom ankete ispitati odnos nastavnika i učenika prema uvođenju informacijsko-komunikacijske tehnologije u nastavu, utvrditi stupanj njihove upućenosti u fenomen elektroničke knjige i rad portala *eLektire*, kao i ispitati njihovo mišljenje o trenutnoj situaciji u nastavi lektire i mogućim promjenama.

ključne riječi: čitanje, lektira, informacijsko-komunikacijska tehnologija, elektronička knjiga, motivacija, srednjoškolci, nastavnici

key words: reading, required reading, information and communications technology, electronic book, motivation, high-school students, teachers